

Etnografinen tutkimus säästö- ja lainaryhmien taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta Länsi-Kenian maaseudulla

Sanna Väisänen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaali- ja kulttuuriantropologia
Pro gradu – tutkielma
Toukokuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä □ – Författare – Author			
Sanna Väisänen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Säästö- ja lainaryhmien taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus Länsi-Kenian maaseudulla			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Sosiaali- ja kulttuuriantropologia			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	5.5.2014	131	

Tutkielma käsittelee säästö- ja lainaryhmiä Emuhayassa Länsi-Kenian maaseudulla. Tutkielman ensisijaisena tarkoituksena on tutustuttaa lukija toistaiseksi etnografisesti vähän tutkittuun mikrorahoituksen muotoon, säästö- ja lainaryhmätoimintaan. Tutkielma pohjautuu Emuhayassa syksyllä 2012 etnografisin menetelmin kerättyyn aineistoon.

Säästö- ja lainaryhmät ovat yhteisölähtöisiä mikrorahoitusryhmiä ja painottavat säästämistä ensisijaisena rahoituskäytäntönä. Säästö- ja lainaryhmissä yhdistyvät periaatteet kansalaisjärjestöjen hallinnoimasta mikrorahoituksesta ja perinteisten taloudellisten yhteisapuryhmien käytännöistä. Ne perustuvat CARE-järjestön uusliberalistiseen malliin, jonka virallisen agendan mukaan säästö- ja lainatoiminnan tulisi johtaa osallistujien taloudelliseen riippumattomuuteen.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu aiemmasta antropologisesta taloudellisten tukiryhmien ja mikrorahoituksen tutkimuksesta sekä tieteenalan velallisuutta käsittelevästä keskustelusta. Tutkielman tarkoituksena on säästö- ja lainaryhmien jäsenten välisiä sosiaalisia suhteita tarkastelemalla kiinnittää lukijan huomio taloudellisen toiminnan sijasta rahoitusryhmän sisäisen dynamiikan merkitykseen, virallisen rahoitusmallin ja ruohonjuuritason käytäntöjen ristiriitaisuuteen sekä klassisen ”hyödykevelka vs. lahjavelka” -erottelun keinotekoisuuteen.

Aineiston analyysin perusteella päädytään tulokseen, että Emuhayan säästö- ja lainaryhmillä on taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.

Taloudellinen ulottuvuus on köyhällä maaseudulla tärkeä. Päivittäiset ja äkilliset tarpeet sanelevat usein rahan käyttötarkoitukset. Tästä huolimatta sosiaaliset ja kulttuuriset syyt ovat kuitenkin monelle päällimmäisiä syitä osallistua toimintaan. Ryhmät toimivat esimerkiksi keskustelufoorumeina ja paikkoina solmia ja vahvistaa ystävyysuhteita. Merkitys on erityisen tärkeä yhteiskunnan marginaalissa eläville ihmisryhmille, joilta puuttui perheen ja suvun muodostama tukiverkko. Kulttuurinen ulottuvuus näkyy paikallisten markkinoiden suojelemisessa ja siinä, että lainarahalla tuetaan yhteisöllisiä seremonioita, jotka vahvistavat koko yhteisön jäsenten välisiä suhteita.

Johtopäätöksenä esitetään, että taloudellinen ja sosiaalinen eivät koskaan ole erotettavissa toisistaan. Säästö- ja lainatoiminta on moniulotteista toimintaa ja pitää sisällään sekä hyödyke- että lahjavelallisuuden piirteitä. Ryhmien rahoituksellisessa toiminnassa esiintyvät lyhytkestoiset vaihtosuhteet ja sosiaalisessa toiminnassa jäsenten väliset pitkäkestoiset suhteet. Eri tilanteissa korostuvat eri ulottuvuudet. Sen sijaan, että sosiaaliset suhteet olisivat välineellisessä asemassa taloudellisten päämäärien saavuttamisessa, luo rahoitustoiminnan säännöllisyys alustan sosiaalisten ja kulttuuristen päämäärien tavoittelemiselle. Mikrorahoitusvelalla ylläpidetään osallistujien välisiä suhteita sen sijaan, että niitä pyrittäisi katkaisemaan. Uusliberalistisen mikrorahoitusmallin omaksuminen ei ole tehnyt maaseudun asukkaista kapitalisteja, kuten monet mikrorahoituksen kriitikot ovat pelänneet. Yhteistyön ja yhteisavun kulttuuri on maaseudulla vahva ja vaikuttaa tapoihin, joilla lainarahaa käytetään ja merkityksellistetään. Yksilölliset tavoitteet ovat lopulta aina alisteisia yhteisön hyvinvoinnille.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

Kenia

mikrorahoitus

säästö- ja lainaryhmä

vaihto

velallisuus

sosiaaliset suhteet

etnografia

SISÄLLYS

1 Johdanto	7
1.1 Tutkimuskysymys ja teoreettinen viitekehys	10
1.2 Etnografinen kenttätyö Emuhayassa	12
1.3 Haasteet ja tutkimukseen vaikuttaneet tekijät	17
1.4 Tutkielman rakenne	20
2 Säästö- ja lainaryhmät	20
2.1 Syrjäseutujen pöytäpankkitoimintaa	21
2.2 Säästöjä ja pienlainoja	27
2.3 Säästö- ja lainaryhmien muodostaminen	33
3 Mikrorahoitus, taloudelliset tukiryhmät ja ”hyödyke-lahja” KESKUSTELU antropologisina tutkimuskohteina	35
3.1 Mikrorahoitus antropologisena tutkimuskohteena	36
3.2 Afrikka ja epäviralliset taloudelliset tukiryhmät	42
3.3 Antropologinen keskustelu hyödykkeistä ja lahjoista	44
4 Toimintakenttänä Länsi-Kenian maaseutu	48
4.1 Uusliberalistinen Kenia	49
4.2 Maaseudun köyhyys: Syyt ja seuraukset	55
4.3 Perhe, suku ja ystävät tukiverkostona	58
4.4 Solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden taustalla: Kristinusko ja harambee – yhteisapuajattelu	60
5 Irti köyhyydestä: Säästö- ja lainatoiminnan taloudellinen merkitys	65
5.1 Taloudellisen kehityksen tikapuilla: Päämääränä riippumattomuus	66
5.2 Sosiaaliset suhteet taloudellisten päämäärien tavoittelussa	67
5.3 Epäluottamus pankkeja kohtaan ja yksin säästämisen vaikeus	70
5.4 Ruokaa, lääkkeitä ja koulumaksuja: Säästöjen ja lainojen yleisimmät käyttötarkoitukset Emuhayassa	73
5.5 Jaettu kuorma-auto ja päiväkotitoimintaa: Kollektiivinen yrittäjäyys, yhteisomistus ja sosiaaliset rahastot	79
5.6 Velan kumoaminen ja takaisinmaksukäytännöt	83
6 Säästö- ja lainatoiminnan sosiaalinen ulottuvuus	88
6.1 Säästö- ja lainaryhmät keskustelufoorumeina ja oppimisympäristöinä	89

6.2	Uusia tuttavuuksia ja vanhoja ystäviä	92
6.3	Maaseudun sosiaalinen eriarvoisuus ja ryhmän sosiaalisen merkityksen korostuminen	95
7	Rahankäytön kulttuurinen konteksti.....	102
7.1	Markkinoiden paikallisuus	103
7.2	Iloitaan ja surraan yhdessä: Luhya-seremonoiden rahoittaminen	104
7.3	Jaettu arvomaailma jäsenkriteerinä	107
7.4	Lainarahalla ei saa kaikkea: Morsiusmaksu ja liittojen solmiminen.....	111
8	Lopuksi	116
9	Lähteet.....	123
	Liitteet	128
	Liite 1: Haastattelut	128
	Liite 2: Keskeiset akronyymit ja termit.....	130
	Liite 3: Kuvat ja taulukot.....	131

1 JOHDANTO

Bangladesh vuonna 1974. Mohammed Yunus perustaa köyhyyden vähentämiseen tähtäävän pankin, josta tullaan puhumaan seuraavien vuosikymmenten aikana läpimurtona kehitysavun piirissä. Vuonna 2006 Yunusille myönnetään Nobelin rauhanpalkinto työstä maailmanlaajuisen köyhyyden poistamisen eteen tehdystä työstä. Pankin toiminta perustuu ideaan pienistä lainaryhmistä, joissa jäsenet pitävät huolta toistensa takaisinmaksuista. Sosiaalisten suhteiden merkitys taloudellisen toiminnan turvaamisessa korostuu. Lähestymistapaa pidetään innovatiivisena, sillä aiemmin rahoituspalvelut ovat toimineet hyvin yksilökeskeisesti ja näin ollen sulkeneet rahallista takuuta vailla olevat köyhät asiakkaat palveluiden ulkopuolelle. Ryhmämuotoisten rahoituspalveluiden harjoittaminen ei kuitenkaan todellisuudessa ole viimeisten muutaman vuosikymmenen aikana kehitetty innovaatio, vaan köyhät ihmiset ovat kautta aikain kehitelleet itse yhteisöllisiä keinoja arjesta selviämiseen epävakaisissa taloudellisissa olosuhteissa.

Sittemmin pankit ja kehitysjärjestöt ovat kuitenkin nähneet taloudellisen tukiryhmätoiminnan tarpeessa markkinaraon, jossa kannattava taloudellinen toiminta ja kehitysapu on mahdollista yhdistää. Näin on syntynyt mikrorahoitukseksi kutsuttu kehitysavun käytäntö. Mikrorahoitus tarkoittaa köyhille suunnattuja erilaisia rahoituspalveluita, joista suosituimpia ovat pankkien ja kehitysjärjestöjen keskuudessa olleet mikrolainat, köyhille erityisesti pienyritystoiminnan pyörittämiseen myönnetty pienet lainat. Idea mikrorahoituksen taustalla perustuu ajatukseen siitä, että köyhien auttaminen ja tehokkaiden rahoitusinstituutioiden rakentaminen voivat kulkea käsi kädessä (Hospes & Lont 2004, 3). Mikrolainojen idean esitteli ensimmäisenä Yunusin perustama Grameen-pankki 1970-luvun puolivälissä. Viimeisten vuosikymmenten aikana pankki on lainannut rahaa köyhille ihmisille, varsinkin naisille, ja tuonut esiin mikrolainan tehokkaana työkaluna köyhyyden vähentämiseksi ja naisten aseman parantamiseksi. Ensimmäisessä mikrolainahuippukokouksessa vuonna 1997 päättäjät, lahjoittajat ja mikrolainojen harjoittajat lupasivat kerätä yli 20 miljardia dollaria kymmenen vuoden aikana mikrolainaprojektien tukemiseen ympäri maailman (mts.). Mikrorahoitusta on tutkittu paljon erityisesti taloustieteissä. Taloustieteilijät ovat

tutkineet muun muassa mikrorahoituksen osallisuutta sosiaalisessa muutoksessa, rahoitusmarkkinoiden laajentumisessa ja naisten aseman parantumisessa. (Armendáriz & Morduch 2010, 1)

Taloustieteiden parissa mikrorahoitukseen on suhtauduttu yleisesti ottaen positiivisesti, sillä toiminnan on nähty hyödyttävän kumpaakin osapuolta, lainaajaa ja lainanantajaa. Lainatoiminnalla ja pienyrittäjyydellä on laskettu olevan monenlaisia positiivisia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia köyhien ihmisten elämään. Jotkut ovat kutsuneet mikrorahoitusta jopa vallankumoukselliseksi paradigman muutokseksi kehitysapustrategioiden parissa (Robinson 2001, xxxi). Köyhien maiden hallitukset ja lahjoittajat ovat sittemmin rahoittaneet lukuisia mikrorahoitusohjelmia, joista monet on suunnattu naisille. Keskittyminen naisiin liittyy 1970-luvulla alkaneeseen *Women In Development* -suuntaukseen ottaa naiset paremmin huomioon kehitysprojekteja suunniteltaessa (Rahman 2001, 14–15). Tuhannet kansalaisjärjestöt, luottokunnat, kyläpankit, kaupalliset pankit ja kehityspankit eli erilaiset mikrorahoitusinstituutiot tarjoavat luottopalveluilta köyhille perheille saavuttaen miljoonia lainaajia ympäri maailman. Jotkut mikrorahoitusinstituutiot ovat laajentaneet tarjontaansa käsittämään myös muita rahoituspalveluja, kuten säästöjä ja vakuutuksia. Suurimmalle osalle edellä mainituista instituutioista luoton myöntäminen on kuitenkin pysynyt tärkeimpänä köyhille tarjottuna palveluna (Hospes & Lont 2004, 3). Pankkien harjoittamat mikrorahoituskäytännöt ovat kohdanneet sittemmin myös runsaasti kritiikkiä liittyen muun muassa osallistujia vahingoittaviin takaisinperintäkäytäntöihin ja liian suuriin korkoihin (esim. Rahman 2001). Muita vaihtoehtoisia malleja on alkanut syntyä niiden rinnalle. Osa uusista malleista on ottanut säästöjohtoisen lähestymistavan rahoitukseen ja ne mukailevat enemmässä määrin perinteisten taloudellisten tukiryhmien käytäntöjä. Ne pyrkivät ottamaan paremmin huomioon paikalliset tarpeet ja ovat laajentaneet lainojen käyttötarkoitukset kattamaan myös taloudenhoidon, terveyden ja hätätapaukset. (esim. Bouman 1995b). Yleisin uusimmista malleista lienee tällä hetkellä kansainvälisen CARE-järjestön kehittämä säästö- ja lainaryhmämalli, jonka toimintaan tutkielmani keskittyy. Säästö- ja lainaryhmät ovat jäsenten itse muodostamia ja hallinnoimia säästämiseen keskittyviä mikrorahoitusryhmiä.

Antropologi Aminur Rahmanin (2001) Grameen-mallin toimintaa käsittelevä tutkimus mikrorahoitustoiminnassa syntyneen velallisuuden varjopuolista sai minut kiinnostumaan mikrorahoituksesta antropologisena tutkimusaiheena

talousantropologian kurssilla vuonna 2008. Rahmanin tutkimuksen pohjalta kirjoitin kandidaatin tutkielmani vuonna 2010 mikrorahoituksen ja myötäjäisinstituution suhteesta Etelä-Aasiassa. Tutkielma käsitteli erityisesti Bangladeshin maaseudun kulttuurin merkitystä lainarahan käytössä. Huolimatta siitä, että myötäjäiskäytäntö on jo muutaman vuosikymmenen ajan ollut kielletty, suuri osa Grameen-pankin myöntämistä pienlainoista menee edelleen sen tukemiseen. Antropologiassa on tutkittu kattavasti sekä pankkien luottojohtoisia malleja (esim. Rahman 2001, Karim 2008, Schuster 2010) että perinteisiä taloudellisia tukiryhmiä (mm. Geertz 1962, Ardener 1964), mutta CARE:n mallin mukaan säästö- ja lainaryhmistä ei ole vielä tähän mennessä juuri tehty etnografista tutkimusta.

Koska sekä taloustieteellinen että sosiaalitieteellinen tutkimus on keskittynyt lähinnä luottojohtoisen mikrorahoituksen, erityisesti Grameen-pankin toiminnan tutkimiseen, on tutkimuksen maantieteellinen fokus suuntautunut pitkälti Etelä-Aasiaan. Säästö- ja lainamallia on tähän mennessä viety kahteenkymmeneenkuuteen Afrikan maahan ja käytäntö on yleistynyt erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. (CARE 2013a). F. J. A. Bouman (1995b) argumentoi Afrikan olevan otollisin paikka taloudellisten tukiryhmien tutkimukseen, sillä keskinäiseen apuun perustuvien ryhmien merkitys on maanosassa suuri ja taloudellisten ryhmien olemus muuttuu kovaa tahtia kokoajan sosiaalisten muutosten myötä (371). Säästö- ja lainaryhmämalli on suunnattu palvelemaan erityisesti syrjäisillä maaseutualueilla asuvia köyhiä ihmisiä, kuten monet muutkin mikrorahoituskäytännöt. Tästä johtuen kentäkseni valikoitui Länsi-Kenian maaseudulla, lähellä Ugandan rajaa sijaitseva Emuhayan alue. Vietin kentällä kolme kuukautta syksyllä 2012. Emuhayassa toimivat säästö- ja lainaryhmät eivät virallisesti kuulu CARE:n toiminnan piiriin, vaan paikallisen yhteisön kehityksen eteen työskentelevä Kipepeo Community Empowerment Programme (tästä eteenpäin Kipepeo) on omatoimisesti kouluttanut paikallisia saman toimintalogiikan pohjalta. Johtuen säästö- ja lainaryhmiä käsittelevän etnografisen tutkimuksen vähäisyydestä, ensisijainen tarkoitukseni tässä tutkielmassa on esitellä säästö- ja lainaryhmien toimintaa ja tutustuttaa lukija tämän uuden mikrorahoitusmallin käytäntöihin.

Sekä mikrorahoitustoimintaa että taloudellista tukiryhmätoimintaa käsittelevä tutkimus on keskittynyt lisäksi enimmäkseen naisiin, koska että osa lainaryhmistä ja taloudellisista tukiryhmistä on naisten itse muodostamia. Emuhayassakin valtaosa säästö- ja laina-

ryhmien jäsenistä oli naisia, mutta naisiin keskittyminen ei mielestäni kuitenkaan anna kattavaa kuvaa niistä syistä, miksi ryhmiin osallistutaan. Naiset ovat yksi, muttei suinkaan ainoa ryhmä, jolle säästö- ja lainaryhmillä on tärkeä merkitys. Emuhayassa merkittäviä ryhmiä naisten ohella ovat iäkkäät ihmiset ja fyysisesti vammaiset henkilöt, joille sekä toiminnan taloudellinen että sosiaalinen ulottuvuus ovat jopa elintärkeitä.

1.1 Tutkimuskysymys ja teoreettinen viitekehys

Oli kyse luottojohtoisten ja pankkien organisoimien mikrorahoitusmallien tai yhteisölähtöisten perinteisten taloudellisten tukiryhmien tutkimuksesta, aiempi tutkimus on keskittynyt valtaosin niiden taloudelliseen ulottuvuuteen. Aiemmat tutkimukset antavat kattavan kuvan siitä, miten mikrorahoituskäytännöt toimivat ja miten ne toisinaan eivät toimi. Erityisesti antropologit ovat kyseenalaistaneet käsityksen siitä, että osallistuminen rahoitustoimintaan parantaisi automaattisesti köyhien ihmisten elämää (esim. Gibb 2008, 22) ja suhtautuminen tähän vallitsevaan kehitysavun muotoon on ollut hyvin negatiivinen (esim. Karim 2008, 2011). Kritiikki on kohdistunut myös siihen, että keskustelu mikrorahoituksen ympärillä liittyy enimmäkseen mikrorahoitusteknologioihin ja -järjestöihin eikä ihmisten elämään muuttuvassa maailmassa. Mikrorahoituspalveluiden tarjoajia on kritisoitu siitä, että he keskittyvät ainoastaan luoton tarjoamiseen, vaikka muut rahoituspalvelut kuten säästäminen, voisivat olla parempia toimintaan osallistuvien kannalta. (Hospes & Lont 2004, 3). Ongelmista ja epäilyä herättävistä tutkimustuloksista huolimatta mikrorahoitusryhmiin kuitenkin halutaan kuulua ja niiden määrä kasvaa jatkuvasti. Motiivit eivät tällöin voi olla pelkästään taloudellisia, sillä mikrorahoitustoiminta ei aina lunasta taloudellisia lupauksiaan.

Antropologit ovat tehneet huomioita myös mikrorahoitusryhmien sosiaalisista puolista ja tutkineet muun muassa miten toiminta vahvistaa ryhmän sisäistä solidaarisuutta ja miten ryhmät toimivat keskustelupaikkoina osallistujilleen (esim. Moodie 2008; Schuster 2010). Aiemman tutkimuksen painotuksista johtuen haluankin tässä tutkielmassa kääntää näkökulman pois toiminnan vaikutuksista kohti ryhmän sisäistä dynamiikkaa ja ryhmän jäsenten keskinäisiä suhteita.

Toiminnan periaatteiden ja käytäntöjen esittelemisen ohella tutkimuskysymyksenä on

seuraava: Mistä syistä toimintaan osallistutaan ja mikä toiminnan merkitys on ryhmien jäsenille? Pro gradu – tutkielmassani lähtökohtana on, että Emuhayan säästö- ja lainaryhmillä on enemmän kuin yksi ulottuvuus; ne vastaavat muihinkin kuin taloudellisiin tarpeisiin. Ryhmät ovat luonteeltaan hyvin muuttuvaisia ja monimuotoisia, minkä vuoksi yleistysten tekeminen koko Afrikan laajuisesti on mahdotonta yhden alueen säästö- ja lainatoimintaa käsittelevän tutkimuksen pohjalta. Bouman (1995b) kuitenkin näkee että juuri ryhmien monimuotoisuus innostaa säästö- ja lainaryhmiä käsittelevän tutkimuksen lisääntymiseen (373).

Rakennan vastauksen kysymykseeni tarkastelemalla kolmea eri ulottuvuutta, jotka korostuivat Emuhayan säästö- ja lainaryhmien toiminnassa. Vaikka tutkielmani kyseenalaistaakin mikrorahoitusryhmien tarkastelun yksinomaan rahoituksellisesta näkökulmasta, taloudellisen ulottuvuuden esittelemisen on tarpeellista, jotta toiminnan muita ulottuvuuksia on mahdollista ymmärtää. Taloudellisen ulottuvuuden tärkeyttä ei myöskään voi jättää huomiotta siitä syystä, että köyhällä maaseudulla taloudellisilla tukiryhmillä on suuri merkitys arjesta selviämisen kannalta. Keskityn tutkielmassa kuitenkin erityisesti pohtimaan millaisia sosiaalisia ja kulttuurisia tehtäviä ryhmillä on. Tarkoitukseni on esittää, että suuressa osassa Emuhayan ryhmistä sosiaaliset ja kulttuuriset funktiot ovat yhtä tärkeitä kuin taloudellinen ulottuvuus tai jopa ensisijaisia siihen verrattuna. Moni osallistuu toimintaan erityisesti siksi, että ryhmistä saa tukea, turvaa ja apua ongelmanratkaisuun. Motiivit ryhmiin liittymisen taustalla eivät ole kuitenkaan pelkästään henkilökohtaisia ja pohjaa yksilöiden omiin tarpeisiin. Myös ryhmien taloudellinen toiminta saa sosiaalisia piirteitä muun muassa yhteisomistuksen ja yhteisyrityksyyden kautta. Lisäksi paikallisella kulttuurilla ja maaseudun tilanteeseen vaikuttaneilla sosiaalisilla, poliittisilla ja taloudellisilla tapahtumilla on merkittävä rooli. Tarkoitukseni onkin tehdä näkyväksi, että säästö- ja lainaryhmät ovat ennen kaikkea kulttuurisia käytäntöjä huolimatta siitä, että toiminnan virallinen malli ei ota kulttuurisia eroja huomioon. Tarkoituksena ei sen sijaan ole esittää, että taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen olisivat ainoita ulottuvuuksia, joita mikrorahoitusryhmät voivat käsittää, vaan tarkoitus on argumentoida sen puolesta, että ryhmät ovat paljon monitahoisempia ja vastaavat useampiin tarpeisiin kuin perinteisesti on oletettu. Tässä tutkielmassa käsitellyt kutakin ulottuvuutta luonnehtivat piirteet eivät varmasti ole myöskään ainoita laatuaan. Ne ovat aineistostani selkeimmin esiin nousseita piirteitä.

Tarkastelen tutkimuskysymyksiäni vaihdon ja velallisuuden viitekehyksessä. Analyysin

pohjana toimivat erityisesti Chris Gregory (1980 ja 1982) ja David Graeberin (2011) velallisuutta ja vaihtoa käsittelevät tekstit. Säästö- ja lainaryhmien taloudellinen toiminta perustuu velallisuuteen ja talletusten ja lainojen säännöllisyyteen. Jäsenet säästävät yhteen kassaan, josta lainat jaetaan. Jäsenet ovat velassa keskenään, kunnes vuosisykli saatetaan päätökseen ja pohjakassa jaetaan. Rahoitus nojaa näin ollen hyödykevaihdon logiikkaan, joka perustuu ajatukseen vaihdon persoonattomuudesta ja sosiaalisten suhteiden väliaikaisuudesta taloudellista riippumattomuutta tavoiteltaessa (Gregory 1980). Ryhmien sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus kertoo kuitenkin siitä, että sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen on jäsenille erityisen tärkeää. Rahoitustoiminta ja erityisesti sen toimenpiteiden säännöllisyys muodostaa pohjan sosiaalisten päämäärien tavoittelemiselle. Sosiaalisten suhteiden vaaliminen on perinteisesti piirre, joka on yhdistetty lahjavelallisuuteen ja näin ollen ei sovi mikrorahoituksen malliin. Tutkimuksen analyttisenä lähtökohtana on klassinen antropologinen käsitys siitä, että taloudellista ja sosiaalista ulottuvuutta ei ole mahdollista koskaan erottaa toisistaan (esim. Mauss 1954; Graeber 2011). Tutkimuksessa vertailen CARE:n mallin periaatteita paikallistasolla harjoitettuihin käytäntöihin ja lisäksi vertailen erilaisia mikrorahoitusmalleja myös keskenään. Luottojohtoiset ja säästöpainotteiset käytännöt eivät ole tietenkään keskenään täysin sama asia, sillä ne ovat kaksi täysin erilaista mikrorahoituksen mallia. Molemmat kuitenkin perustuvat uusliberalistiselle logiikalle, jonka keskiössä ovat velallisuuden väliaikaisuus ja päämääränä yksilön taloudellinen riippumattomuus. Tarkoituksena ei ole asettaa erilaisia mikrorahoituskäytäntöjä, niiden ulottuvuuksia, vaihdon muotoja tai talousjärjestelmiä vastakkain tai esittää että ne olisivat todellisuudessa toisensa poissulkevia asioita, ilmiöitä tai piirteitä. Vastakkainasettelun tarkoitus on toimia analyttisenä välineenä säästö- ja lainaryhmien ja niiden funktioiden sekä Emuhayan paikalliskulttuurin piirteiden esittelemisessä.

1.2 Etnografinen kenttätyö Emuhayassa

Tein kenttätyöni kolmen kuukauden aikana syksyllä 2012 Emuhayassa, Länsi-Kenian maaseudulla. Emuhaya sijaitsee päiväntasaajalla Vihigan maakunnassa Kenian läntisessä provinssissa. Lähin isompi kaupunki on maan kolmanneksi suurin kaupunki Kisumu, joka sijaitsee noin tunnin bussimatkan päässä. Emuhaya on pinta-alaltaan noin

1800 neliökilometriä ja koostuu kahdesta osasta, Emuhayasta ja Luandasta. Suurin osa kenttätöistäni sijoittui Emuhayan puolelle, mutta osa tapaamistani ryhmistä ja haastattelemistani ihmisistä olivat Luandan puolelta. Suurin osa Emuhayan asukkaista kuuluu luhya-heimoon ja tarkemmin yhteen sen alaheimoista, banyoreen. Luhyat ovat toiseksi suurin etninen ryhmä Keniassa kikujujen jälkeen. Suurin osa luhya-kansasta asuu läntisessä Keniassa, mutta monet ovat muuttaneet suurkaupunkeihin työ- ja opiskelumahdollisuuksien perässä. Onnistunutta väestönlaskentaa ei ole suoritettu vuoden 1999 jälkeen, joten lähes viidentoista vuoden takaiset lukemat ovat edelleen käytössä. Assistenttini mukaan määrä on pysynyt jotakuinkin samana. Näiden vanhojen tietojen mukaan koko alueen väkiluku on 151 761, joista 74 952 on miehiä ja 76 782 naisia. Tarkkoja lukuja tai ajankohtaista virallista tilastotietoa oli muutenkin heikosti saatavissa, mistä johtuen joudun luottamaan assistenttini arvioihin monessa asiassa.

Kuva 1: Emuhaya sijaitsee Länsi-Keniassa lähellä Ugandan rajaa
Lähde: Wikipedia: Western Province (Kenya).

Emuhayassa toteuttamassani etnografisessa kenttätöössä pääasiallisena metodina oli osallistuva havainnointi. Metodi oli omiaan säästö- ja lainaryhmien eri ulottuvuuksien selvittämiseksi. Kvantitatiivisilla ja taloustieteellisillä tutkimuksilla saadaan paljon hy-

vää materiaalia säästö- ja lainaryhmien rahoitustoiminnan tehokkuudesta, takaisinmaksuprosenteista tai jäsenten taloudellisen tilanteen parantumisesta. Määrälliset menetelmät yksinään eivät kuitenkaan riitä osallistumisen syiden tarkastelemiseen. Osallistuva havainnointi antaa mahdollisuuden mennä lähelle ihmisiä, tutustua heihin, kuunnella heitä ja yrittää ymmärtää heidän näkemyksensä säästö- ja lainatoiminnasta. Havainnointi antaa erilaisen kuvan kuin mitä CARE-järjestö antaa säästö- ja lainatoiminnasta. Aineistoni koostuu huomioista ja muistiinpanoista kahdessa eri ympäristössä. Tapasin säästö- ja lainatoimintaan osallistuvia ihmisiä ensisijaisesti ryhmien kokouksissa, joita järjestettiin ympäri Emuhayaa kerhotiloissa, klinikoilla ja jäsenten kotona. Liikkumiseen käytin pääasiallisesti moottoripyörätaksia *pikipikiä*, sillä monet kokouksista pidettiin syrjäisissä kylissä kilometrien päässä asuinpaikastani Kimasta. Kokousten aikana pidin nauhuria päällä, mutta keskityin yleensä kuuntelemaan, seuraamaan toimintaa ja tekemään kirjallisia muistiinpanoja tai ottamaan valokuvia. Tutkielmani aihevalinnan kannalta mielenkiintoisimmat asiat tapahtuivat varsinaisen rahoitustoiminnan ”ulkopuolella”, mistä johtuen keskityin usein tarkastelemaan mitä kokoontumisen ohessa tapahtuu. Lisäksi tapasin ihmisiä esimerkiksi torilla, tienvarsilla ja heidän kotonaan. Epämuodolliset tapaamispaikat olivat hyviä kontaktien muodostamisessa ja ihmisiin tutustumisen kannalta.

Suurimmaksi osaksi sain tutkimukseni tehtyä itsenäisesti, mutta toisinaan tarvitsin assistentin apua käytännön järjestelyissä. Assistenttini, taustainformanttini ja tulkkini kentällä oli 30-vuotias paikallinen mies, Julius Kuya. Edellisellä vierailullani Keniaan vuonna 2010 tutustuin vapaaehtoistyöleirillä Itä-Keniassa mikrorahoituksesta kiinnostuneeseen Jethroniin ja hänen kauttaan sain tarvittavan kontaktin Länsi-Keniaan kaksi vuotta myöhemmin. Julius on yksi Kipepeo-järjestön perustajista ja toimii järjestön mikrorahoituskouluttajana. Mikrorahoituskouluttajaksi hän päätyi työskenneltyään joi-tain vuosia sitten CARE:n leivissä. Julius valikoitui assistentiksi, sillä hänellä oli parhaat kontaktit erilaisiin alueella toimiviin perinteisiin taloudellisiin tukiryhmiin, koulutamiinsa säästö- ja lainaryhmiin sekä paikalliseen mikrorahoituspankkiin Bunyore Financial Services Associationiin. Kenttätöni alussa Julius esitteli minulle säästö- ja lainatoiminnassa mukana olevia ihmisiä ja vierailun aluksi ryhmien kokouksissa hänen kanssaan. Tutustuttuani ihmisiin paremmin ja luotvani edes jonkunlaisen luottamussuhteen, minun oli helppo olla itsenäisesti yhteydessä ryhmiin uudelleen. Luottamuussuhteet alkoivat muodostua vietettyäni tarpeeksi aikaa Kiman markkinapaikalla, Kipepeon

toimistolla, moottoripyörätaksiasemalla ja muilla julkisilla pakoilla ihmisten kanssa keskustellen.

Saavuin Emuhayaan elokuun 2012 alussa. Monien paikallisten säästö- ja lainaryhmien vuoden kestävä sykli oli aloitettu keväällä viljelykauden alkaessa, joten kenttäjaksoni osui syklin keskivaiheille. Tästä huolimatta pääsin todistamaan yhden ryhmän, Emuesu Self Help Groupin ”potinjakotilaisuutta” eli vuoden viimeistä kokoontumista, jossa toiminnassa kasaantunut summa jaettiin jäsenten kesken ja uusi sykli aloitettiin. Olin läsnä myös kun Mwichio-ryhmä aloitti säästö- ja lainatoiminnan kokouksessa, jossa he loivat toiminnalleen säännöt ja valitsivat virkamiehet.

Osallistuvan havainnoinnin lisäksi tein yhdeksän 40–60 minuutin mittaista puolistrukturoitua yksilöhaastattelua ja kuusi ryhmähaastattelua. Yhdessä haastattelussa oli paikalla kaksi ihmistä yhtä aikaa. Aluksi olin hieman epäilevä parihaastattelun suhteen, mutta keskustelevuus osoittautuikin erinomaiseksi keinoksi pureutua asioihin syvällisemmin ja saada erilaisia mielipiteitä esiin dialogin kautta. Kaikki informanttini suostuivat esiintymään tutkielmassa omalla nimellään, mutta selkeyden vuoksi käytän heistä vain etunimiä. Tein haastatteluja kunnes huomasin ihmisten kertomusten alkavan olla hyvin samansuuntaisia. Menetelmäkirjallisuudessa puhutaan tällöin saturaatiosta eli kylläntymisestä (Eskola & Suoranta 2008, 62). En valikoinut haastateltavia mitään erityisiä kriteerejä käyttäen, vaan lähestyin henkilöitä, joihin olin onnistunut luomaan parhaat suhteet. Osan yksilöhaastatteluista tein kotonani ja muut informanttieni luona tai siellä, missä he milloinkin sattuiivat olemaan. On vaikea sanoa, mikä haastattelupaikka oli sopivin. Ihmisten kotona vieraillessa saa monipuolisemman kuvan heidän elinolosuhteistaan ja arjestaan kuin muualla tehdyissä haastatteluissa. Toisaalta taas perheen läsnä ollessa informantit eivät välttämättä keskustele rahaan ja rahankäyttöön liittyvistä asioista aivan niin vapaasti. (ks. mts. 90). Jälkikäteen pohdittuna uskoisin, että sattumanvaraisesti valikoituneet tapaamispaikat Emuhayassa olivat otollisempia ja ”tasarvoisimpia” paikkoja haastattelemiseen tutkimusaiheeni kannalta.

Pääasiallisten informanttieni lisäksi haastattelin myös paikallista perhettäni erityisesti sukulaisuuteen ja perhe-elämään liittyvistä asioista, assistenttiani alueen historiasta ja taloudesta, Emuhayan sairaalan henkilökuntaa alueen terveystilanteesta, paikallisen mikrorahoituspankin henkilökuntaa heidän toiminnastaan ja läheisellä Masenon yliopistolla sijaitsevan osuuskunnan sihteeriä osuuskuntien roolista ja toiminnasta Keniassa.

Assistenttiani haastattelin useaan kertaan sitä mukaa, kun kysymyksiä heräsi. Syvämmillä teemahaastatteluilla pyrin paikkaamaan virallisen tiedon puutetta alueesta, sen ihmisistä ja historiasta. Lisäksi haastatteluiden teemoittaminen auttoi muodostamaan konkreettisen kehikon, jonka avulla analyysivaiheessa aineistoa oli mahdollista lähestyä jäsentyneesti (ks. Eskola & Suoranta 2008, 87). Joidenkin ryhmien luona vierailin useampaan otteeseen palatakseni aiempien tapaamisten pohjalta heränneisiin kysymyksiin. Kentältä palattuani litteroin haastattelut ja koodasin vastaukset eri aihepiirejä käsitteleviin kategorioihin. Tutkielman varsinaista suuntaa lähdin rakentamaan analysoimalla aineistoa esiin nousseiden keskeisten teemojen kautta.

Taulukko 1: Pääinformantit / haastattelut

Nimi:	Ikä:	Ensisijainen ryhmä:	Toimeentulo:
Alice	n. 70 vuotta	ADOC (Aged, distressed & orphans community)	Kanat ja karja
Damary	n. 20 vuotta	Kipepeo Microfinance Group	Kasvisten myynti
Esther	n. 20 vuotta	Kipepeo Microfinance Group	Polttopuun myynti
James	n. 50 vuotta	Emuhaya Disabled People's Group	Räätäli
Gladys	n. 40 vuotta	Mungoma Disabled Support Group	Kioski
Rispah	n. 30 vuotta	Network Women's Group	Maissin myynti
Samuel	n. 70 vuotta	Emuhaya District Disabled People's Group	Kanat, kasvimaata yhdessä muiden jäsenten kanssa
Susan	n. 30 vuotta	Gifted Hands Group	Mandazi-leivonnaisten myynti

1.3 Haasteet ja tutkimukseen vaikuttaneet tekijät

Ennen kentälle lähtöä olin perehtynyt hyvin Länsi-Kenian maaseudun kulttuuriin ja suunnitellut menetelmäkirjallisuuden avulla, miten toteutan tutkimukseni. Hyvästä taustatyöstä ja valmistautumisesta huolimatta kenttätöön aikana tuli väistämättäkin vastaan haasteita, jotka liittyivät lähinnä kulttuurisiin eroihin ja käytännön asioihin sekä omaan taustaani ja asemaan yhteisössä. Myös kenttätöön kokonaisvaltaisuus yllätti. Vaikka en osallistunut kokouksiin tai haastatellut informantteja joka päivä, tutkimus oli ajatuksissa läsnä jatkuvasti.

Kolme kuukautta kestäneestä oleskelustani huolimatta en ehtinyt kunnolla tottua paikalliseen aikakäsitykseen, joka oli suomalaisen verrattuna hyvin joustava. Monet informanttini saapuivat aamuyhdeksäksi sovittuihin haastatteluihin reilusti puolenpäivän jälkeen, sillä Keniassa ei ole tapana elää minuuttiviisarin tarkkuudella. Todennäköisesti tutkimukseni ei ollut informanttien päivittäisen tärkeysjärjestyksen kärkipäässä, joten ihmiset hoitivat kiireisimmät askareet ennen kuin saapuivat haastateltaviksi. Ihmisten päivät olivat usein hyvin kiireisiä ja monet tekivät paljon työtä elantonsa eteen. Tästä johtuen itselleni oli hyvin tärkeää, etten häiritse heidän päivittäisiä rutiinejaan liikaa. Matkanteko tapaamisiin kesti lyhyemmilläkin matkoilla usein pitkään teknisten vikojen tai huonojen sääolosuhteiden vuoksi. Aikakäsityseroista ja etäisyyksistä johtuen ymmärsin jo aikaisessa vaiheessa sopia vain yhden päivittäisen tapaamisen.

Toinen konkreettisempi haaste oli yhteisen kielen puuttuminen. Minulle oli etukäteen kerrottu paikallisten hyvästä englanninkielentaidosta. Pärjäsinkin sillä sekä vähäisellä swahilillani erittäin hyvin. Ryhmä- ja yksilöhaastattelut sain tehtyä englanniksi, vaikka en pyrkinyt erityisesti hankkimaan englannintaitoisia informantteja.

Emuhayan säästö- ja lainaryhmät ovat rahoitustoimenpiteiltään lähes identtistä ja kokousten pöytäpankkiosuudet noudattavat hyvin vakiintunutta kaavaa, joten kokoontumisen kulkua oli helppo seurata. Toisinaan kokouksissa kuitenkin puhuttiin luhy-kieltä, joten assistenttini Julius käänsi nauhoittamani kokoukset englanniksi. Opin itsekin jonkin verran luhyaa, mutta en tarpeeksi ymmärtääkseni keskustelua. Tästä syystä kaikki litteroiduin keskustelut eivät välttämättä ole tarkkoja käännöksiä. Joitain

paikallisia sanontoja, käsitteitä tai ilmauksia on ehkä ollut mahdotonta kääntää englanniksi, jolloin ne ovat jääneet kokonaan pois. Keskustelin assistenttini kanssa siitä, kuinka tarkasti haluan nauhat käännettävän, mutta aina hän ei tuntunut ymmärtävän varsinaiseen mikrorahoitustoimintaan liittymättömien keskustelujen tärkeyttä. Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon assistenttini taustan mikrorahoituskouluttajana.

Haastatteluissa ja tapaamisissa saamiini vastauksiin vaikuttivat todennäköisesti myös haastattelutilanteiden konteksti ja suhteeni Kipepeo-järjestöön. Koska ryhmähaastattelut oli käytännön syistä pakko tehdä säästö- ja lainakokousten yhteydessä, puhuivat informanttini usein ensisijaisesti rahoitustoiminnasta. Olisi ollut ihanteellista pystyä kasaamaan ryhmien jäsenet yhteen kokouksien ulkopuolella, mutta informanttien kiireisistä aikatauluista johtuen tämä ei ollut mahdollista. Käsitys minusta säästö- ja lainaryhmiä tutkivana antropologina ja mikrorahoituskouluttajan ajoittainen läsnäolo ovat varmasti vaikuttaneet osaltaan siihen, millaisia asioita informantit kokivat mielekkääksi nostaa esiin. Tästä johtuen haastattelut ovat myös melko pitkiä. Osasin etukäteen olettaa, että informanttini kertovat ensin rahoitustoiminnasta ennen kuin siirtyvät muihin aiheisiin. Toisaalta tämäkään ei osoittautunut suureksi ongelmaksi. Ryhmien kokouksissa keskusteltiin enemmän rahoitustoiminnasta ja taloudellisesta ulottuvuudesta, mutta yksilöhaastatteluissa informanttini kertoivat jo lähtökohtaisesti vapaammin omista syistään kuulua ryhmään ja ryhmätoiminnan merkityksestä heille.

Tavatessani paikallisia selitin heille olevani tekemässä tutkimusta opintojani varten ja pyrin vastaamaan mahdollisimman avoimesti kaikkiin tarkoitukseni koskeviin kysymyksiin. Monilla saattoi olla vaikeuksia luokitella minua kuuluvaksi mihinkään tiettyyn ryhmään, koska en ollut paikallinen, mutta vietin heidän yhteisössään pitkän aikaa. Tästä johtuen suurin osa piti minua Kipepeon vapaaehtoistyöntekijänä huolimatta siitä, että olin useaan otteeseen painottanut olevani itsenäinen toimija. Länsimaista taustaani ei voi myöskään jättää huomiotta, sillä ihmiset pitivät minua paljon varakkaampana kuin todellisuudessa olen. Monilla oli epärealistinen käsitys suomalaisen opiskelijan tuloista. Käsitystä tuki ehkä sekin, että asuin alueen varakkaimman naisen, Mama Rachel Muchilwan luona alueen ainoassa kerrostalossa. Rachelin edesmennyt aviomies oli ollut varakas, aktiivisesti politiikassa mukana ollut mies, joka oli rakennuttanut ison talon jokaiselle viidestä vaimostaan. Nyt talossa

asuivat Maman lisäksi neljä hänen lapsistaan, Charles, Josh, Tish ja Lawrence, karjanhoitaja sekä kotiapulainen. Toisin kuin suurella osalla Emuhayan nuorista, Muchilwan perheen kaikilla kuudella lapsella oli yliopistotason koulutus. He olivat valmistuneet lääkäreiksi, opettajiksi ja journalisteiksi. Nuorin lapsista opiskeli edelleen tietotekniikkaa läheisessä Masenon yliopistossa. Perhe ei ollut rikas, mutta verrattuna muihin alueen kotitalouksiin hyvin toimeentuleva. Syy majoitusvalintaani oli käytännöllinen; kotitaloni oli kaiketi alueen ainoa talo, jossa sähköä oli toisinaan saatavilla. Paikallisille se kuitenkin viestitti tiettyä toimeentulotasoa, sillä saapumishetkestäni lähtien minut laskettiin kuuluvaksi Mama Rachelin perheeseen. Taustani varakkaana suomalaisena ja roolini osana hyvin toimeentulevaa perhettä varmasti vaikuttivat paikallisten käsityksiin minusta ja tutkimukseni tarkoitusperistä. Raha tai tarkemmin sen puute, on jatkuva ongelma Emuhayassa, siispä erityisesti aluksi rahasta keskusteleminen tuntui vaivaannuttavalta. Tästä syystä valitsin aiheeksenikin ryhmätoiminnan tarkastelemisen kokonaisuutena, enkä keskittynyt varsinaisesti rahoitustoimintaan toimivuuteen tai informanttieni taloudellisen tilanteen arvioimiseen.

Kenttätöön kesto vaikuttaa myös aineiston hankintaan. Kolme yksin vietettyä kuukautta Kenian maaseudulla tuntui toisinaan hyvin pitkältä ajalta, mutta todellisuudessa aika on lyhyt. Luottamussuhteen luomiseen ja ihmisiin tutustumiseen menee aikaa. Siksi tapailin ensimmäiset pari viikkoa ihmisiä ennen kuin aloin varsinaisesti tehdä tutkimusta. Kenttätöön kesto ei kuitenkaan ollut niin pitkä, että informanttini olisivat välttämättä kokeneet haluavansa kertoa kaikista syvimpiä tuntemuksiaan ryhmästään tai päämäärästään minulle. On siis mahdollista, että kaikki saamani vastaukset eivät ole aina täysin linjassa todellisten käytäntöjen kanssa. Ajan lyhyttä kompensoi kuitenkin kenttätöalueeni pienuus. Pienellä alueella minun oli helppo havainnoida informanttejani arkisissa tilanteissa ja myös heidän minua. Uskon, että oman aihevalintani kannalta kenttätöön intiimi konteksti oli merkittävä etu käyttökelpoisen aineiston saamiseksi verrattuna esimerkiksi kaupunkiympäristöön. Lopulta kuitenkin antropologin kuvaus on aina subjektiivinen tulkinta ruohonjuuritason todellisuudesta. Todellisuutta ei koskaan voi vangita täysin samanlaisena kuin paikalliset sen näkevät. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole edes pyrkiä absoluuttiseen objektiivisuuteen, vaan tasapainotella objektiivisen ja subjektiivisen rajalla. Kun haastatteluja tekee niin monta, että ne alkavat tuottaa samansuuntaisia vastauksia, voidaan tulkinnan mielivaltaisuutta ainakin jossain määrin välttää.

1.4 Tutkielman rakenne

Seuraavassa luvussa käsittelen säästö- ja lainaryhmien teknistä toimintaa, ominaispiirteitä ja rakentumista. Tarkoitukseni on muodostaa lukijalle mahdollisimman hyvät lähtökohdat ymmärtää säästö- ja lainatoiminnan eri tehtäviä. Lisäksi esittelen muuta Emuhayassa tapahtuvaa rahoitustoimintaa. Kolmannessa luvussa asetan tutkimuskysymyksen aiemman antropologisen tutkimuksen viitekehykseen. Esittelen sekä järjestöjen ja pankkien harjoittaman mikrorahoituksen että perinteisten taloudellisten tukiryhmien tutkimusta. Tutkielman aiheena ovat säästö- ja lainaryhmät saavat piirteitä molemmista. Lisäksi asetan tutkimusaiheeni laajempaan kontekstiin esittelemällä aiempaa antropologista keskustelua velallisuudesta, vaihdosta ja sosiaalisista suhteista. Neljäs luku taustoittaa tilannetta Emuhayassa vuoden 2012 syksyllä. Käsittelen luvussa niitä historiallisia sosiaalisia, poliittisia ja taloudellisia tapahtumia, jotka ovat johtaneet esimerkiksi maaseudun marginalisoitumiseen ja taloudellisen tukiryhmätoiminnan tarpeen lisääntymiseen Emuhayassa. Lisäksi otan luvussa esiin maaseudun köyhyyden ja yhteisavun kulttuurin. Viidennessä luvussa käsittelen taloudellista ulottuvuutta, jonka on perinteisesti nähty olevan ryhmien jäsenille ensisijainen. Käsittelen taloudellista ulottuvuutta esittelemällä sekä keskeisiä periaatteita CARE:n säästö- ja lainamallin taustalla että lainarahan yleisimpiä käyttötarkoituksia Emuhayassa. Lisäksi keskityn maksuongelmiin ja ryhmien takaisinperintäkäytäntöihin. Kuudennessa luvussa käsittelen toiminnan sosiaalista ulottuvuutta, säästö- ja lainaryhmien eri tehtävien kautta. Esittelen kuinka ryhmät toimivat keskustelupaikkoina, tukena ja turvana, apuna ongelmanratkaisussa ja paikkana, jossa ystävyys-suhteita muodostetaan ja ylläpidetään. Seitsemäs luku keskittyy toiminnan kulttuuriseen ulottuvuuteen. Toiminnan kulttuurisuutta selvitän ensisijaisesti kertomalla, millaisia moraalisia arvotuksia liittyy rahan käyttötarkoituksiin. Lopuksi teen yhteenvedon käsitellyistä asioista, keskeisistä tuloksista ja johtopäätöksistä. Lähteet ovat kappaleessa yhdeksän.

2 SÄÄSTÖ- JA LAINARYHMÄT

Mikrorahoituksella tarkoitetaan köyhille ihmisille suunnattuja rahoituspalveluilta, jotka tähtäävät osallistujien taloudellisen tilanteen parantamiseen. Mikrorahoitus voi olla muodollista, kehitysjärjestöjen, pankkien tai valtion harjoittamaa toimintaa tai epämuodollista ihmisten itse järjestämää ja hallinnoimaa tukiryhmätoimintaa. Tässä tutkielmassa käsiteltävät säästö- ja lainaryhmät perustuvat kansainvälisen CARE-järjestön säästö- ja lainamalliin, mikä tekee niistä muodollisempia kuin perinteiset yhteisapuryhmät. Säästö- ja lainaryhmät ovat kuitenkin yhteisölähtöisiä ja jäsenten itse hallinnoimia, mikä puolestaan tekee niistä epämuodollisempia kuin pankkien hallinnoimat ryhmät. Emuhayassa harjoitettiin myös perinteisempää merry-go-roundiksi kutsuttua rahoitusryhmäkäytäntöä, joka muistuttaa monilta piirteiltään säästö- ja lainaryhmätoimintaa. Perinteisten tukiryhmien on ajateltu oikeastaan inspiroineen pankkien ja järjestöjen kehitys- ja mikrorahoitusmalleja (Armendáriz & Morduch 2010, 68).

Merry-go-roundien ja säästö- ja lainaryhmien käytännöillä on paljon yhteistä, mutta myös keskeisiä eroja on havaittavissa. Säästö- ja lainamallin erityispiirteiden esiintuomiseksi vertailen seuraavassa alaluvussa näiden ryhmien keskeisiä piirteitä esittelemällä molempien toimintaa. Käytäntöjen keskeisimmät erot on koottu taulukkoon 2. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin, millä tavalla säästö- ja lainatoimintaa harjoitetaan Emuhayan ryhmässä. Viimeisessä alaluvussa käsittelemme ryhmien muodostamista.

2.1 Syrjäseutujen pöytäpankkitoimintaa

Afrikan slummit ja eristäytyneet kylät ovat olleet viimeisiä alueita, jolle mikrorahoitus on yltänyt. Perinteiset pankkipalvelut eivät ole yleistyneet suurimmassa osassa Afrikkaa ja mikrorahoitus Afrikassa on saavuttanut vain murto-osan ihmisistä, jotka tarvitsevat sitä. (CARE 2013a).

Säästö- ja lainaryhmien toimintamallia kutsutaan usein akronyymillä ASCA tai ASCRA, joka tulee sanoista *Accumulating Savings and Credit Association*. Termi viittaa ryhmiin, joissa varoja kartoitetaan yhteiseen kassaan. ASCA on terminä uudempi (Bouman 1994) kuin ROSCA, mistä johtuen monissa rahoituksellisia tukiryhmiä käsittelevissä tutki-

muksissa puhutaan ROSCA-ryhmistä silloinkin, kun niissä kuvaillaan ryhmiä, joilla on ASCA-mallisten ryhmien piirteitä (esim Smets 1998 ja Ardener & Burman 1995). Perinteiset merry-go-round -ryhmät sen sijaan luetaan kuuluviksi ROSCA (*Rotating Savings and Credit Association*) -mallisiin ryhmiin, joissa rahaa ei kerätä yhteiseen kasaan vaan kukin osallistuja tuo mukanaan ennalta päätetyn summan, joista kasaantunut potti annetaan yhdelle jäsenelle kerrallaan. Toiminta pyörii nimensä mukaisesti kuin karuselli, kunnes kaikki jäsenet ovat saaneet vuoronsa. Merry-go-roundeja on assistenttini mukaan ollut Afrikassa jo vuosikymmenten ajan. Kamerunissa ROSCA-ryhmät kulkevat nimellä *tontine*, Ghanassa *susu* ja Etelä-Afrikassa *stokvel*. (Bouman 1995a, 129). Toimintasyklin alussa jokaiselle jäsenelle arvotaan numero, joka määrittää rahansaantivuoron. Kymmenestä jäsenestä koostuvassa ryhmässä, yhden jäsenen on luovutettava vaadittava rahasumma yhdeksän kertaa syklin aikana ja hän itse saa koko potin kerran. Tällöin ryhmän sykli kestää kymmenen kuukautta. Syklin loputtua toiminta voidaan aloittaa uudestaan alusta. Rahoituksellisia tukiryhmiä tutkineet Hugh Allen ja David Panetta (2010) näkevät ROSCA-ryhmien toiminnassa ongelmallisena sen, että rahaa ei ole saatavilla silloin kuin sitä tarvitaan tai sitten sitä on tarjolla juuri silloin kun tarve ei ole suurin. Tästä syystä heidän mukaansa ROSCA-ryhmiin kuuluvilla on usein tasaiset tulot ja ryhmästä saatu raha on pikemminkin lisätienestiä. (2010, 2). Informanttieni mukaan Emuhayassa toimivissa ryhmissä on kuitenkin yleensä sallittua vaihtaa vuoroa toisen jäsenen kanssa, mikäli yksi haluaa aikaistaa rahansaantiajankohtaa ja toinen lykätä sitä.

Emuhayassa ryhmät toisinaan kierrättävät rahan sijasta elintarvikkeita, kuten teetä ja sokeria, jolloin kukin henkilö saa vuorollaan kyseistä elintarviketta monen viikon tarpeiksi kerrallaan. ROSCA-mallisten ryhmien suosio perustuu niiden yksinkertaisuuteen ja läpinäkyvyyteen. Menettelytapa on riippumaton ulkopuolisesta rahoituksesta eikä vaadi fyysistä infrastruktuuria. Ne ovat helppoja hallinnoida ja räätälöityjä vastaamaan jäsenten taloudellisia tarpeita. (Ardener & Burman 1995, 2). Samasta syystä köyhillä ja rikkailla on useimmiten omat ryhmänsä. Vaikka ROSCA-akronyymiin sisältyy viittaus säästämiseen, eivät ainakaan Emuhayan alueella toimivat merry-go-roundit harjoittaneet jatkuvaa säästötoimintaa, vaan näillä mikrorahoituksen eri muodoilla on kummallakin omanlaisensa rahoituksellinen tehtävä.

Säästö- ja lainaryhmiä kutsuttiin Emuhayassa toisinaan myös *pöytäpankkiryhmiksi*. Nimi tulee ryhmien tavasta hoitaa rahoitustoimenpiteet kokoontumistilan etuosassa tai

keskellä sijaitsevalla pöydällä jäsenten silmien alla. Assistenttini mukaan käytäntö juontaa läpinäkyvyyden periaatteesta, jonka mukaan kaikkien on oltava jatkuvasti tietoisia siitä, mitä heidän rahoillaan kulloinkin tehdään. Samaan periaatteeseen liittyen sihteerit ja rahanlaskijat lausuvat myös kaikki rahoitustoimenpiteet ääneen. Ääneen lausuminen palvelee myös lukutaidottomia jäseniä. Toisin kuin merry-go-roundit, säästö- ja lainaryhmät eivät perustu vuorosysteemille, mistä johtuen jäsenet voivat tallettaa ja saada rahaa jokaisessa kokoontumisessa. Ryhmien tärkein taloudellinen tehtävä on säästäminen ja sen ohella pienlainojen tarjoaminen. Siinä missä ROSCA-ryhmiin osallistuvilla on usein vakaammat tulot, ASCA-ryhmien jäsenet ovat usein riippuvaisia ryhmästä saatavasta rahasta. Työttömyys aiheuttaa sen, että monille säästö- ja lainaryhmien jäsenille ryhmästä saatava varallisuus on ainoa tulo Emuhayassa.

F.J. A Bouman (1995b) painottaa, että taloudellinen hyvinvointi, tai sen puute, vaikuttaa yhteisapuun perustuvan rahoitustoiminnan muotoon ja toiminnan yleisyyteen. Esimerkiksi 1950-luvulla Nigeriassa palmuöljyn kohonnut hinta synnytti yhteisapubuumin. Ryhmien avulla paikalliset pyrkivät selviämään taloudellisesti epävakaa tilanteesta. Samanlaista ilmiötä Bouman oli itse todistamassa kentällään Intian Sanglissa, jossa soakeruokobuumi johti yhteisapuryhmien muodostumiseen 1980-luvulla. (372). Myös siirtomaataustalla on osansa ilmiön yleistymisessä. Siirtomaahallitukset toivat verotuksen ja koulutuksen Afrikkaan, edistivät kaupallistumista ja käteisvaluutan leviämistä, kehittivät infrastruktuuria sekä viestintämahdollisuuksia. Boumanin mukaan kaikilla näillä muutoksilla on ollut merkittävä rooli vapaaehtoisten rahoitusryhmien kehityksessä. (mts. 372).

Allen ja Panetta (2010) näkevät säästö- ja lainaryhmien syntymisen taustalla kolme pääsyytä. Ensiksikin pankkien ja mikrorahoitusinstituutioiden toiminta ei ylety syrjäseuduille asti, koska huonoista yhteyksistä johtuen maaseudun asukkaiden saavuttaminen on kallista. Toiseksi, maaseudun köyhien ihmisten lainantarve on ”rajoittunutta” siinä mielessä, että he eivät tarvitse suuria lainoja joka kuukausi. Rahan tarve on useimmiten sidoksissa vuodenaikaan ja esimerkiksi viljelykauden alkaessa rahaa kuluu enemmän kuin sadon kasvukauden aikana. (2010, 3). Kausittainen lainantarve ei ole mikrorahoitusinstituutioiden kannalta taloudellisesti kannattavaa. Toimintaa kuvaa hyvin lause ”*local capital for local needs*”, paikallista pääomaa paikallisiin tarpeisiin. (Bouman 1995b, 371). Kolmanneksi, maaseudulla asuvat vähävaraiset ihmiset näyttävät Allenin ja Panetta-

tan mukaan suosivan säästämistä luoton sijaan. Suurin osa isoista mikrolainainstituutioista ei ole halukas vastaamaan tähän tarpeeseen, koska säästötoiminta ei tuota samalla tavalla voittoa kuin lainojen jakaminen (Bouman 1995b, 371; Allen 2010, 189). Suurin osa maaseudun köyhistä rahoittaa yritystoiminnankin mieluummin säästöjen kuin lainojen kautta. (VSL Associates 2014).

Kipepeo-järjestö on levittänyt säästö- ja lainatoiminnan ideologiaa Emuhayassa, sillä Juliuksen mielestä merry-go-roundien taloudellinen toiminta ei ole tarpeeksi tehokasta eikä hyödytä osallistujia pitkällä tähtäimellä. Juliuksen mukaan suuri osa merry-go-roundista saaduista tuloista menee vieraiden kestitsemiseen kokouksissa, eivätkä tulot tästä johtuen hyödytä osallistujaa saattikka hänen perhettään. Julius lisäsi kuitenkin saamaan yhteyteen, ettei usko säästö- ja lainaryhmien koskaan korvaavan perinteistä taloudellisen yhteisavun mallia. Merry-go-roundien kulttuurinen merkitys on tärkeä, eikä perinteestä haluta luopua. Kaikki haastattemistani informanteista kuuluivat sekä säästö- ja lainaryhmiin että merry-go-roundeihin. Suurin osa kuului yhteen ROSCA- ja yhteen ASCA-ryhmään, mutta esimerkiksi Alice kuului yhteensä kahdeksaan taloudelliseen tukiryhmään.

Sekä merry-go-roundeissa että säästö- ja lainaryhmissä toimintaa hallinnoivat jäsenet itse, ja toiminnan hallinnolliset kulut ovat hyvin pieniä. Allenin ja Panettan mukaan säästö- ja lainaryhmien leviämisen myötä mikrorahoituksen piiriin on syntynyt ei-institutionaalinen säästöjohteinen lähestymistapa, joka vastaa entistä paremmin paikallisiin tarpeisiin. (2010, 2). Säästö- ja lainaryhmissä jäsenet säästävät yhteiseen kassaan, lainaavat säästönsä toisilleen koron kanssa ja jakavat voitot. Vuoden lopussa kertyneet korot ja säästöt jaetaan jäsenten kesken, kullekin maksettujen osuuksien mukaan. Allen ja Panetta ovat verranneet säästö- ja lainaryhmiä pienikokoisiin luottokuntiin, jotka ovat kehittäneet omia tapoja tuottaa pankkipalveluita minimaalisin kustannuksin tarkoituksenaan pitää pääoma oman yhteisön sisällä. (mts.). ROSCA ja ASCA eivät ole täysin eri asioita, vaan ASCA ovat Boumanin mukaan ensiksi mainittujen pidemmälle viety muoto. Boumanin sekä Allenin ja Panettan mukaan ROSCA muuntautuvat ASCA-ryhmiksi silloin, kun ne saavat rahoituksellisten funktioiden oheen sosiaalisempia piirteitä, kuten vakuutuspalveluita. (Bouman 1995b 375; Allen & Panetta 2010, 2). Rahoituksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna säästö- ja

lainaryhmät hyödyntävät ROSCA-ryhmien vahvuuksia, tuovat mukaan lisää joustavuutta ja näin ollen vievät toimintaa lähemmäs kaikista heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä. Säästö- ja lainaryhmät ovat merry-go-roundeja organisoituneempia; niiden toiminnalle luodaan säännöt ja vuosisyklin ajalle valitaan virkailijat hoitamaan puheenjohtajan, sihteerin ja rahanlaskijoiden tehtäviä. Puheenjohtaja johtaa kokousta, sihteeri kirjaa kaikki summat muistiin ja lausuu ne ääneen. Rahat lasketaan aina kahteen kertaan; kummankin rahanlaskijan toimesta laskuvirheiden minimoimisen vuoksi. Jäsenten säästämät summat ja nostamat lainat merkitään tarkasti paperisiin tilikirjoihin, joita sihteeri säilyttää kokousten välisen ajan. Ryhmän säännöt kirjataan paperille, jota pidetään läsnä kaikissa kokouksissa. Säännöissä käsitellään jäsenmäärää, osuuksien suuruutta, korkoja, sakkoja, kokoontumisaikatauluja ja muita toiminnan kannalta oleellisia seikkoja. Merry-go-roundeja ja säästö- ja lainaryhmiä voidaankin tarkastella kahtena toisistaan erilaisena sosiaalisena organisaationa, joiden palvelut ja toiminnan lopputulokset ovat erilaisia monista yhteisistä piirteistä huolimatta.

Taulukko 2: Keskeiset erot ROSCA- ja ASCA-mallisissa mikrorahoitusryhmissä

Ominaisuus	ROSCA*	ASCA**
Rahasto	Kiertää heti muodostamisen jälkeen	Kasaantuu ja jaetaan jäsenten osuuksien mukaan
Sykli	Harvoin yli vuoden, riippuu jäsenten määrästä	Usein vuoden, ei riipu jäsenmäärästä
Lainojen määrä	Yksi laina / osallistuja	Lainan voi saada jokaisella kerralla
Lainojen myöntäminen	Automaattinen, järjestys usein ennalta arvottu, neuvoteltavissa	Lainoista päätetään erikseen, riippuu jäsenten tarpeista, toisinaan hätätapaukset ensisijaisia
Jäsenten toimeentulo	Maksujen jaksottaisuus ja samansuuruisuus edellyttää usein tasaisia tuloja	Maksut voivat olla erisuuruisia ja epäsäännöllisiä; tasaiset tulot ei edellytys
Jäsenyys	Ryhmät pieniä ja homogeenisiä; rikkailla ja köyhillä useimmiten omat ryhmät	Ryhmät voivat olla hieman suurempia. Homogeenisiä; rikkailla ja köyhillä useimmiten omat ryhmät
Vastavuoroisuus	Rahan ”talletuksessa” ja ulosotossa tasapainotettu vastavuoroisuus	Talletuksessa ja ulosotossa yleinen vastavuoroisuus; suuret lainat mahdollisia pienillä säästöillä
Korko	Ei korkoa	Noin 10 % korko
Ensisijainen funktio	Rahoituksellinen, yksilön hyvinvointi	Monia funktioita, ryhmän ja yhteisön hyvinvointi
Hallinto	Ei hallintoa, ei seurantaa	Hallinnolliset viranhaltijat, tarkka seuranta
Säännöt ja kirjanpito	Kirjoittamattomat, yksinkertaiset / ei kirjanpitoa	Kirjalliset / kirjanpito tavallista

Lähde: Oma aineisto & Bouman, F. J. A. 1995. Rotating and Accumulating Savings and Credit Associations: A Development Perspective. World Development 23 (3): 371–384.

**Merry-go-round -ryhmät **Säästö- ja lainaryhmät*

Tässä alaluvussa on käsitelty syitä taloudellisten tukiryhmien suosion taustalla, niiden syntyä sekä Emuhayassa yleisimpien rahoitusryhmien keskeisiä eroja. Paikalliset perinteiset yhteisapuryhmät ovat toimineet mallina säästö- ja lainatoiminnan luomiselle, mistä johtuen niillä on paljon yhteisiä piirteitä. Toisin kuin Allen ja Panetta (2010) sekä Bouman (1995b), en kuitenkaan uskalla väittää, että säästö- ja lainaryhmät olisivat suoranaisesti merry-go-roundien kehittyneempi muoto. Osa Emuhayan merry-go-roundeista on alkanut harjoittaa säästö- ja lainatoimintaa lopettamatta kuitenkaan merry-go-round toiminnan harjoittamista. Vaikka säästö- ja lainaryhmät ovat paikallisten itse perustamia ja hallinnoimia, perustuvat ne länsimaissa kehitetyille mallille, mistä johtuen ne myös eroavat päämääriltään perinteisistä tukiryhmistä. Seuraavassa alaluvussa siirryn käsittelemään tarkemmin, millä tavalla säästö- ja lainatoimintaa harjoitetaan ja mitä ryhmien kokouksissa tapahtuu.

2.2 Säästöjä ja pienlainoja

Emuhayan säästö- ja lainaryhmät koostuvat erilaisista ihmisistä ja ryhmillä on toisistaan poikkeavia yhteisöllisiä ja yksilöllisiä päämääriä. Rahoitustoiminnan käytännöt pohjaavat kuitenkin vahvasti CARE:n alkuperäiseen malliin ja ovat ryhmästä toiseen hyvin samanlaisia. Rahoitustoimintaa on kätevää havainnollistaa kuvailemalla, kuinka säästö- ja lainaryhmien kokoukset etenivät Emuhayassa. Kappaleen lopussa oleva taulukko 3 havainnollistaa havainnoimieni ryhmien jäsenmääriä, ominaisuuksia, talletettavien summien suuruuksia sekä kokoontumistiheyttä.

Emuhayassa yleinen tapa järjestää kokouksia oli niin, että järjestysvuoro siirtyi jäseneltä toiselle. Suurin osa kokouksista järjestettiin jäsenten kodeissa, mutta joissain pienissä kylissä erilaiselle yhteistoiminnalle oli rakennettu pieniä majoja, joita myös säästö- ja lainaryhmät saivat käyttää. Yhdessä ryhmässä oli tavallisesti noin 20–40 jäsentä ja kokouksia oli useimmiten kerran kuussa. Kussakin kokouksessa valitaan seuraavan kokouksen järjestäjä. Järjestäjällä on tapana tarjota teetä tai ruokaa muille jäsenille ennen kokousta tai sen jälkeen. Emuhayassa kaikista vähävaraisimmissa ryhmissä ei tarjottu mitään, mutta suurimmassa osassa tarjoiltiin teetä. Hieman varakkaammat ryhmät kuten äideistä koostuva Gifted Hands tarjoili aina ison päivällisen kokouksen jälkeen. Vierailin kenttätyöni aikana kahdessa Gifted Hands –

ryhmän kokouksessa, joissa emännöintivuorossa ollut nainen oli pyytänyt muita perheenjäseniään avustamaan keittiöön, jotta ruoka olisi ajallaan valmista. Jokaisessa tapaamassani ryhmässä kokous aloitettiin rukoilemalla ja toisinaan myös jumalaa ylistäviä tai yhteishenkeä nostattavia lauluja laulamalla. Rukouksissa pyydettiin ryhmälle ja sen jäsenille valoisaa tulevaisuutta ja kiitettiin jumalaa ryhmän tuomasta tuesta. Monissa lauluissa viitattiin yhteistyön tärkeyteen ja yhdessä toimimisen positiivisiin tuloksiin. CARE:n mallissa lauluja ja rukouksia ei mainita.

Varsinainen rahoitustoiminta aloitettiin aina niin, että jokainen jäsen maksoi yhteiseen säästökassaan sovitun summan, jonka jälkeen rahat laskettiin yhteen. Suurimmassa osassa ryhmiä kuukausittainen talletettava summa oli sata shillinkiä, mutta rikkaammat ryhmät tallettivat joko 200 shillinkiä kerralla tai sata shillinkiä kahdesti kuussa. Tämän jälkeen puheenjohtaja tai sihteeri kartoitti kunkin jäsenen mahdollisen lainantarpeen ja jokaiselle haluavalle myönnettiin laina hänen maksamiensa osuuksien mukaan. Missään ryhmässä jäsenten ei tarvinnut kertoa, mihin lainansa käyttää. Fyysisesti vammaisista koostuvaan ryhmään kuuluva informanttini Samuel painotti, ettei jäsenten ole tarpeellista tietää toistensa tarpeita. Monet jäsenet kertovat mielellään oma-aloitteisesti, mihin ovat rahansa käyttämässä, mutta Samuelin mukaan joillakin voi olla niin henkilökohtaisia ongelmia, ettei niitä haluta paljastaa. CARE:n mallissa ryhmien jäseniä kannustetaan erityisesti sijoittamaan toimeentuloa tukevaan toimintaan, kuten viljelyyn ja pienyrittäjyyteen, mutta malli ottaa huomioon myös akuutimmat toimeentuloon liittyvät tarpeet. Suurimmalla osalla ryhmistä oli käytössä jäsenten henkilökohtaiset pienet tilikirjat, joihin kaikki rahoitustapahtumat kirjattiin. Lukutaidottomuus ei ollut este, sillä sihteeri kirjasi jokaiseen vihkoon ja säilytti vihkoja kokousten välillä. Tilikirjoihin merkittiin talletetut osuudet, korot ja nostetut lainat. Kipepeo oli tulostanut yksinkertaistettuja pohjia tilikirjoihin, sillä Juliuksen mielestä CARE:n omassa pohjissa käytettiin liian monimutkaisia taloustermejä.

Kuva 2: Säästö- ja lainaryhmissä kirjanpito on tarkkaa. Kuvassa Network-ryhmän sihteeri ja toinen rahanlaskijoista.

Juliuksen mukaan CARE:n mallissa ketään ei pakoteta ottamaan joka kerta lainaa, mutta ensimmäinen laina on otettava viimeistään kolmannella kokoontumiskerralla. Julius kannusti ryhmien jäseniä lainanottoon, sillä lainoille kertyneet korot kasvattivat ryhmän pottia, minkä seurauksena vuosisyklin lopussa jaettava summakin olisi suurempi. Ryhmiä haastatellessani kävi ilmi, että suurin osa otti lainaa joka kerta, mutta joukossa oli myös ihmisiä, jotka halusivat keskittyä pelkästään säästämiseen. Gifted Hands-ryhmän jäsenet kertoivat ottavansa lainoja erityisesti syksyllä ja alkukeväästä, jolloin lasten lukukausimaksut oli maksettava. Muulloin lainantarve ei välttämättä ollut kovin suuri. Jokaisessa ryhmässä kunkin jäsenen oli mahdollista saada lainaa enintään kaksinkertainen määrä maksamiinsa osuuksiin nähden. Jos jäsen oli tallettanut ryhmän kassaan rahaa yhteensä neljänsadan shillingin edestä, oli hänen mahdollista nostaa enimmillään kahdeksansadan shillingin suuruinen laina. Lainat maksettiin takaisin seuraavassa kokouksessa yleensä kymmenen prosentin korolla. Juliuksen mukaan koron on tarkoitus olla niin pieni, että sen maksaminen ei rasita jo entuudestaan heikotuloisia jäseniä, mutta niin suuri, että sen maksaminen kartuttaa yhteistä kassaa. Ryhmille suositeltiin usein kahdenkymmenen prosentin koron asettamista, mutta kaikki tapaamani ryhmät olivat päätyneet kymmeneen.

Varsinaisen säästö- ja lainatoiminnan jälkeen hoidetaan muut rahoitukseen liittyvät asiat

kuten mahdollisiin sivurahastoihin maksaminen, rahastoista myönnettävät avustukset ja ryhmän yhdessä ottamat mahdolliset pankkilainat. Monet ryhmät ovat perustaneet toimintansa oheen hätätilanteisiin tarkoitettuja rahastoja, joihin kukin jäsen maksaa muutaman kymmentä shillinkiä jokaisella kokoontumiskerralla. Rahastosta annetaan avustus sitä tarvitsevalle jäsenelle esimerkiksi terveydenhoitokuluihin. Osa ryhmistä oli ottanut oman toimintansa ohella lisäksi ryhmänä lainaa paikallisesta mikrorahoituspankista tai valtiolta. Lainat olivat yksilöllisiä, mutta niitä myönnettiin ainoastaan ryhmille, joten takaisinmaksukäytännöistä keskusteltiin säästö- ja lainaryhmien kokouksissa. Juliuksen mukaan yhden kokouksen tulisi olla tehokas ja kestää noin tunnin, mutta kokoukset venyivät usein lähemmäs kolmetuntisiksi, kun jäsenet jäivät viettämään aikaa keskenään virallisten osuuksien jälkeen. Kokousten loputtua laulettiin ja rukoiltiin uudestaan.

Assistenttini arvion mukaan Emuhayan alueella toimi noin kahdeksankymmentä säästö- ja lainaryhmää ja vähintään saman verran merry-go-round -ryhmiä. Tapasin kenttätyöni aikana jäseniä useista ryhmistä, joista yhdeksän toimintaan ja jäseniin tutustuin tarkemmin. Suhteessa muihin ryhmiin fyysisesti vammaisten ryhmiä oli useita. Kaksi tapaamistani ryhmistä, Emuhaya District Disabled People's Group, ja Mungoma Disabled Peoples Group koostuivat liikuntarajoitteisista ja kehitysvammaisista ihmisistä sekä heidän perheenjäsenistään. Kaikissa kolmessa ryhmässä oli sekä miehiä että naisia. Network Women's Self Help Group ja Gifted Hands olivat naisryhmiä. Jälkimmäisessä kaikkien jäsenten tuli olla äitejä ja ensiksi mainittu kokosi yhteen naisia kaikkialta Emuhayasta. ADOC-niminen ryhmä (*Aged, Distressed and Orphaned Peoples' Community*) käsitti ikääntyneitä ja orvoiksi tai leskiksi jääneitä jäseniä.

Vastoin yleistä käsitystä, taloudellisten tukiryhmien perustaminen ei rajoitu ainoastaan köyhiin ihmisiin, vaan se on suosittua myös varakkaampien ihmisten keskuudessa (Smets & Bähre 2004, 220). Peer Smets on tutkinut muun yläluokkaisten naisten perustamaa ryhmää Intiassa (Smets 1998). Emuhayassa kaksi ryhmää koostui työssäkäyvistä ihmisistä. Toinen oli sekä nais- että miesjäseniä sisältävä Emuesu Group, joka oli muita ryhmiä selkeästi varakkaampi. Ryhmän jäsenet olivat samasta naapurustosta. Emuesun puheenjohtaja Tom kertoi säästö- ja lainatoiminnan olevan kätevä tapa lisätienestän hankkimiselle. Ryhmän jäsenet hankkivat lainoilla vaikkapa

elektroniikkaa tai käyttivät kauneussalonkipalveluita. Verrattuna suureen osaan ryhmistä Emuesu Self Help Groupin kokoukset keskittyivät tiiviimmin mikrorahoitustoimintaan, eikä kokouksissa suvaittu ylimääräistä keskustelua. Emuesun ryhmä oli myös ainoa, joka säilytti kassansa CARE:n suosittlemassa kolmen lukon laatikossa rahojen varjelemiseksi. Ryhmän puheenjohtajan mukaan toiminnan tarkoituksena oli tehdä jäsenistä rikkaita. Hän oli myös sitä mieltä, että heidän tulisi saada lisätukea ulkopuolisilta järjestöiltä, sillä heidän rahoituksellinen toimintansa oli menestyneempää kuin monien muiden ryhmien. Toinen varakkaampi ryhmä, Counselors' Self Help Group koostui Emuhayan alueen sairaaloissa ja klinikoilla toimivista HIV-potilaiden kanssa työskentelevistä neuvonantajista. Kyseinen ryhmä kokoontui Emuhayan klinikalla, missä he usein myös työskentelivät.

Lisäksi tutuksi tulivat Mwanga Group, Mwichio Group ja Kipepeo Microfinance Group. Mwanga Group harjoitti säästö- ja lainatoimintaa ja kuului myös Bunyore Financial Services Association – pankin lainaryhmiin. Kipepeon kokoama järjestön toimistolla kokoontuva Kiman nuorista yrittäjistä koostuva säästö- ja lainaryhmä oli perustettu varta vasten säästö- ja lainatoimintaa varten. Se oli myös ainoa ryhmä, jossa jäsenet eivät olleet entuudestaan tuttuja toisilleen.

Ryhmä:	Jäsen- määrä:	Ominaispiirre:	Talletettava summa (KES*):	Kokoontumisväli:
Gifted Hands	30	Kaikki jäsenet äitejä.	200 KES	Kaksi kertaa kuussa. Vain toisella kerralla myönnetään lainoja.
Mungoma Disabled Support Group	25	Kaikki jäsenet vammaisia tai vammaisten perheenjäseniä.	100 KES	Kerran kuussa.
Emuesu Self Help Group	40	Jäsenet työssäkäyviä ihmisiä.	200 KES	Kerran kuussa.
Kipepeo Microfinance Group	20	Jäsenet nuoria yrittäjiä Kiman markkinapaikalta.	100 KES	Kerran kuussa.
Mwichio Group Network	30-40	Jäsenet samalta alueelta.		Kaksi kertaa kuussa.
Women's Group	20	Jäsenet naisia,		Kerran kuussa.
Emuhaya District Disabled People's group Counselors Self Help Group	30	Kaikki jäsenet vammaisia tai vammaisten perheenjäseniä. Jäsenet Emuhayan alueen HIV- kuraattoreja	100 KES 200 KES	Kerran kuussa. Kerran kuussa.
ADOC	30	Iäkkäitä, orpoja	100 KES	Kerran kuussa.
Mwanga Group	40	Jäsenet naapureita ja tuttuja	100 KES	Kerran kuussa.

Taulukko 3: Säästö- ja lainaryhmät, joiden toimintaan tutkielma ensisijaisesti pohjautuu.
KES* = Kenian shillinki (1 € = 120.288 KES 25.4.2014)

2.3 Säästö- ja lainaryhmien muodostaminen

CARE:n mallissa edellytetään, että ryhmät ovat jäsenten itse muodostamia. Tästä johtuen säästö- ja lainatoimintaa on kuvailtu ”kehitysstrategiaksi tavallisilta ihmisiltä tavallisille ihmisille”. (Bouman 1994, 376). Perinteisissä luottojohtoisissa mikrorahoitusmalleissa pankkien toimihenkilöt tai kansalaisjärjestöjen edustajat valitsevat ryhmien jäsenet ja hallinnoivat toimintaa. Säästö- ja lainaryhmien itsevalinta ja – hallinto perustuvat ajatukseen siitä, että toiminta on saumattomampaa, koska jäsenten välillä on jo valmiiksi luottamussuhde. Malli kannustaa valitsemaan ryhmiin sellaisia ihmisiä, joiden taloudellinen käyttäytyminen on tiedossa ja jotka ovat luotettavia takaisinmaksujen suhteen. Emuhayassa ryhmiä muodostettiin erityisesti fyysisen läheisyyden, aiemman tuttuuden ja samanlaisten elämäntilanteiden pohjalta.

Kipepeon muodostamaa Kipepeo Microfinance Groupia lukuun ottamatta kaikkien tapaamieni ryhmien synnyn tausta oli samankaltainen; pari jäsenistä oli kuullut toiminnasta joko Juliukselta tai tutuilta ja olivat päättäneet perustaa oman ryhmänsä. Gifted Handsin Susan kertoi olleensa äitiyteen liittyvässä koulutuksessa muutaman sadan kilometrin päässä Kagamegan kaupungissa, jossa tapaamansa naiset olivat kertoneet hänelle säästö- ja lainatoiminnasta. Matkalla takaisin Emuhayaan Susan oli keskustellut matkatovereidensa kanssa ideasta, jolloin naiset olivat päättäneet muodostaa ryhmän, johon jäseneksi otettaisiin toisia äitejä. Fyysisesti vammaiset ovat hyvin verkostoituneita laajemman Emuhayan alueella ja Emuhayassa toimi eräänlainen kattojärjestö, jonka alla kaikki pienemmät ryhmät toimivat. Yhteistä koordinoitua toimintaa ei ole, mutta eri ryhmät voivat kääntyä kattojärjestön puoleen heitä koskettavissa asioissa ja ongelmissa. Mungoma Disabled Support Group ja Emuhaya District Disabled People’s Group olivat kaikki saaneet alkunsa niin, että joku perustajajäsenistä oli nähnyt muiden harjoittavan samanlaista toimintaa. Jesse, yksi HIV-neuvojista koostuvan ryhmän jäsenistä oli assistenttini Juliuksen paras ystävä, ja Julius oli ehdottanut lisätienestien hankkimista säästö- ja lainatoiminnan avulla. Toiminnan malli on yksinkertainen juuri siitä syystä, että ryhmä on mahdollista perustaa ilman varsinaista koulutustakin.

Tavallisesti ryhmät koostuivat toisiaan lähellä asuvista ihmisistä. Smetsin ja Bähren (2004, 222) mukaan tämä johtuu siitä, että tällöin jäsenet kohtaavat toisiaan päivittäin, mikä minimoi takaisinmaksuun liittyviä ongelmia. Heidän mukaansa muilla jäsenkriteereillä ei ole yhtä suurta merkitystä, vaan fyysinen läheisyys takaa parhaiten rahoitusryhmien toimimisen. Emuhayan ryhmiin osallistuvien mukaan jäsenten keskeinen fyysinen läheisyys liittyy kuitenkin ennen kaikkea käytännöllisyyteen. Kokoukset vievät suuren osan jäsenten päivästä ja vielä enemmän, mikäli niihin on matkustettava. Samassa naapurustossa elävien kesken perustetut ryhmät ovat suosittuja juuri siksi, että kokouksiin voi saapua hetkessä. Samalla alueella asuvat ovat myös keskenään entuudestaan tuttuja, eikä ryhmiin yleensä haluta mukaan täysin tuntemattomia ihmisiä. Osaan ryhmistä kuului myös useampi henkilö samasta suvusta. Susan kertoi sekä siskonsa että anoppinsa kuuluvan Gifted Hands-ryhmään. Lisäksi hänen miehensä kuului toiseen, työssäkävien miesten perustamaan ryhmään. Mahdollisimman monen perheenjäsenen osallistuminen säästö- ja lainaryhmään tarkoittaa perheelle parempaa taloudellista vakautta.

Aiempi tuttuus ei kuitenkaan rajoittunut vain naapureihin tai perheenjäseniin, vaan ryhmiä oli perustettu myös samaan seurakuntaan kuuluvien ihmisten tai esimerkiksi samalla alueella pienyrityksiään pyörittävien ihmisten kesken. Lisäksi samanlaiset päämäärät, taustat ja arvostukset sitoivat ihmisiä yhteen. Koska ryhmissä keskusteltiin paljon jäseniä koskettavista asioista, oli tavallista että ryhmään kuului samanhenkisiä ihmisiä. ADOC-ryhmän vanhukset, orvot ja lesket olivat kaikki saman seurakunnan jäseniä. Kuten edellä on jo tarkemmin esitetty, esimerkiksi Gifted Hands koostui äideistä ja useampi ryhmä fyysisesti vammaisista Emuhayan asukkaista. Emuhaya District Disabled People's Groupin Jamesin mukaan fyysisesti vammaisten ryhmien perustamisessa oli toisinaan ongelmia, sillä kaikki alueen vammaiset eivät ole toistensa tiedossa. Tämä johtuu siitä, että perheet toisinaan piilottelevat vammaisia perheenjäseniään vammaisuuteen kohdistuvan leiman vuoksi. Samuel uskoi kuitenkin, että suurin osa alueen fyysisesti vammaisista on onnistuttu tavoittamaan ja kutsumaan osaksi ryhmien toimintaa.

Samalla tavalla kuin ryhmät voivat itse valita jäsenensä ja vahvistaa ryhmän sisäisiä suhteita ja solidaarisuutta, voivat he myös päättää keitä jättävät ulkopuolelle. Ryhmät

ovat usein määritelleet jäsenten maksimimäärän säännöissään, eikä siitä ole tämän jälkeen mahdollista poiketa. Uusia paikkoja vapautuu silloin, kun vanha jäsen lähtee ryhmästä syystä tai toisesta. ADOC-ryhmän Alicen mukaan heidän ryhmänsä on pysynyt jäsenistöltään samana kolmen vuoden takaisesta perustamishetkestä lähtien. Myös Juliuksen mukaan harva eroaa ryhmästä jäseneksi liittyttyään. Gifted Handsin Susan kertoi ryhmänsä olevan täynnä, mutta uusia halukkaita jäseniä oli siitä huolimatta tarjolla lähes jokaisessa kokouksessa. Susanin mielestä oli tärkeää antaa jokaiselle halukkaalle mahdollisuus keskustella ryhmän kanssa jäseneksi liittymisestä, vaikka kumpikin osapuoli tiesi sen olevan mahdotonta. Susan kertoi, että jäseneksi haluavia kannustetaan perustamaan uusi järjestö, joka voi toisinaan työskennellä yhdessä Gifted Handsin kanssa, mutta jonka toiminta on muuten itsenäistä. Kenttätyöni aikana Gifted Handsille syntyikin sisärjestö Gifted Hands B. Aina ulkopuolelle sulkeminen ei kuitenkaan liity vain täyttyneeseen jäsenmäärään, vaan ryhmät eivät myöskään tavallisesti halunneet ottaa mukaan tuntemattomia ihmisiä, tai henkilöitä, joiden arvostukset olivat ristiriidassa heidän omiensa kanssa. Rahan käyttöä ja sen moraalisen arvottamisen suhdetta jäsenyyteen käsitellään tarkemmin alaluvussa 7.3. Tämän luvun tarkoituksena on ollut muodostaa lukijalle käsitys säästö- ja lainaryhmät ominaispiirteistä, niiden toiminnasta ja ryhmien muodostumisesta. Seuraavaksi siirryn käsittelemään tutkimukseni etnografista kontekstia.

3 MIKRORAHOITUS, TALOUDELLISET TUKIRYHMÄT JA ”HYÖDYKE-LAHJA” KESKUSTELU ANTROPOLOGISINA TUTKIMUSKOhteina

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen teoreettista taustaa. Säästö- ja lainaryhmät ovat varsin uusi tulokas mikrorahoituksen kentällä, ja siksi niitä käsittelevän etnografisen tutkimuksen määrä on vielä vähäinen. Emuhayan säästö- ja lainaryhmät yhdistävät piirteitä institutionaalisesta mikrorahoituksesta ja perinteisistä taloudellisista yhteisapuryhmistä. Tämän luvun teoreettisessa viitekehysessä esittelen sekä institutionaalisen mikrorahoituksen että perinteisten taloudellisten tukiryhmien tutkimusta. Lisäksi liitän mikrorahoituksen osaksi laajempaa klassista antropologista keskustelua hyödykevaihdon ja lahjavaihdon suhteesta ja niissä syntyvistä velkasuhteista. Taloudellisten tukiryhmien on mielletty esiintyvän lähinnä lahjatalouksiksi miellettyissä yhteiskunnissa ja institutionaalisten rahoitusmallien sen

sijaan ilmentävän paremmin hyödyketalouksien piirteitä. Taloudellisia tukiryhmiä kuvastavat markkinoiden ulkopuoliset suhteet kuten sukulaisuus- ja ystävyyssuhteet, kun taas institutionaalisen mikrorahoituksen mukaan toimivia ryhmiä markkinasuhteet. Tällainen vastakkainasettelu on keinotekoinen, sillä monissa konteksteissa on havaittavissa kummankinlaisia suhteita. Se tarjoaa kuitenkin mielenkiintoisen kehityksen, jota voidaan tarkastella uuden käytännön, säästö- ja lainaryhmien toiminnan kautta.

3.1 Mikrorahoitus antropologisena tutkimuskohteena

Kenties kuuluisimman mikrorahoitusinstituution Grameen-pankin nimi juontuu bengalinkielisestä sanasta *gram*, joka tarkoittaa maaseutua tai kylää (Grameen Bank 1998a). Mohammed Yunus perusti Grameen-pankin vuonna 1976 tuomaan pankkipalvelut Bangladeshin maaseudun köyhien ihmisten luokse. Pankin toiminnan taustalla on ajatus siitä, että lainat ovat hyväntekeväisyyttä parempi tapa puuttua maaseudun köyhyyteen, sillä ne antavat ihmisille mahdollisuuden yritys- tai maataloustoimintaan. Pienyrittäjyydestä tulee tuloja, joilla otettu velka voidaan maksaa takaisin. Toiminta pohjautuu uskoon, että ihmiset ovat itse kykeneviä nujertamaan köyhyyden. (Grameen Bank 1998b). Emuhayassa sijaitsevan Bunyore Financial Services Association – pankinkin käyttämä kollektiivinen lainantakauskäytäntö on lainattu Grameen-pankilta. Solidaarisuuslainaamiseksi usein kutsuttu metodi onkin juuri se käytäntö, josta Grameen-pankki on tullut tunnetuksi. Yksilöllisten lainojen sijaan Grameen-pankin mallissa pankin työntekijät muodostavat maaseudulla asuvista naisista viiden hengen ryhmiä, joissa yksi tai kaksi kerrallaan saa lainan. (Grameen Bank 1998c). Lainaa maksetaan takaisin kahdenkymmenen prosentin korolla viikoittain, kunnes koko laina on kuitattu ja seuraava jäsen saa lainan. Takaisinmaksuvastuu on täysin yksittäisellä lainaajalla, muut jäsenet eivät osallistu lainan takaisinmaksamiseen. Ryhmän tehtävänä on valvoa, että maksut maksetaan ajallaan. (Rahman 2001, 78). Käytännössä kuitenkin jäsenet usein maksavat omasta pussistaan, mikäli yhdellä jäsenellä on takaisinmaksun kanssa ongelmia (mts. 81). Muut perivät puuttuvan summan tältä jälkikäteen. Tämä johtuu siitä, että seuraavalle jäsenelle ei myönnetä lainaa, mikäli edellistä ei ole maksettu.

Grameen-mallin ja muiden samanlaiseen toimintalogiikkaan perustuvien

mikrorahoitusinstituutioiden suosioista johtuen myös antropologinen tutkimus on keskittynyt kyseisen pankin tutkimukseen. Antropologiassa mikrorahoitusta on tarkasteltu erityisesti uusliberalistisen ideologian näkökulmasta (esim. Rahman 2011; Elyachar 2005). Rahoituskäytännöt perustuvat uusliberalistiselle idealle yksilöiden taloudellisen itsenäisyyden tavoittelemisesta luottopalveluiden avulla. Pienyrittäjäys, yksilön vapaus ja vapaat markkinat ovat mikrorahoituspalveluiden toiminnan keskiössä. Grameen-pankin toiminta on keskittynyt pääasiassa maaseudun naisiin, jotka muodostavat 95 % pankin lainaajista. (Rahman 2001, 1). Taustalla on idea naisten aseman parantamisesta rahoituspalveluiden kautta. Pankin mukaan erilaiset rahoituspalvelut ovat olleet heikosti naisten saavutettavissa ja lisäksi naisten päätösvalta kotitalouden menoista on ollut epätasa-arvoinen miesten kanssa. Grameen-pankin mukaan naisille myönnettävillä lainoilla on ollut merkittävä rooli näiden epäkohtien muuttamisessa. (mts. 71). Toisin kuin miesten, naisten ajatellaan käyttävän lainarahansa koko perheen ylläpitoon, jolloin yksilölliset lainat hyödyttävät koko kotitaloutta. Grameen-mallin mukaan toimivien mikrorahoitusinstituutioiden fokuksesta johtuen antropologinen tutkimus on kiinnittänyt erityistä huomiota naisten asemaan mikrorahoituksessa. Grameen-pankin käytäntöjä tutkineet antropologit eivät ole suhtautuneet toimintaan erityisen positiivisesti, sillä pankin toiminnalla on nähty olevan paikallistasolla negatiivisia vaikutuksia (esim. Rahman 2001). Käsitukset velallisuuden haitoista pohjautuvat antropologisiin teorioihin velasta kuormittavana ja vangitsevana velallisia kohtaan (Peebles 2010, 226). Kattavinta etnografista tutkimusta mikrorahoituksesta ovat tehneet bangladeshilaiset Lamia Karim ja Aminur Rahman, jotka molemmat ovat nähneet uusliberalistiseen ajatteluun pohjaavien mikrorahoituskäytäntöjen tuhoavan paikallisia sosiaalisia suhteita maaseudulla.

Teoksessaan *Microfinance and Its Discontents: Women in Debt in Bangladesh* (2011) Lamia Karim tutkii, kuinka Grameen-pankin kanssa toimivat kansalaisjärjestöt hyödyntävät paikallisia käsityksiä kunniaista ja häpeästä muokatakseen lainatoiminnassa mukana olevien naisten käyttäytymistä ja edistääkseen kapitalistista ajattelua maaseudulla. Karimin mukaan järjestöjen kirjoittamattomat käytännöt alistavat köyhiä naisia ja aiheuttavat velallisuutta monella eri tasolla. Kirjoittaja näkee syventyneen velallisuuden johtavan lisääntyneeseen väkivaltaan sekä kotitalouden että yhteisön sisällä. (197–198). Grameen-pankki ja kansalaisjärjestöt ovat väittäneet mikrorahoituksen vähentäneen perinteisiä rahanlainauskäytäntöjä maaseudulla.

Tutkimuksessaan Karim kuitenkin osoittaa koronkiskonnan lisääntyneen. Käytännöstä on tullut yleinen köyhien musliminaisten keskuudessa. Kuulumalla rahoitusryhmiin köyhät ovat saaneet hieman taloudellista pääomaa, jonka myötä heistä on tullut luottokelpoisia rahanlainajien silmissä. Koronkiskonnan kohteena ovat nyt myös varattomat lainaajat. Karimin haastattelemat rahanlainajat olivat kertoneet mikrorahoituksen parantaneen heidän liiketoimintaansa merkittävästi. Kirjoittajan mukaan Bangladeshin maaseudulle on mikrorahoituksen ja maaseudun sosiaalisten suhteiden kohdatessa ilmestynyt uusi uusliberalistinen subjekti; naispuolinen rahanlainaja. (199).

Artikkelissaan *Demystifying Microcredit: The Grameen Bank, NGOs, and Neoliberalism in Bangladesh* (2008) Karim keskittyy erityisesti Grameen-pankin takaisinperintäkäytäntöjen vaikutuksiin analysoimalla sukupuolen roolia globalisaation ja uusliberalismin levittäytymisessä Bangladeshin maaseudulla. Grameen-pankista on tullut naisten aseman parantamisen maailmanlaajuinen symboli. Pankki on saanut paljon huomiota erityisesti 98 prosentin takaisinmaksun vuoksi (mts. 5). Karim kuvaa, miten kansalaisjärjestöt käyttävät hyväksi paikallista häpeän kulttuuria periessään lainojen maksueriä. (mts. 10, 15). Karimin mukaan naisten suosiminen lainaajina ei liity todellisuudessa siihen, että pankit ja kansalaisjärjestöt haluaisivat auttaa heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä Bangladeshin maaseudulla, vaan siihen, että naisia on helpompi häpäistä kuin miehiä. Lainavirkailijat uhkailevat maksuongelmaisia naisia ruoskimisella, kodin turmelemisella ja omaisuuden takavarikoimisella. Taloudelliset menetykset eivät kuitenkaan ole pahin asia, vaan kasvojen menettäminen. Lainaja saatetaan häpäistä niin pahasti, että hän ei enää voi esiintyä julkisilla paikoilla ilman pilkatuksi tuleamista. Jotkut ovat Karimin mukaan paenneet nöyryytystä ja velkaansa maaseudulta kaupunkeihin. Lainojen takaisinmaksamattomuus aiheuttaa lisäksi häpeää tämän kautta koko kotitaloudelle. Perheen ja suvun häpäiseminen ja maksujen laiminlyöminen johtaa usein naisten väkivaltaiseen kohtelemiseen sekä miesten että lainaryhmän jäsenten ja pankin työntekijöiden taholta. (mts.)

Lainajien taloudellisen tilanteen parantuminen on aiheuttanut Bangladeshissa sen, että monet käyttävät pienlainojaan uusien suurempien lainojen ottamiseen. Monissa tapauksissa tämä on johtanut velkakierteen syntymiseen. Teoksessaan *Women and Microcredit In Rural Bangladesh: An Anthropological Study of Grameen Bank Lending*

(2001) Aminur Rahman valaisee pankin suosion ja velkojen kierrättämisen välistä yhteyttä. Rahmanin mukaan pankin työntekijöiden ja ryhmän jäsenten käyttämä yhteistakuun menetelmä kohdistaa kovaa painetta lainaajiin (esim. 2001, 80). Monet lainaajista pysyvät maksuaikatauluissaan, mutta ainoastaan kierrättämällä lainoja uudelleen ja uudelleen. Maksamalla vanhat lainat uusilla lainoilla, maaseudun naisten velkataakka lisääntyy mittavasti. Yksittäisiin kotitalouksiin kohdistuva velkataakka puolestaan lisää jännitteitä kotitalouden sisällä, jolla on tahattomia negatiivisia seurauksia lainaajille. (mts.81). Rahman ottaa huomioon mikrorahoituksen toiminnan ruohonjuuritasolla ja keskittyy naislainaajien sekä pankin henkilökunnan päivittäiseen elämään. Hän selventää kuinka mikrorahoitustoiminta vaikuttaa naisten ja henkilökunnan suhteisiin kotitalouksissa sekä lainakeskuksissa. Bangladeshin maaseudun kulttuuri on patriarkaalinen, mistä johtuen pankkien miespuoliset työntekijät eivät voi rekrytoida paikallisia naisia suoraan ryhmien jäseniksi, vaan heidän on tehtävä se kotitalouksien miesten, yleensä aviomiesten kautta. Miesten sisällyttäminen naisten lainatoimintaan johtaa usein siihen, että miehet sanelevat lainojen käyttötarkoituksen ja toisinaan käyttävät koko lainan. Näin ollen naiset eivät voi hyödyntää samaansa lainaa, mutta velka jää kuitenkin heille. (mts.76).

Kuten Karim, myös Rahman ottaa Bangladeshin maaseudun häpeän kulttuurin huomioon. Hän kirjoittaa tapauksesta, jossa paikallinen nainen oli joutunut maksuongelmiin ja hänet oli muiden ryhmän jäsenten toimesta vangittu pieneen huoneeseen odottamaan asian selvittämistä ja rangaistustaan. Ennen kuin asiaa ehdittiin ratkaista, nainen oli hirttäytynyt sellissä sariinsa. Rahman arvioi, että ajatus itsemurhasta oli tuntunut naisesta helpommalta ulospääsylvä kuin perheelleen ja suvulle toiminnallaan aiheuttaman häpeän kohtaaminen. (2001, 75). Rahman vertailee teoksessaan myös pankin virallista agenda ja mikrorahoituksen todellisia käytäntöjä ruohonjuuritasolla (mts. 106). Esimerkiksi virallisesti Grameen-pankki kieltää myötäjäismaksujen maksamisen mikrolainoilla, sillä myötäjäiskäytäntö kiellettiin laissa vuonna 1980. Käytäntö ei kuitenkaan ole maaseudulla kadonnut minnekään ja Rahmanin mukaan monet kotitaloudet käyttivät lainat myötäjäisten maksamiseen. (mts. 106–107).

Artikkelissaan *Empowerment Money: The World Bank, Non-Governmental Organizations, and the Value of Culture in Egypt* (2002) Julia Elyachar esittää, että

2000-luvun mikrorahoitusdiskursseissa kulttuuria on ruvettu tarkastelemaan hyvin instrumentaalisesti. Mikrorahoitusinstituutioiden työntekijät ovat pohtineet, miten köyhät voivat käyttää ”kulttuuriaan” hyväksi vaurastuakseen. Samaan aiheeseen liittyen teoksessaan *Markets of Dispossession: NGOs, Economic Development, and The State in Cairo* (2005) Elyachar tutkii pankkiirien, sosiaalitieteilijöiden, kansalaisjärjestöjen työntekijöiden ja valtion virkamiesten pyrkimyksiä tehdä kairolaisista käsityöläisistä ja työttömistä nuorista pienyrittäjiä ja asettaa heidät tällä tapaa uudenlaisen markkinayhteiskunnan eturintamaan. Hän kiinnittää huomion markkinoiden pyrkimyksiin auttaa köyhiä. Elyacharin mukaan uusliberalistiset kehitysohjelmat ympäri maailman tarjoavat ihmisille vapaata yrittäjyyttä välineenä hyvinvointiin ja voimaantumiseen. Suunnitelmat, joiden mukaan köyhistä tulee pienyrittäjiä, lupaavat ihmisille markkinoilta saatavia hyötyjä ja globalisaatiosta koituvia etuja.

Luottojohtoisen mikrorahoituksen tutkimus on siis keskittynyt tarkastelemaan rahoituskäytäntöjen negatiivisia vaikutuksia paikallistasolla. Harva antropologi on pitänyt mikrorahoitusta positiivisena asiana ruohonjuuritason sosiaalisten suhteiden kannalta, mutta esimerkiksi Schuster on havainnut rahoitustoiminnan myös tukevan sosiaalisia suhteita. Rahoitustoiminnan tarkastelukulma siirtyy näin lainaajien ja lainanantajien välisistä suhteista mikrorahoitusryhmien jäsenten keskinäisiin suhteisiin. Artikkelissaan *Reconciling Debt: Microcredit and the Politics of Indigeneity in Argentina's Altiplano* (2010) Schuster esittää, kuinka rahoitustoiminnassa mukana olevat naiset käyttävät mikrorahoitusryhmiään keskustelufoorumeina. Kokoontumisissaan Andeilla asuvat warmit eivät pelkää harjoita mikrorahoitustoimintaa tai keskustele rahoituskäytäntöjen toimivuudesta, vaan käsittelevät lisäksi oikeuksiaan alkuperäiskansana (2010, 50). Argentiinassa. Keskustelemalla ja käsittelemällä velvollisuuksiaan mikrorahoitusryhmän jäsenenä naiset vahvistavat samalla etnistä identiteettiään. Schuster analysoi vuoden 1994 perustuslakiuudistusta ja siinä määriteltyjä velvollisuuksia maan alkuperäisväestöjä kohtaan. Schuster esittää, että keskustelu velan ja veloitteiden lopullisuudesta tai jatkuvuudesta kertoo myös siitä, ovatko sosiaaliset suhteet lopullisia vai jatkuvia. (mts. 49).

Naisten väliset suhteet rahoitusryhmissä ovat keskiössä Megan Moodien artikkelissa *Enter Microcredit: A New Culture of Women's Empowerment in Rajasthan?* (2008).

Moodien mukaan rahaan keskittyminen vie huomion muunlaisilta toimilta, joita rahoitusryhmissä tapahtuu. Keskittymällä lainaryhmien intiimiin tilaan, on mahdollista ymmärtää paremmin, miksi mikrorahoitukseen osallistuminen on niin suosittua Rajashtanissa. Moodien mukaan suosio ei johdu ryhmästä saadusta taloudellisesta hyödystä, eikä myöskään ryhmässä syntyneestä sisaruuden tunteesta. (463). Hänen mukaansa mikrorahoitustoiminnasta on sen sijaan uudenlainen ”alusta”, josta käsin Rajasthanin maaseudun naiset ilmaisevat mielipiteitään kastijärjestelmästä, köyhyydestä ja aviottomien tytärten kasvattamisen taakasta. Moodie esittääkin, että mikrolainat tuottavat uusia itseilmaisun mahdollisuuksia. (454) ja mahdollistavat feministisen liikehdinnän ruohonjuuritasolla; siellä missä paikallisia naisia sorretaan eniten (463).

Mallista riippumatta yksi keskeisimmistä mikrorahoituksen piirteistä on ryhmädynamiikan hyödyntäminen. Ryhmämallisen mikrorahoitustoiminnan tarkoituksena on tuottaa sosiaalista pääomaa, jonka avulla ryhmä toimii paremmin taloudellisten päämäärien tavoittelemiseksi. Sosiaalinen pääoma eli sosiaaliset suhteet, luottamus ja sosiaalinen kontrolli varmistavat rahoituksellisen ulottuvuuden toteutumisen, koska ne vahvistavat ryhmän sisäistä kulttuuria ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös epämuodollisten yhteisapuryhmien on nähty toimivan sosiaalisen pääoman avulla (esim. Smets & Bähre 2004). Uudenlaiset säästöjohtoiset mikrorahoitusmallit, kuten CARE:n säästö- ja lainaryhmät ovat panneet merkittävästi painoarvoa sosiaalisen pääoman hyödyntämiselle. Erityisesti sosiaalinen kontrolli on avainasemassa taloudellisen toiminnan turvaamiseksi. Antropologit ovat kuitenkin suhtautuneet skeptisesti paikallisten sosiaalisten suhteiden ja luottamuksen korvaamiseen mikrorahoitusmallien omilla käytännöillä. Peer Smets ja Erik Bähre toteavat artikkelissaan *When Coercion Takes Over: The Limits of Social Capital in Microfinance Schemes* (2004) mikrorahoitusmallien edistävän muutosta, joka tuhoaa olemassa olevia suhdeverkostoja. Olemassa olevan sosiaalisen pääoman korvaaminen mikrorahoitusinstituutioiden omilla käytännöillä ja sosiaalisten suhteiden nostaminen keskeiseksi strategiaksi taloudellisten päämäärien tavoittelussa saattavat kirjoittajien mukaan aiheuttaa lisää rahoituksellisia ongelmia köyhille ihmisille, kasvattaa epätasaa ja väkivaltaa, tuhota olemassa olevia sosiaaliturvan rakenteita ja vähentää luottamusta yhteisössä. (mts. 230).

3.2 Afrikka ja epäviralliset taloudelliset tukiryhmät

Suuri osa mikrorahoitusta käsittelevästä kirjallisuudesta keskittyy Etelä-Aasiaan ja erityisesti Bangladeshiin, jota on Grameen-pankin suosiosta johtuen pidetty mikrorahoituksen pääkaupunkina. Afrikka on tähän asti ollut tunnetumpi yhteisölähtöisistä taloudellisista yhteisapuryhmistä kuin institutionaalisesta mikrorahoituksesta. Vuonna 1956 Clifford Geertz kirjoitti artikkelissaan *The Rotating Credit Association: A Middle Rung in Development*, että taloudelliset tukiryhmät ovat välivaihe taloudellisessa kehityksessä perinteisestä moderniin. Hänen mukaansa tällaisille tukiryhmille on paikka vain sosiaalisen ja kulttuurisen muutoksen alla olevissa pienissä ja yksinkertaisissa sosiaalisissa organisaatioissa. Siirtymässä perinteisestä yhteiskunnassa moderniin, taloudelliset tukiryhmät toimivat välikappaleena, jossa perinteiset normit ja arvot sekä rationaaliset modernin yhteiskunnan taloudelliset periaatteet yhdistyvät. Geertz oli sitä mieltä, että epämuodolliset rahoitukselliset ryhmät tulevan lopulta katoamaan kehittyneempien rahoituksellisten instituutioiden tieltä. (1956, 26). Näin ei ole kuitenkaan käynyt, vaan osassa maita ne ovat vähentyneet, mutta toisaalla lisääntyneet merkittävästi (Ardener 1995, 2). Taloudelliset tukiryhmät ovat pysyneet monimuotoisina ja säilyttäneet suosionsa sekä taloudellisesti epävarmoina että varmoina aikoina yhteiskunnalliseen muutokseen mukautuen (mts). Emuhayassa perinteiset merry-go-roundit ovat pitäneet pintansa huolimatta Kipepeon yrityksistä korvata ne taloudellisesti tehokkaammilla säästö- ja lainaryhmillä.

Niin institutionaalisen mikrorahoituksen kuin myös taloudellisten tukiryhmien tutkimus on keskittynyt pitkälti siihen, millaista taloudellista hyötyä niistä on ja siihen millaisia muutoksia osallistujien taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa on tapahtunut. Esimerkiksi Nici Nelson (1995) on artikkelissaan *The Kiambu Group: A Successful Women's ROSCA in Mathare Valley, Nairobi (1971 to 1990)* kuvailee kenialaisen ROSCA:n kehittymistä epämuodollisesta ryhmästä muodolliseksi, rekisteröidyksi ROSCAN ja osuuskunnan yhdistelmäksi ja lopulta menestyksekkääksi maata omistavaksi osuuskunnaksi. Artikkelissaan Nelson pohtii, onko tällainen kehitys todellisuudessa tulkittavissa menestykseksi (49). Ellen Bortei-Doku ja Ernest Aryeetey (1995) esittelevät ghanalaisten ROSCA-jäsenten tarpeita ja rahankäyttötarkoituksia artikkelissaan *Mobilizing Cash for Business: Women in Rotating Susu Clubs in Ghana*.

Kirjoittajien mielestä ryhmällä on erityisen tärkeä rooli maaseudulla, jossa ihmiset tarvitsevat rahaa maanviljelyyn. Kirjoittajien mukaan on hyvä asia, että lahjoittajatahot ovat alkaneet kiinnostua yhteistyöstä epämuodollisten taloudellisten tukiryhmien kuten ghanalaisten *susu*-ryhmien kanssa. (90–91).

Taloudellisten tukiryhmien tutkimuksessa on kuitenkin otettu enenevässä määrin huomioon ryhmän sisäiset suhteet, koska edellä mainituissa ryhmissä ulkopuolisia toimijoita ei ole samalla tapaa kuin Grameen-mallisissa lainaryhmissä. Eteläafrikkalaisia tukiryhmiä tutkinut antropologi Erik Bähre (2007) on tutkinut teoksessaan *Money and Violence: Financial Self-Help Groups in a South African Township*, miten taloudelliset tukiryhmät tuovat toivoa Kapkaupungin laitamalla elävien xhosa-maahanmuuttajien elämään Etelä-Afrikassa. Monien maahanmuuttajien arkea varjostavat epävarmuus, työttömyys, murhat, raiskaukset, AIDS sekä apartheidin jälkeiset poliittiset prosessit. (mts. 5). Bähren mukaan erityisesti naiset perustavat ROSCA-ryhmiä sosiaalisiksi paikoiksi, joissa he tuntevat olonsa turvalliseksi, nauttivat keskinäistä luottamusta ja tietävät rahan olevan heidän omassa hallinnassaan (mts. 169). Samalla poliittisen tilanteen epävarmuus kuitenkin aiheuttaa myös luottamuksen ja solidaarisuuden haurautta ja rahankäytöstä syntyviä konflikteja. Eteläafrikkalaisia ROSCA-ryhmiä ovat tutkineet myös Sandra Burman ja Nozipho Lembete, jotka artikkelissaan *Building New Realities: African Women and ROSCAs in Urban South Africa* (1995) toteavat epävirallisten rahoitusryhmien olevan tärkeitä erityisesti yksinhuoltajaäideille. Kaupunkialueilla ne muodostavat usein näiden äitien ensisijaisen tukiverkoston (23). Kirjoittajat esittävät ROSCA-ryhmien käyttötapojen olevan niin moninaisia, että niiden kuvailu pelkästään tukiryhminä ei tee oikeutta niiden monille funktioille. Monet rahankäytön päämääristä ovat Burmanin ja Lembeten mukaan luonteeltaan hyvin paikallisia. Rahaa käytettiin usein esimerkiksi muualla asuvien sukulaisten luona vierailemiseen. Tupaantuliaisiin osallistuminen vaatii mittavaa rahapanosta, sillä eteläafrikkalaisen perinteen mukaan vieraat kustantavat juhlallisuudet talon ostaneelle perheelle (39).

Institutionaalisen mikrorahoituksen tutkimuksen ja perinteisten taloudellisten tukiryhmien tutkimuksen pääpainojen keskeisin ero on oletus siitä, minkälaisen ajattelun mukaan ryhmät toimivat. Taloudellisia tukiryhmiä on tutkittu antropologian parissa pitkään niiden sisäisen dynamiikan ja eri funktioiden näkökulmasta,

kulttuurisina käytäntöinä. Institutionaalista mikrorahoitusta käsiteltäessä fokus on kuitenkin siirtynyt enemmän taloudellisiin suorituksiin ja rahoitusmallien taustalla olevaan ideologiaan. Niinpä tutkimukset ovat keskittyneet kuvaamaan uusliberalistisen ideologian tunkeutumista paikallistasolle mikrorahoituksen käytäntöjen kautta. Siten tutkimukset ovat siirtyneet tarkastelemaan erityisesti toiminnan rahoituskäytännön ulottuvuutta. Tämä perustuu oletukseen siitä, että kun uusliberalistinen ajattelu rantautuu paikallisyhteisöihin, se tuhoaa sosiaalisia suhteita, jolloin niiden tutkimista ei ole pidetty relevanttina. Sen sijaan huomio on keskittynyt markkinasuhteisiin. Ajatus uusliberalismin sosiaalisia suhteita ainoastaan tuhoavasta voimasta on kuitenkin kyseenalainen, mikä tutkielmassa tullaan toteamaan. Emuhayan säästö- ja lainaryhmät yhdistävät piirteitä institutionaalisesta mikrorahoituksesta ja perinteisistä taloudellisista yhteisapuryhmistä. Ne perustuvat kansainväliselle mallille ja rahoitustoimintaa määrittävät tarkat säännöt, kirjanpito ja tehokkuuden tavoittelemisen. Samaan aikaan malli perustuu perinteisten tukiryhmien toimintatapaan. Uuden mikrorahoituskäytännön on ajateltu paremmin asettuvan paikallisiin olosuhteisiin, mikäli se muistuttaa tuttuja taloudellisen avun muotoja. Erik Bähren mukaan kehitysprojektit ovatkin ryhtyneet enemmän määrin kopioimaan perinteisten taloudellisten tukiryhmien toimintaa (2007, 4). Emuhayan ryhmät muistuttavat perinteisiä kenialaisia yhteisapuryhmiä, koska ryhmät ovat rakenteeltaan samanlaisia. Molemmat ovat paikallisten itse hallinnoimia rahoituskäytäntöjä. Merry-go-roundeissa velvoitteet ovat kuitenkin löyhemmät kuin säästö- ja lainaryhmissä. Niissä ei pidetä kirjaa, ryhmälle ei valita toimihenkilöitä eikä laadita sääntöjä. Kipepeon toimesta Emuhayassa toimivia merry-go-round ryhmiä on yritetty alkaa korvata säästö- ja lainamallisilla ryhmillä, sillä taloudellisten tukiryhmien toiminta ole järjestön mielestä ollut tarpeeksi tehokasta. Institutionaalisen ja perinteisen rahoitustoiminnan yhdistyminen uudeksi mikrorahoituskäytännöksi antaa mielenkiintoisen kulman klassisen antropologisen hyödyke- ja lahjakeskustelun tarkastelemiseen.

3.3 Antropologinen keskustelu hyödykkeistä ja lahjoista

Mikrorahoitus perustuu velallisuudelle, koska rahoitustoiminta pyörii ihmisten välisten velkasuhteen avulla. CARE:n mallissa velallisuus on luonteeltaan sellaista, jota sosiaaliantropologiassa on kutsuttu hyödykevelaksi. Hyödykevelka on omassa länsimaisessa yhteiskunnassamme hyvin yleinen velallisuuden muoto. Se syntyy

vaihdossa, jossa vaihdettavat hyödykkeet ovat irrallisia lähes kaikista sosiaalisista ja henkilökohtaisista piirteistä (Rus 2008, 83). Hyödykevelallisuus liittyy taloudelliseen rationaalisuuteen ja kaupalliseen hyödyn tavoitteluun. Hyödykevelallisuuden syntymistä voidaan todistaa esimerkiksi kioskillä. Pyydän myyjältä postimerkin. Hän ilmoittaa hinnan ja minä maksan postimerkin. Tämän jälkeen olen vapaa poistumaan. Velallisuus kestää vain sen hetken, joka jää postimerkin vastaanottamisen ja rahan antamisen väliin.

Samalla tavalla kuin uusliberalistisen logiikan ja mikrorahoituksen, myös hyödykevaihdon on nähty tasapäistävän sosiaalisia suhteita. CARE:n säästö- ja lainamallissa on pitkälti sama idea. Ryhmätoiminnassa luodaan pieniä velkoja, jotka kumotaan yksitellen. Toisaalta toiminnan jatkuvuus ja ryhmän yhteinen pohjakassa aiheuttaa sen, että yhden velkasuhteen katkeaminen ei vielä tee osapuolista riippumattomia toisistaan. Teoriassa riippumattomuus on kuitenkin saavutettavissa nostamalla omat varat pois kassasta.

Keskustelu hyödykevaihdon ja sille vastakohtana nähdyn lahjavaihdon muodostamista velkasuhteista on lähes yhtä vanha kuin tieteenala itse ja siihen on osallistunut enemmän antropologeja kuin tässä on mahdollista käsitellä. Lähtökohtaisesti tieteenala ei erottele moraalista materiaalista. (Peebles 2010, 225). Rajaan tästä johtuen aiheen teoreettisen käsittelyn yhtäältä klassisiin tieteellisiin keskustelunavauksiin ja toisaalta uudempiin velallisuutta käsitteleviin teorioihin.

Keskustelun avasi Marcell Mauss (1970 [1954]) anteliaisuutta ja vastavuoroisuutta käsittelevässä esseessään *The Gift. Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*. Mauss esittää, että maailmassa on olemassa kahdentyypisiä vaihtosuhteita: hyödykesuhteita ja lahjasuhteita. Mauss kyseenalaistaa vapaita markkinoita puolustavien teoretikkojen ajatuksen siitä, että hyödyn maksimoiminen ja omaisuuden, mielihyvän ja mukavuuden tavoittelu ohjailisi aina inhimillistä toimintaa. Lisäksi Mauss asettaa kyseenalaiseksi oletuksen siitä, että kaikki inhimillinen kanssakäyminen ja motivaatio niiden takana ovat analysoitavissa puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta. Mauss luokitteli yhteiskunnat sen mukaan, kummanlainen vaihto niissä on yleisempää ja hänen laatimansa erottelu oli vuosikymmenten ajan yleisesti hyväksytty antropologiassa. Maussin mukaan lahjayhteiskunnissa suhteet ottavat

”totaalisuoritteiden” muodon (1970 [1954], 3-4). Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisessa vaihtotoimenpiteessä on mukana jonkinlainen sosiaalisuuden kerroin, jolla muodostetaan rauhan ja luottamuksen siteitä (Sahlins 1972, 183). Hyödyketalouksissa jokainen vaihtotoimenpide on pirstaloitunut jokaisena asioiden tai esineiden vaihdon hetkenä, eikä asioiden tai esineiden välillä ole suhdetta. Sahlinsin mukaan hyödyketalouksiin kuuluva markkinavaihto ts. *negatiivinen vastavuoroisuus* on sellaista hyödykkeiden ja palvelusten vaihtoa, jossa kumpikin osapuoli pyrkii hyötymään vaihdosta, usein toisen kustannuksella (1972, 195–196).

Kuten yllä olevassa esimerkissä todettiin, hyödykevelka on tavallisesti lyhytkestoinen tila. Lahjatalouksissa sen sijaan velka on pidempi ja sisältää vastavuoroisuuden velvoitteen, joka Maussin mukaan muodostuu lahjan ja sen antajan välisestä suhteesta. Lahjan saaja ei voi nauttia lahjasta, jollei ole aikeissa toimia vastavuoroisesti. Teoksessaan *Stone Age Economics* (1972) Marshall Sahlins käyttää lahjavaihdosta nimitystä *yleistetty vastavuoroisuus* (mts. 193–194). Sahlinsille se on vaihtoa, jossa hyödykkeiden tai palveluiden tarkasta arvosta ei pidetä kirjaa, mutta oletuksena on että niiden arvo tasapainottuu ajan kuluessa. Sahlinsin mukaan tällaista vaihtoa tapahtuu tiiviissä sukulaisuusryhmissä. Mitä kaukaisempi vaihtokumppani on sitä helpommin yleistetty vastavuoroisuus muuttuu symmetriseksi vastavuoroisuudeksi. Symmetrinen vastavuoroisuus on kyseessä silloin, kun henkilö antaa jotakin toiselle ja samalla odottaa palautusta tietyn suuruisena, tietyssä aikana ja tietyssä paikassa. (mts.)

Maussin ideaa lahjavaihtoyhteiskuntien ja markkinavaihtoyhteiskuntien vastakkaisuudesta kehitti myöhemmin systemaattisempaan suuntaan Chris Gregory (1980, 1982). Gregory esittää, että lahjat kuuluvat kotitalouden ja henkilökohtaisten suhteiden piiriin kun hyödykkeet taas sitä vastoin kaupankäynnin ja persoonattomien suhteiden piiriin (1982, 12). Gregoryn mukaan hyödykkeiden vaihto luo määrällisiä velkasuhteita, mikä mahdollistaa osapuolten itsenäisyyden vaihtotoimenpiteen päätyttyä. Lahjavaihto sen sijaan luo laadullisia velkasuhteita antajien ja vastaanottajien välille ja näin ollen tekee osapuolista vastavuoroisesti riippuvaisia. Gregoryn mukaan ihmiset antavat lahjoja ystäville ja mahdollisille vihamiehilleen muodostaakseen suhteen asettamalla heidät velallisiksi. Hän toteaa, että tällaisen suhteen säilymisen kannalta viive lahjan ja vastalahjan välillä on välttämätön; toisen osapuolen on oltava

aina velassa tai suhdetta ei ole olemassa. Lahjavaihto pitää vaihdon osapuolet velkasuhteessa keskenään, kunnes molempien osapuolten vaihtotoimenpiteet on saatu päätökseen. Osapuolet eivät voi kävellä pois toistensa luota, toisin kuin hyödykkeitä vaihdettaessa. (mts.) Gregoryn ideaa mukaillen David Graeber (2011) kirjoittaa teoksessaan *Debt: The First 5000 Years* vaihdon jakautuvan kahteen erityyppiseen vaihtoon: kaupalliseen markkinavaihtoon ja lahjavaihtoon. Ero näiden välillä on siinä, että markkinavaihdossa osapuolet ovat toisilleen ”yhden punnan velkaa” ja toisessa he ovat toisilleen ”yhden velkaa”. Graeberille vaihto on yksi kolmesta perustavanlaatuisesta moraalista periaatteesta, joille yhteiskunnat rakentuvat. Kaksi muuta ovat lähtökohtainen kommunismi ja hierarkia. Graeberin näkemys vaihdosta eroaa esimerkiksi Sahlinsin ”vaihdon kolmijaosta” siinä, että Graeberille kaikki sosiaalinen toiminta ei ole vaihtoa. Hänelle vaihto merkitsee tasa-arvoisuutta. Vaikka velka muodostaa epätasa-arvoisen suhteen osapuolten välille, tavoitellaan vaihdossa aina tasa-arvoisuuden tilaa.

Absoluuttinen lahja- ja hyödykevaihdon erottelu on kyseenalaistettu antropologiassa sittemmin moneen otteeseen. Kriitikot ovat esittäneet erottelun olevan aiheeton ja ehdottaneet vastakkainasettelun hylkäämistä (Rus, 83). Dikotomia ”heidän” traditionaalisen ja kulttuurisesti määräytyneen lahjatalouden ja ”meidän” länsimaisen persoonattoman ja rationaalisen markkinatalouden välillä perustuu kriitikoiden mukaan länsimaisille lähtökohdille ja traditionaalisina pidettyjen yhteiskuntien romantisoinnille. (Appadurai 1986, 11 ref. Rus 2008, 83; Parry & Bloch 1989, 8). Keskeinen argumentti kritiikissä on ollut se, että lahjavaihto on todellisuudessa paljon laskelmoivampaa kuin aiemmin on ajateltu (Rus 2008, 84). Vaihdon kaksi ulottuvuutta eivät välttämättä olekaan niin erilaisia keskenään. Joidenkin mukaan ainoa ero on siinä, että lahjavaihdossa palautuksen aika on pidempi kuin hyödykevaihdossa (Bourdieu 1977 ref. Rus 2008, 84). Toiset ovat puolestaan todenneet, että länsimaisissa markkinatalouksissakin esiintyy lahjavaihtoa ja lahjan merkitystä on aliarvioitu aiemmassa tutkimuksessa (Carrier 1992; Rus 2008, 84).

Hyödyke- ja lahjavelallisuudesta käyty keskustelu tarjoaa sopivan ja ennen kaikkea mielenkiintoisen tarkastelupohjan säästö- ja lainatoimintaan ja toisinpäin.

Erottelu on kiistanalainen. Kuitenkin, kun lähtökohdaksi otetaan, että mitään

taloudellista toimintaa ei voi koskaan erottaa sosiaalisesta kontekstistaan, erottelu tarjoaa hyvät analyttiset työkalut säästö- ja lainatoiminnan eri ulottuvuuksien tarkastelulle. CARE:n mikrorahoitusmalli perustuu hyödykeologiikkaan, mutta Emuhayassa sitä toteutetaan ennen kaikkea sosiaalisten ja kulttuuristen tarpeiden tyydyttämiseksi kuten tutkielmassa tullaan huomaamaan. Vastavuoroisesti säästö- ja lainaryhmien tutkiminen antaa uutta näkökulmaa ”hyödyke vs. lahja” – keskustelun tarkastelemiseen, koska se tarjoaa uuden, puhtaasti rahoitukselliseksi mielletyn käytännön esimerkiksi toiminnasta, jossa kummankinlaiset velallisuuden logiikat ovat samaa aikaa läsnä. Säästö- ja lainaryhmät ovat yksi ajankohtainen esimerkki siitä, miten traditionaalisissa yhteiskunnissa voi esiintyä hyödykevaihdon piirteitä ja miten hyödykkeiden vaihto voi puolestaan saada lahjavelallisuuden piirteitä. Ongelmaa voidaan tarkastella myös laajemmin. Kysymys ei välttämättä ole hyödyke- ja lahjavaihdon välisestä erosta sinänsä, vaan eri talousjärjestelmien oletetusta vastakkaisuudessa. Erottelu hyödyke- ja lahjavaihtoon onkin muodostunut tarkoittamaan samaa markkinasuhteiden ja markkinoiden ulkopuolisten suhteiden erottelun kanssa. Mikrorahoitustoiminnan yhtenä tarkoituksena on viedä kapitalistinen ajattelu sinne, mistä sen on ajateltu puuttuvan. Afrikan on perinteisesti nähty edustavan lahjatalouksia ja sijaitsevan maailmantalouden ulkopuolella. Tarkoituksena on muuttaa perinteiksi miellettyjen yhteiskuntien ja yhteisöjen ajattelutapaa länsimaisemmaksi, koska markkinoiden ulkopuolella olemista on pidetty takapajuisuutena ja esteenä köyhien maiden kehitykselle (CARE 2013d).

4 TOIMINTAKENTTÄNÄ LÄNSI-KENIAN MAASEUTU

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tarjota lukijalle kuva paikallisten säästö- ja lainatoiminnalle antamista taloudellisista, sosiaalisista ja kulttuurisista merkityksistä ja rahoitusryhmien toiminnasta Emuhayassa. Jotta säästö- ja lainaryhmätoiminnan suosiota ja merkitystä on mahdollista ymmärtää, on otettava huomioon myös historialliset, taloudelliset ja poliittiset tapahtumat, jotka ovat johtaneet tilanteeseen, jossa tällaisten ryhmien lisääntyminen on Länsi-Kenian maaseudulla miltei räjähdysmäistä. Tässä luvussa luon katsauksen talouspoliittisiin toimiin Keniassa itsenäisyyden jälkeen. Tarkastelussa ovat erityisesti maan toteuttamat uusliberalistiset rakenneuudistukset, joiden tarkoituksena on ollut vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa kenialaisten elintasoja. Todellisuudessa seuraukset ovat olleet varsin

päinvastaiset. Tuloerot ovat kasvaneet ja syrjäisten alueiden ihmisten elintaso laskenut. Tämän konkretisoimiseksi, teen katsauksen köyhyyden syihin ja seurauksiin Emuhayassa. Köyhyys saa sosiaalisten tukiverkostojen merkityksen korostumaan. Käsittelen lopuksi maaseudun ihmisten sosiaalisuutta esittelemällä paikallista perhe- ja sukulaisuuskäsitystä sekä maaseudulla yleistä yhteisapukulttuuria nimeltä *harambee*.

4.1 Uusliberalistinen Kenia

Lähes 43 miljoonan asukkaan (YK 2012) Kenian historia on ollut värikäs. Maan historiaa ovat määrittäneet brittien valloitusta seuranneet muutokset 1900-luvun taitteessa alkaneesta siirtomaa-ajasta nykypäivään. Kenia oli brittiahallinnon alla vuosina 1895–1963, ensin protektoraattina ja sitten siirtomaana. Keniasta tuli itsenäinen 12.12.1963. Muun muassa siirtomaahallinnon uudisasukkaita suosinut maanjakopolitiikka ja itsenäisyyden jälkeinen maanomistuksen yksityistäminen heijastuvat edelleen maan taloudellisessa tilanteessa (Harbeson 2010). Assistenttini mukaan maattomuus on edelleen tärkein köyhyyden syy Keniassa.

Itsenäisen Kenian ensimmäisenä presidenttinä toimi Kenya African National Union – puolueen (KANU) edustaja Jomo Kenyatta vuosina 1964–1978. Hänen kuolemansa jälkeen presidentiksi astui hänen varapresidenttinsä Daniel Arap Moi. (Hornsby 2012, 3). Moien valtakausi kesti 24 vuotta (mts. 331). Vuonna 1992 Keniassa siirryttiin monipuoluejärjestelmään (mts. 537). Vuoden 2002 vaaleissa presidentiksi valittiin Mwai Kibaki, jonka valinta toi päätökseen KANU:n neljä vuosikymmentä kestäneen valtakauden (mts. 696). Kibaki toimi presidenttinä vuoden 2013 vaaleihin saakka, jolloin presidentiksi valittiin Jomo Kenyattan poika Uhuru Kenyatta (BBC 2013).

Siirtomaapolitiikalla on toki ollut oleellinen rooli maan nykytilan muovaamisessa, mutta Kenian sisäpolitiikalla on ollut vähintään yhtä suuri merkitys. (Hornsby 2012, 1). Toisin kuin monien muiden maanosan valtioiden historiaan, Kenian tarinaan eivät kuulu sodat, sotilashallinto, kansanmurhat tai valtiovallan romahtaminen. Toisaalta tapahtumia eivät luonnehdi myöskään elintason kehittyminen, teollistuminen tai vahvan roolin omaksuminen maailmantaloudessa. Kenian historia on pikemminkin tarina kestävyydestä (mts.), jossa politiikan ja talouden keskinäinen suhde on avainasemassa.

Kenian historia on afrikkalainen kasvutarina, jonka esteenä ovat olleet korruptio, raha ja muutamista yksilöistä koostuvan voimakkaan poliittisen eliitin toimet.

Kenian itsenäistyttyä Britannian siirtomaavallasta vuonna 1963 taloudellinen tilanne maailmassa oli vakaa ja itsenäisyyden jälkeiset ensimmäiset kaksi vuosikymmentä olivat Keniassa taloudellisten saavutusten aikaa. (Rono 2002, 81; 96). Verrattuna muihin Saharan eteläpuolisen Afrikan maihin, Kenian taloudelliset olosuhteet olivat merkittävästi paremmat. Ensimmäisen vuosikymmenen aikana Kenia saavutti edistystä taloudellisen kehityksen saralla ja bruttokansantuote nousi. Erityisesti koulutukseen ja terveydenhuoltoon panostettiin, kun siirtomaahallinnon luomia epätasa-arvoisuuksia pyrittiin poistamaan. (mts. 82). Itsenäisyyden aikaan elinajanodote oli 44 vuotta, mutta 1980-luvulle tultaessa se oli noussut 69 vuoteen. Näitä taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin vuosikymmeniä kutsutaan toisinaan ”kultaisiksi vuosiksi”, kun taas niitä seurannutta vuosien 1980 ja 1990 välistä ajanjaksoa nimitetään ”kadotetuksi vuosikymmeneksi”. (mts.)

Kadotetulla vuosikymmenellä korostuivat sekä maan ulkoiset että sisäiset vaikeudet ja haasteet, jotka saivat alkunsa vuonna 1973 öljyn hinnan kohotessa. Öljyn hinnan nousu ja 1970-luvun taluskriisiä seurannut taantuma aiheuttivat vaikeuksia Kenian taloudelle ja johtivat jälleen kansalaisten elinolosuhteiden heikentymiseen. Kenian talouteen vaikuttivat negatiivisesti maan tärkeimpien vientituotteiden, kuten kahvin hinnan heilahtelu, heikko teknologia, kuivuus ja nälänhätä sekä nopea väestönkasvu. Lisäksi Itä-Afrikan yhteisön vapaakauppa-alueen romahtaminen, kaupungistuminen, kasvava valtionvelka, laajalle levinnyt köyhyys, taudit ja tietämättömyys vaikuttivat elintason alenemiseen. (Ferguson 2006, 88–89). Bruttokansantuotteen romahdusta seurasivat ruokapula ja yleinen elintason lasku. Itsenäisyyden jälkeen Kenia luotti vahvasti maataloussektoriin talouskasvun, työpaikkojen ja viennin tehostamisen pohjana. Maataloussektori on myös perinteisesti ollut maan ruokaturvan pääasiallinen lähde ja näin ollen hallituksen keskeisin huolenaihe. 80 prosenttia Kenian väestöstä asuu maaseudulla, jossa ihmiset ovat riippuvaisia maataloudesta pääasiallisena elinkeinonaan. Kadotettuina vuosina maataloussektorin kasvu hidastui, eikä hallitus saanut luotua uusia työllistymismahdollisuuksia syrjäisille alueille. Työttömyys kasvoi erityisesti maaseudulla, mikä johti köyhien lukumäärän kasvamiseen. (mts.). Kenian

valtio vastasi näihin taloudellisiin vaikeuksiin monilla eri toimenpiteillä, jotka heijastuvat Kenian kehityssuunnitelmissa vuodesta 1980 eteenpäin. (mts. 82).

Uusliberalismi on ennen kaikkea talouspoliittinen teoria, joka korostaa vapaata kauppaa, markkinoita ja yksityistä omistusoikeutta. Ideologian syntymisen taustalla ovat sekä taloudelliset että poliittiset syyt, erityisesti 1970- ja 1980-lukujen taitteen talouskriisit, jotka tarjosivat jalansijan uudelle oikeistolaiselle ajattelulle ja toiminnalle. Vuodet 1979–1981 tunnetaan uusliberalistisen ajattelun syntymän vuosina, jolloin uusliberalismi otti paikkansa poliittisena ideologiana. (Harvey 2008, 2). Keskeisenä periaatteena on, että yksilönvapaus on avainasemassa inhimillisen hyvinvoinnin edistämässä. Valtion rooli on tässä ajattelumallissa rajattu; sen rooliksi jää edellä mainittuja pyrkimyksiä tukevien institutionaalisten puitteiden luominen. Valtion ei tule sekaantua markkinoiden toimimiseen sen jälkeen, kun puitteet on luotu. (mts.). Markkinoita laajennetaan käsittämään myös sellaiset yhteiskunnan osa-alueet, joiden ulkopuolella ne ovat perinteisesti olleet kuten esimerkiksi koulutus, terveydenhuolto ja sosiaaliturva. Ihanteellinen uusliberalismin soveltaminen siirtäisi kaiken sosiaalisen päätöksentekovallan valtiolta vapaille markkinoilla toimiville yksilöllisille kuluttajille (Caffentzis 2002, 89). Guptan & Sharman (2006) mukaan uusliberalistista hallintotapaa luonnehtii kilpailuluonteinen markkinalogiikka ja keskittyminen pienempiin hallintoyksiköihin valtion sijasta. Uusliberalismi toimii luomalla itsenäisiä hallintokokonaisuuksia, jotka eivät ole osa muodollista valtiokoneistoa, ja jotka toimivat yrityslogiikan mukaan. (277). Tällaisia hallintoyksikköjä ovat muun muassa mikrorahoitusjärjestöt, jotka ovat tavallaan ottaneet valtion paikan palvelujen tarjoajana (Karim 2008, 8).

Gupta ja Sharma korostavat, että uusliberalismi on kontekstiriippuvaista ja näyttäytyy erilaisena erilaisissa kulttuureissa, joten lähtökohtana ei voi olla oletus siitä, että uusliberalistiset hallintojärjestelmät edustavat vallankumouksellista muutosvoimaa (2006, 290–291). He huomauttavat, että vaikka valtionhallinnon tasolla koettaisiinkin uusliberalistisessa ympäristössä mittavia muutoksia toimintatavoissa, eivät vaikutukset välttämättä projisoidu niin dramaattisina ruohonjuuritasolla. Uusliberalismi tai sen vaikutukset eivät täten näyttäydy samanlaisina jokaisessa maassa, vaan sen ilmentymät riippuvat kullekin alueelle ominaisista historiallisista, poliittisista, kulttuurisista ja sosiaalisista

tekijöistä. (Ferguson 2009, 173).

Monet antropologit ovat kritisoineet uusliberalismin globaaleja ilmentymiä käsittelevää tutkimusta Afrikan sivuuttamisesta (esim. Ferguson 2006). Afrika on nähty jonakin maailmantalouden ulkopuolella sijaitsevana alueena ja tästä syystä epäoleellisena uusliberalismin tutkimuksessa. Silloin kun Afrikasta ja uusliberalismista on puhuttu samassa yhteydessä, on aluetta kuvailtu lähinnä toiseuden ja puutteiden käsittein. (Harrison 2010, 3). Toisaalta maapallon on ajateltu olevan nykyään niin verkostoitunut, että uusliberalistiset ideologiat ja hyödykkeet ovat levinneet sen jokaiseen kolkkaan. Kenia ei ole jäänyt uusliberalistisen ajattelun ulkopuolelle, vaan länsimaiden kehitysavun vastineeksi esitetyt taloudelliset ja poliittiset rakenneuudistukset ovat muokanneet Kenian sosiaalista maisemaa merkittävästi. Harrisonin mukaan afrikkalainen konteksti onkin omiaan korostamaan uusliberalististen reformien luonnetta (Harrison 2010, 19).

Afrika on yhtälailla globalisaation ja uusliberalistisen ajattelun keskiössä kuin mikä tahansa muu paikka. Afrikan asemaa nykymaailmassa tutkineen antropologin James Fergusonin mukaan negatiivinen kuva Afrikasta ei ole ainoastaan väärinkäsitys maanosan sosiaalisesta todellisuudesta, vaan epärealistiset käsitykset myös osallistuvat todellisuuden muokkaamiseen. Informaation puuttumisen, väärän informaation ja alhaisen investoinnin noidankehä ovat muokanneet Afrikan talousjärjestelmiä sellaisiksi kuin ne ovat tänä päivänä. (Ferguson 2006, 7). Afrikasta puhutaan puutteiden, ongelmien ja kriisien käsittein ja afrikkalaisia talouksia kuvaillaan alikehittyneiksi. Niitä pidetään romahdusalttiina ja muun maailman ulkopuolella olevina marginaalisina talouksina. (mts. 8). Afrika ei ole erityisasemassa globalisoituvassa maailmassa, mutta se heijastelee tiettyjä äärimmäisiä globalisaation puolia, joita voidaan nimittää uusliberalismiksi. (Harrison 2010, 3). Afrikan ja uusliberalismin tutkiminen ei ole takapajuisuuden tutkimista vaan tietynlaisen leikkauspinnan tarkastelua. Uusliberalististen reformien puolustajat pitävät Afrikkaa hankalana esimerkkinä, sillä maanosan lukuisten talouksien joukosta ei vaikuta löytyvän montaa, jotka olisivat vapauttaneet taloutensa lähivuosina. Afrikkalaiset esimerkit ovat yhtä hankalia myös anti-globalisaatiokriitikoille, jotka yhdistävät globalisaation laajentuvaan kapitalismiin. Fergusonin mukaan Afrikan ongelmat eivät liity länsimaisten tehtaiden tai hyödykkeiden vyörymiseen maanosaan. (Ferguson 2006, 26), vaan vaikuttaa siltä, että globalisaation ja uusliberalismin haitalliset seuraukset liittyvät pikemminkin rakenneuudistuksiin.

Afrikassa uusliberalismi tarkoittaa ensisijaisesti 1980-luvulla pankkien ja kansainvälisten järjestöjen suunnittelemia rakenneuudistuksiksi kutsuttuja toimenpiteitä. Länsimaissa uusliberalismia on pidetty talouskasvun kannalta hyödyllisenä ideologiana, joten sitä on pyritty viemään myös kehitysmaihin sosiaalisen ja rakenteellisen muokkauksen avulla. (Harrison 2010, 5). Uudistukset ovat keskittyneet valuuttamarkkinoiden sääntelyn purkamiseen ja valtion roolin rajoittamiseen (Ferguson 2009, 173). Keniassa rakenneuudistukset ovat koostuneet joukosta nopean ja vakaan talouskasvun aikaansaamiseen tähtäviä menettelytapoja. Merkittävimmät painopisteet Keniassa ovat olleet hintojen ja markkinointijärjestelmien liberalisointi, rahoitussektorin uudistukset, kansainvälisen kaupan sääntelyyn liittyvät uudistukset, hallituksen budjetin järjeistäminen, valtiollisten instituutioiden yksityistäminen ja julkisten palveluiden uudistaminen. (Central Bureau of Statistics 1997 ref. Rono 2002, 83). Markkinoiden oletetaan olevan keskeisessä roolissa muutosprosessissa, joten rakenneuudistusohjelmat ovat painottaneet myös markkinoiden vapauttamista, kilpailua ja yksityisen sektorin kehittämistä. (Rono, 83.). Vuoden 1980 jälkeen Kenia on Kansainvälisen valuuttarahaston ja Maailmanpankin painostuksesta toteuttanut taloudellisia uudistuksia, jotka ovat tähdänneet makrotaloudellisiin ja rakenteellisiin uudistuksiin sekä talouskasvuun. (mts.). 1980- ja 1990- lukujen poliittisten ja taloudellisten uudistusten oli tarkoitus nostaa Afrikka samalle viivalle muun maailman kanssa (Ferguson 2006, 13), mutta rakenneuudistusten pitkän aikavälin tähtäin on ollut talouden vahvistaminen, lyhyellä aikavälillä inhimillisen kehityksen sosiaalinen puoli on kärsinyt ohjelmien seurauksena. Julkisten palveluiden rapistuminen on koskettanut erityisesti haavoittuvaisia ryhmiä, perheitä ja yksilöitä. Merkittävimpiä seurauksia ovat köyhien marginalisoituminen koulutus- ja terveysetuuksien ulkopuolelle ja virallisten työpaikkojen väheneminen. Rakenneuudistukset ovat syventäneet kuilua rikkaiden ja köyhien välillä sekä kaupungeissa ja maaseudulla asuvien välillä. (Rono 2002, 86–87; Ferguson 2006, 11). Vielä ei voida sanoa varmasti, mikä rakenneuudistusten pitkän aikavälin vaikutus tulee olemaan.

Afrikka on täynnä pieniä ja haavoittuvia talouksia. Hitaasta talouskasvusta kertoo muun muassa maiden velkaantuneisuus. Vuosituhannen vaihteessa Afrikan nimissä oli viisi prosenttia kehitysmaiden tuloista ja kaksi kolmasosaa niiden veloista. (Prempeh 2006,

141). Talouksien pienuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Afrikan talous käsittäisi ainoastaan markkinatalouden ulkopuolella toimivia ihmisiä, vaan epätasaiset markkinasuhteet vaikuttavat ihmisten elämään myös Afrikan maaseutualueiden syrjäisimmissä kolkissa. Nairobi ja muut urbaanit alueet kasvavat edelleen maaseudun alueiden kustannuksella, mistä seurauksena myös sukupuolten välinen tasa-arvo on heikentynyt. Miehet lähtevät töiden perässä kaupunkeihin, mutta perheistään vastuussa olevat naiset eivät ole yhtä vapaassa asemassa lähtemään (Mbithi & Rasmusson 1978, 25). Kaupungeissa naisten työllisyys on kasvanut uudistusten myötä, mutta työ on edelleen heikosti tuottavaa, matalapalkkaista ja työpäivät ovat pitkiä. Maaseudulla naiset käyttävät suuren osan ajastaan palkattomaan työhön kotitalouksissa, mikä rajoittaa mahdollisuuksia muun toimeentulon hankkimiseen. (Rono 2002, 88–89). Afrikkalaiset taloudet ja kansainväliset taloudet ovat keskenään epätasa-arvoisia, sillä Afrikan vaikutus laajempaan maailmantalouteen on edelleen heikko, mutta pienimmätkin muutokset jälkimmäisessä näkyvät Afrikan talouksissa. (Ferguson 2006, 11). Afrikan liittyminen osaksi maailmantaloutta ei ole ollut saumaton, vaan globalisaatio on tuonut mukanaan eristäytyneisyyttä. Afrika on erityinen siinä mielessä, että suuressa osassa mannerta varjotalouden on nähty olevan virallista sektoria laajempi. (Harrison 2010, 14–15). Rakenneuudistusten myötä työpaikkojen määrä epävirallisella sektorilla on kasvanut, kun taas virallisen sektorin työpaikat ovat vähentyneet entisestään. Epävirallisella sektorilla tarkoitetaan taloudellista toimintaa, joka tapahtuu valtiojohtoisen talouden ulkopuolella (Maailmanpankki 2013). Sektorin muodostavat sekä itsenäinen ammatinharjoittaminen että palkkatyö epävirallisissa työpaikoissa ilman työsopimuksia, työsuhde-etuja tai vakuutuksia (ILO 2002). Suurin osa työssäkäyvistä maaseudun naisista hankki Länsi-Keniassa elantonsa epävirallisella sektorilla työskentelemällä.

Kansainvälinen valuuttarahasto, Maailmanpankki ja Kenian hallitus ovat kritisoineet toinen toisiaan rakenneuudistusohjelmiensa seurauksista. (Rono 2002, 84). Ohjelmat eivät edelleenkään nauti suurta suosiota Keniassa. Niihin on aina liittynyt erilaisia ehtoja, jotka perustuvat sellaisiin taloudellisiin malleihin, jotka eivät sovi kenialaiseen sosiaaliseen rakenteeseen ja olosuhteisiin. (mts. 85). Ohjelmat on suunniteltu länsimaisiin poliittisiin malleihin tukeutuen, eikä Kenian kulttuurista kontekstia ole otettu huomioon. (mts. 86). Lyhyen tähtäimen rakenneuudistusten epäonnistumisista huolimatta uusliberalistista politiikkaa suositellaan kuitenkin edelleen sovellettavaksi

Keniaassa. Vuosille 1999–2015 laadittu Kenian kansallinen köyhyydenpoistamissuunnitelma, *The National Poverty Eradication Plan* on pyrkinyt ottamaan aiempaa paremmin huomioon köyhien tarpeet. (mts. 96). Yksi suunnitelman menettelytavoista on assistenttini mukaan ollut valtiollisten mikrorahoituspalveluiden tarjoaminen maaseudulla toimiville ryhmille. Länsi-Kenian maaseudulla muutamat paikallisista rahoitustukiryhmistä olivat Kipepeo – järjestön kautta hakeneet lainaa suunnitelman puitteissa. Lainat ovat merkittävästi suurempia kuin säästö- ja lainatoiminnassa liikkuvat summat. Mikrorahoitustoiminta on kehitetty vastaamaan työttömyyteen ja palvelujen ja toimeentulomahdollisuuksien puuttumiseen, joita samaisten instituutioiden kehittämät rakenneuudistukset ovat saaneet aikaan. Assistenttini mukaan valtiollisen mikrorahoitustoiminnan tavoitteena on parantaa köyhien toimeentuloa ja pienentää kaupungissa ja maaseudulla elävien välistä elintasokuilua. Todellisuudessa Kenian maaseudulla asuvilla on jo entuudestaan keinoja selvitä taloudellisesti ja sosiaalisesti epävakaa tilanteessa. Perinteiset yhteisapuryhmät merry-go-roundit ovat toimineet jo kauan maaseudun asukkaiden elämän turvaamiseksi. Mikrorahoitusryhmät ovat pikemminkin länsimaisten kehitysjärjestöjen visio siitä, kuinka tarpeeseen voidaan vastata tehokkaammin.

4.2 Maaseudun köyhyys: Syyt ja seuraukset

Kenian noin 40 miljoonasta asukkaasta lähes puolet on niin köyhiä, etteivät he pysty hankkimaan päivittäistä elantoaan. Kenia sijoittuu 128:nneksi YK:n kehitysohjelman inhimillisen kehityksen indeksissä, jossa on mukana 169 maata. Indeksi perustuu tietoihin elinajanodotteesta, koulutuksesta ja elintasosta. Noin 80 prosenttia köyhistä asuu maaseudulla, jossa köyhimpiin ihmisryhmiin lukeutuvat pienviljelijät, paimenet, maatilojen työntekijät, ammattitaidottomat ja vähäisen ammattitaidon omaavat työntekijät, naisten johtamat kotitaloudet, vammaiset ja AIDS-orvot. (IFAD 2013). Emuhayassa erityisesti kolme viimeksi mainittua olivat selkeimmin heikoimmassa asemassa. Assistenttini mukaan maaseudun pienet kylät ovat lähtökohtaisesti köyhiä, koska niistä ei löydy mitään, mikä houkuttelisi sijoittajia tai yrittäjiä suurista kaupungeista tai ulkomailta. Tieverkosto on lähes olematon ja huonossa kunnossa, joten hyödykkeitä on hankala kuljettaa maaseudun ja kaupunkien välillä. Informanttini kertoivat mieltävänsä itsensä köyhiksi esimerkiksi verrattuna kaupunkien ihmisiin.

Suurkaupunkien slummeissa olevien ihmisten tilanne nähtiin samankaltaisena maaseudun ihmisten kanssa, mutta keskivertokaupunkilaisen asemaa pidettiin parempana ja kaupunkilaisihmisiä rikkaampina. Informanttieni mukaan itsensä tuntee köyhäksi silloin, kun päivittäisen elannon hankkiminen on haaste, eikä huomisesta voi ikinä olla varma.

Assistenttini mukaan lukutaitoisten ihmisten osuus väestöstä on Emuhayassa suurempi kuin lähialueilla, vaikka väestö on hyvin köyhää. Koulutustason taustalla on kristinuskon saapuminen Emuhayaan. Lähetystyöntekijät saapuivat Kimaan vuonna 1905 ja rakensivat alueelle useita kirkkoja ja kouluja. Läntisessä provinssissa lukutaitoisten osuus on 67 prosenttia. Koko Keniassa 15–24 -vuotiaiden tyttöjen lukutaitoisuus on 94 prosenttia ja poikien 92 prosenttia. (Unicef 2013), joten alueellisesta tasosta huolimatta läntisen maaseudun lukutaidottomuus jää alle kansallisen tason. Emuhayassa suurin osa lapsista lopettaa koulunkäynnin peruskoulun jälkeen kalliiden koulumaksujen vuoksi. Monet asuvat kaukana kouluista ja joutuvat maksamaan lukukausimaksujen ohella myös sisäoppilaitoksessa asumisen. Lisäksi on maksettava kirjat, koulutarvikkeet ja suurimmassa osassa kouluista pakolliset koulupuvut. Lasten koulutusta pidetään kuitenkin arvossa ja monet perheet säästävät muissa kuluissa voidakseen rahoittaa lapsensa koulunkäynnin. Muutamien kilometrien päässä sijaitsevassa Masenon kaupungissa on julkinen yliopisto, mutta opiskelijat tulivat pääasiassa muualta kuin Emuhayasta. Emuhayassa hyvin harvalla oli varaa lähettää lapsensa yliopistoon.

Länsi-Kenian maaseudun köyhyyteen on monia syitä. Kenian väestönkasvu on maailmanlaajuisesti kärkiluokkaa. Viimeisen 30 vuoden aikana väestö on yli kolminkertaistunut, mikä on luonut painetta hyödyntää maan luonnonvaroja. Kasvavat tuloerot yhdessä väestönkasvun kanssa ovat vaikeuttaneet koulutukseen ja terveydenhuoltoon pääsyä, työllistymistä ja toimeentulon hankkimista (IFAD 2013). Emuhayassa köyhyyden pääasiallinen syy on assistenttini mukaan maattomuus. Suurimmalla osalla maaseudun ihmisistä toimeentulo riippuu maanviljelystä, jota Emuhayassa ei hedelmättömän maaperän vuoksi voi juurikaan harjoittaa. Rahakasvit eivät selviä alueen maaperässä tasaisesta sademäärästä huolimatta, eikä niille ole tarpeeksi tilaakaan. Toisin kuin Kenian ylängöillä, teenviljely ei ole mahdollista. Pienellä alueella asuu liikaa ihmisiä eikä maata ei jää vapaaksi viljelytarkoituksiin.

Monilla perheillä on kuitenkin pieni kasvimaata *shamba*, jossa he viljelevät paikallista välttämättömyyshyödykettä *sukuma wikiä*. Sukuma on pinaatinkaltainen vihannes, jonka swahilinkielinen nimi tarkoittaa ”viikosta selviämistä” (*to push the week*). Viljeltyt kasvit menevät lähinnä päivittäiseen kulutukseen. Mikäli ylijäämää tulee, myydään se Kiman markkinoilla tai vaihdetaan naapurien ja tuttavien kesken.

Toinen merkittävä köyhyyden syy liittyy lukutaidottomuuteen ja alhaiseen koulutustasoon. Vaikka alueen lukutaitoisuus on korkea suhteessa naapurialueisiin, väestön vanhempi osa on edelleen suurelta osin lukutaidotonta, eikä heillä ole välttämättä minkäänlaista koulutusta. Assistenttini mukaan koulutusta ei aina ole arvostettu samalla tavalla kuin nykyään. Vielä muutama vuosikymmen sitten oli tärkeämpää pitää lapset kotona perheen apuna. Maaseudun ongelmana on myös työttömyys. Monet eivät kuitenkaan halua lähteä koettamaan onneaan kaupunkiin, vaan haluavat jäädä huolehtimaan perheestään.

Köyhyys johtaa moniin elintasoja heikentäviin seikkoihin kuten aliravitsemukseen. Aliravitsemuksen vuoksi elinajanodote on alhainen. Assistenttini mukaan Emuhayassa se on miehillä 45 vuotta ja naisilla 65. Kenian keskimääräinen elinajanodote oli vuonna 2008 tehdyn mittauksen mukaan 54 vuotta (WHO 2010). Juliuksen mukaan miesten merkittävästi alhaisempi elinajanodote on seurausta muun muassa fyysisestä työstä ja paikallisen kotipoltetun pontikan aiheuttamista fyysisistä haitoista. Lääkkeet ja terveyspalvelut ovat paikalliseen elintasoan suhteutettuna kalliita, eikä monilla ole varaa maksaa hoidosta. Kalliiden hintojen vuoksi monet menehtyvät ripuliin ja malariaan, joihin olisi olemassa tehokkaat lääkkeet. Alhaisesta elintasosta johtuen orpojen määrä on suuri. Emuhayan HIV-klinikan työntekijän mukaan joka neljäs alueen ihmisistä on HIV-positiivien (ks. myös Iliffe 2006, 29), joten AIDS-orvot muodostavat merkittävän ryhmän. Köyhyyden syyt ja seuraukset muodostavat noidankehän, joka vaikuttaa alueen ihmisten hyvinvointiin.

Emuhayan asukkaat pitävät itseään köyhinä. Köyhyyteen on monia syitä, kuten maaseudun syrjäisyys, toimeentulomahdollisuuksien puuttuminen ja alhainen koulutustaso. Köyhyydestä ja julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden puuttumisesta johtuen monet alueen ihmiset kärsivät aliravitsemuksesta ja taudeista. Epävarmoista elinolosuhteista johtuen maaseudun asukkaat ovat riippuvaisia toisistaan. Lähipiiriin tuki

auttaa selviämään arjesta. Emuhayassa perhe, suku, naapurit ja ystävät muodostavat ensisijaisen tukiverkon.

4.3 Perhe, suku ja ystävät tukiverkostonä

Länsi-Kenian maaseudun ihmisten sosiaalisuus tulee ilmi täysin arkisissa kohtaamisissa. Aamulla tuoretta maitoa tai kananmunia hakemaan lähteneet naiset saattoivat viipyä reissullaan useammankin tunnin vaihtaakseen kuulumisia tuttujen ja tuntemattomien kanssa. Asuin itse noin viidensadan metrin päässä Kiman markkinapaikalta, jonne minulta kesti kuitenkin aamuisin kävellä vähintään puoli tuntia samasta syystä. Kuulumisten vaihtamisella on suuri merkitys ja sen tekemättä jättäminen antaa ihmisestä ylimielisen kuvan. Koskaan ei voi olla niin kiire, ettei hetkeksi ehtisi pysähtyä juttelemaan. Tarkoitus ei ole pelkästään tiedustella kuinka keskustelun toinen osapuoli voi, vaan tarkoitus on kysellä myös lasten, vanhempien ja muiden sukulaisten kuulumiset, vaihtaa uusimmat kylällä liikkuvat juorut ja keskustella aluetta koskevista uutisista. Kiman risteyksessä seiso i aamuisin sanomalehtien myyjiä, joiden ympärille kerääntyi joukko ihmisiä ostamaan lehtiä tai pelkästään keskustelemaan niistä. Erityisesti paikallispolitiikkaa seurattiin tarkasti ja siitä keskusteltiin kiivaasti.

Myös vieraanvaraisuus oli merkillepantavaa. Uusia ja vanhoja tuttav iä kutsutaan jatkuvasti kyläilemään ja ihmiset vierailevat toistensa luona. Paikalliset kokevat kunnia-asiaksi tarjota jotain syötävää. Nekin, jotka hädin tuskin saavat hankittua ruokaa itselleen, tarjoavat vähintään kupin *chaita*, Keniassa suosittua runsaan maidon ja sokerin kanssa tarjoiltavaa teetä. David Graeber (2011) näkee tällaisen vieraanvaraisuuden ja jakamisen eräänlaisena kommunistisena perustana, jonka päälle kaikki muu toiminta rakentuu. Jakaminen ei liity ainoastaan moraalisuuteen, vaan myös mielihyvään ja nautintoon (Graeber 2011, 99). Itsekkäitä nautintoja on toki myös aina olemassa, mutta suurimmalle osalle ihmisistä eniten nautintoa tuottava toiminta sisältää aina jonkin verran jakamista, oli kyse sitten ruoasta tai juorujen kertomisesta (mts.). Graeberin mukaan tarve jakamiseen on akuutein sekä erityisen hyvinä että myös erityisen huonoina aikoina. Silloin kun ihmisillä on ylimääräistä, haluavat he usein jakaa tämän muiden kanssa. Toisaalta silloin, kun jollain alueella kärsitään esimerkiksi nälänhädästä, pyrkivät ihmiset jakamaan myös toisille siitä vähästä, mitä heillä on. (mts.)

Kenian maaseudun yhteisöllisessä kulttuurissa perhe, sukulaiset ja ystävät muodostavat ensisijaisen tukiverkoston. Koska minkäänlaista sosiaaliturvaa ei valtion taholta tarjota, on perheen ja suvun läheisyys usein jopa elinehto päivittäisen selviämisen kannalta. Perheenjäsenet auttavat toisiaan päivittäisissä askareissa, isovanhemmat vahtivat lapsia päiväkotien puuttuessa ja lapset hoivaavat sairastuneita vanhempiaan. Assistenttini mukaan nuorimman pojan vastuulla on huolehtia ikääntyvistä vanhemmista. Laajennettu perhe on Keniassa sosiaalisen rakenteen perusta. Avioliiton myötä sulhasen ja morsiamen perheet liittyvät yhteen. Mama Rachelin kodissa asuivat maman lisäksi hänen neljä elossa olevaa biologista lastaan ja yksi adoptiolapsi. Kenttätyöni aikana mama adoptoi perheeseen kolmevuotiaan Maryn, joka oli menettänyt vanhempansa auto-onnettomuudessa. Maman mukaan hänellä oli paremmat resurssit huolehtia pienestä lapsesta kuin monilla muilla yhteisön ihmisillä, mistä syystä hän koki tytön adoptoimisen velvollisuudekseen. Lapsista kukaan ei ollut vielä naimisissa, eikä kellään ollut jälkikasvua. Mama kertoi odottavansa erityisesti poikien menevän naimisiin, jotta perheeseen saataisi lisää käsipareja arjen askareisiin.

Toisinaan myös Maman edesmenneen aviomiehen äiti asui perheen kanssa. Aviomiehen vanhemmat muuttavat vanhentuessaan usein asumaan ydinperheeseen, kun he eivät enää pysty huolehtimaan itsestään. Emuhayassa laajennetut perheet asuvat yleensä samassa pihapiirissä useammassa pienessä majassa. Samassa pihapiirissä asuu näin ollen useampi sukupolvi. Laajan perhekäsityksen havaitsee helposti myös kielessä. Yli 21-vuotiaita naisia kutsutaan usein äitiä tarkoittavalla *mama*-nimityksellä ja yli 35-vuotiaita miehiä vanhusta tai kylän vanhinta tarkoittavalla *mzee*-nimityksellä. Lapset kutsuvat aikuisia tädeiksi ja sediksi silloinkin kun varsinaista perhesidettä ei ole olemassa. Vaikka tulin Emuhayan yhteisöön ulkopuolelta, olin itsekkin osa Mama Rachelin perhettä. Kutsuin talon emäntää mamaksi ja hänen lapsensa kutsuivat minua siskokseen. Suurperhettä kuvaavaa on assistenttini Juliuksen mukaan se, että lapset ovat usein yhtä läheisiä sisarustensa kuin serkkujensa kanssa ja se, että tädit ja sedät huolehtivat usein lapsista vanhempien tapaan.

Perhe, johon kuului oli polygaaminen. Se ei ole Länsi-Kenian maaseudulla poikkeuksellista vaikkakaan käytäntö ei enää ole kovin yleinen. Moniavioisuus on vähentynyt kristinuskon, koulutuksen ja tavan taloudellisten kulujen vuoksi. Harvalla on

varaa pitää montaa vaimoa, sillä morsiusmaksut ja häät ovat sulhasen ja hänen perheensä kustannettavia. Lisäksi aviomiehen tulee rakennuttaa jokaiselle vaimolleen talo. Kristinuskon käsitys avioliitosta yhden naisen ja yhden miehen välillä on vaikuttanut moniavioisuuden vähenemiseen Emuhayassa. Mama Rachel kertoi kahden edesmenneen aviomiehensä vaimoista jo kuolleen, mistä johtuen näistä avioliitoista syntyneet lapset vierailivat usein Rachelin luona, vaikka hän ei ollut heidän biologinen äitinsä. Rachelin mukaan moniavioisessa perheessä kaikkia lapsia pidetään yhteisinä, ja kaikki äidit ovat vastuussa myös toistensa lapsista. Perheeni oli hyvin hämmästynyt kuullessaan moniavioisuuden olevan kiellettyä Suomessa. Mama Rachel ja lapset näkivät käytännön hyödyllisenä, sillä suuren perheen ansiosta apua oli aina saatavilla. Mama kertoi, että kun hänen omat lapsensa olivat pienempiä, oli hän usein lähettänyt heidät toisen vaimon hoidettavaksi siksi aikaa kun hän itse oli pidemmällä vierailulla esimerkiksi sukulaisten luona kaupungissa. Instituution heikkenemisestä huolimatta Mburugun ja Adamsin (2005) mukaan Kenian länsiosissa polygaamisten avioliittojen osuus on edelleen suurin koko maassa, 24 prosenttia (8).

Emuhayan alue koostuu pienistä kylistä. Yhden kylän saattavat muodostaa muutaman laajennetun perheen jäsenet. Juliuksen mukaan naapurit auttavat usein toisiaan arkisissa askareissa. Naapurukset vahtivat toistensa lapsia silloin, kun muut äidit ovat esimerkiksi hakemassa vettä joelta. He tekevät ruokaa yhdessä, lainaavat elintarvikkeita toisilleen ja muodostavat myös taloudellisia tukiryhmiä yhdessä. Toisten huomioon ottaminen ei kuitenkaan liity pelkästään perhekeskeisyyteen ja naapurusten keskeiseen solidaarisuuteen, vaan taustalla vaikuttaa myös laajempi yhteisapua korostava harambee-ajattelu.

4.4 Solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden taustalla: Kristinuskon ja harambee – yhteisapuaajattelu

Yhteisapu, muiden auttaminen ja yhteisön hyvinvoinnista huolehtiminen ovat tärkeitä elämän ohjenuoria Emuhayassa. Assistenttini ja informanttieni mukaan periaatteena on, että mikäli toiselta puuttuu jotain mitä sinulla on, on toista autettava. Pienessä kyläyhteisössä ihmiset tuntevat jonkinasteista velvollisuudentuntoa toisiansa kohtaan, sillä päivästä toiseen selviäminen on köyhällä maaseudulla yhteinen taistelu.

Yhtenä aamuna olin kävelemässä kylälle päin, kun vastaan tuli nuori tyttö kupillinen sokeria mukanaan. Keskustelimme hetken, ja tyttö kertoi käyneensä lainaamassa sokerin kioskilta. Hän kertoi, että kyseinen kioski lainaa hänelle sokeria teehen laitettavaksi silloin kun rahat ovat loppu. Hänen perheensä maksaa sokerin myöhemmin takaisin joko rahassa tai sokerina. Toinen mieleen painunut tapaus sattui Kipepeon järjestämässä mikrorahoituskoulutuksessa syrjäseudulla Mwichiossa. Julius yritti opettaa säästö- ja lainatoimintaa aloittelevalle ryhmälle toiminnan ideaa selittämällä, mitä mikrorahoituksen kontekstissa tarkoittaa sanonta: ”Anna miehelle kala ja ruokit hänet päiväksi. Opetä hänet kalastamaan ja ruokit hänet loppuelämäksi”. Tarkoituksena oli saada ryhmän jäsenet ymmärtämään, että kestävät ja pitkällä tähtäimellä toteutettavat rahoitustoimenpiteet ovat hyödyllisempiä kuin rahan kerjääminen tai perinteisestä taloudellisesta tukiryhmätoiminnasta saadut kertasummat. Kouluttaja kysyi ryhmältä, mitä he tekisivät, jos nälkäinen mies ilmestyisi heidän ovelleen ja pyytäisi ruokaa. Kaikki vastasivat antavansa tälle ruokaa. Julius selitti, että miehelle kannattaisi sen sijaan kertoa säästö- ja lainatoiminnasta ja pienyrityksestä, jonka tuottamalla pääomalla hän voisi ostaa oman ruokansa. Ryhmän jäsenet eivät kuitenkaan olleet tyytyväisiä tähän, vaan totesivat joka tapauksessa antavansa nälkäiselle miehelle ruokaa ennen kuin alkaisivat keskustella toimeentulomahdollisuuksista.

Emuhayassa vallitsee yhteisavun kulttuuri, jossa samassa naapurustossa olevat perheet auttavat toisiaan ja tuttavat muodostavat keskenään yhteisapuryhmiä selvittääkseen maaseudun ennalta arvaamattomissa olosuhteissa. Kollektiivisuus saa piirteitä sekä perinteisestä yhteisavun ja solidaarisuuden kulttuurista että kristillisestä yhteisavun moraalista. Uskonnollisessa elämässään luhyat yhdistävät kristinuskon oppeja perinteisiin uskomuksiin. Perinteisesti luhyat uskoivat yhteen jumalaan, *Wereen*. Luhyakansan luomismyytin mukaan jumala Were loi ensin taivaan ja sitten maan. Maaperästä Were loi mustan, ruskean ja valkoisen ihmisen. Wereä palvottiin välittäjien, kuolleiden sukulaisten henkien kautta. Hengillä oli positiivisia ja tuhoavia voimia, mistä johtuen niitä lepyteltiin eläinuhrien avulla. Saapuessaan Keniaan, ensimmäiset lähetyssaarnaajat asettuivat Kimaan ja toivat mukanaan kristinuskon vuonna 1905. Juliuksen mukaan kristinusko otettiin Emuhayassa hyvin vastaan, sillä paikallinen uskonto oli perinteisesti monoteistinen.

Assistenttini arvion mukaan nykyään noin 98 prosenttia Emuhayan väestöstä on

kristittyjä. Loput kaksi prosenttia ovat muslimeja ja sikhejä. Alueen lukuisat kirkot edustavat kristinuskon eri suuntauksia, joista protestanttisuus on yleisin. Ihmiset ovat hyvin uskonnollisia. Suurin osa kävi sunnuntaisin kirkossa ja rukouspiireissä. Uskonnollisuus näkyi myös arjessa; kotien sisustuksessa oli paljon uskonnollisia tavaroita. Ruoka-, matka- ja iltarukoukset olivat oleellinen osa päivää. Perinteistä uskonnollista toimintaa harjoitetaan Juliuksen mukaan edelleen esimerkiksi sairaustapauksissa, joissa on totuttu turvaamaan perinteiseen lääketieteeseen. Assistenttini mukaan paikalliset saattavat yhtä aikaa rukoilla kirkossa ja konsultoida perinteisen lääketieteen harjoittajia löytääkseen ratkaisun ongelmaansa. Paikalliset uskovat myös esi-isien henkiin ja noituuteen. Juliuksen mukaan he tietävät tautien ja onnettomuuksien olevan yleisimpiä syitä kuolemaan, mutta monia kuolemantapauksia pidetään edelleen noituuden aiheuttamina. Myös kehitysvammaisen lapsen syntymä liitetään noituuteen, mistä johtuen fyysisesti vammaiset henkilöt ovat joutuneet heikkoon asemaan maaseudulla. Myös erilaiset seremoniat kuten häät ja hautajaiset sekoittavat kristillisiä traditioita ja vanhempia perinteitä. Myös lasten nimenantokäytäntö sekoittaa paikallista ja kristillistä perinnettä. Tavallisesti lapsen ensimmäinen nimi on länsimainen ja toinen nimi on perinteinen luhya-nimi. Esimerkiksi informanttini kokonimi oli Julius Khamati Kuya.

Kirkko on Emuhayassa hengellinen, mutta myös sosiaalinen paikka. Sunnuntaisin kaikki kokoontuvat kirkkoon messun vuoksi, mutta myös tapaamaan toisiaan. Kirkot ylläpitävät erilaista esimerkiksi nuorille naisille ja vanhuksille suunnattua toimintaa. Rukouspiirejä järjestetään sekä kirkolla että seurakunnan jäsenten kotona. Mama Rachel kuului joka sunnuntai kokoontuvaan rukouspiiriin, jossa emännöintivuoro kiersi jäseneltä toiselle. Olin itse paikalla kahdessa kotonani järjestetyssä rukouspiirin tapaamisessa. Rukouspiirissä rukoiltiin, laulettiin ylistyslauluja ja keskusteltiin kirkossa saarnatuista teemoista. Emännän vastuulla oli illallisen tarjoaminen vieraille. Itse osallistuin kuuntelemalla ja tarjoilemalla illallista. Seurakunnat pyrkivät auttamaan myös kaikista heikoimmassa asemassa olevia yhteisön jäseniä. ADOC- säästö- ja lainaryhmän aloitteesta kirkolla jaettiin kerran viikossa ruokaa ja vaatteita köyhille. Ryhmän jäsenet olivat innostaneet muut samaan seurakuntaan kuuluvat ihmiset tuomaan mukanaan jotain, mitä he eivät itse välttämättä tarvitseet. Ryhmään kuuluvan Alicen mukaan kenenkään ei tulisi omistaa esimerkiksi kolmea mekkoa, mikäli jollain toisella yhteisön jäsenellä ei ole yhtä ainuttakaan. Hänen mukaansa kaikkien tulisi pitää

mielessä, että jonain päivänä he itse saattavat olla avun tarpeessa. Kristinuskon moraalikäsitteisiin sisältyykin ajatus toisten auttamisesta: Tee toisille niin kuin haluaisit itsellesi tehtävän.

Juliuksen mukaan yhteisöllisyys maaseudulla on vahvempaa kuin kaupungeissa. Syitä yhteisöllisyyteen on monia. Ihmiset ovat vähävaraisia ja tietävät muiden olevan kanssaan samanlaisessa tilanteessa, mistä johtuen maaseudun asukkaat pyrkivät yhdistämään voimansa selvitäkseen elämisen haasteista. Juliuksen mukaan kaupungeissa vallitsee individualistisempi kulttuuri, eivätkä ihmiset ajattele toistensa hyvinvointia samalla tapaa kuin maaseutujen pienissä kylissä, joissa ihmiset ovat enemmän riippuvaisia toisistaan toimeentulon turvaamiseksi. Taustalla on myös laajempi kansallinen *harambee-ajattelu*, joka nykyään on Juliuksen mukaan voimissaan lähinnä vain maaseudulla. Yhteisavun käsitteelle on eri heimokielissä oma sanansa ja luhya-heimon asuttamassa Emuhayassa harambee-sanalla käytettiin toisinaan nimitystä *obwasio*.

Harambee on bantu-alkuperää ja tarkoittaa yhtä köyttä vetämistä (Mbithi & Rasmusson 1977. 13). Termi harambee iskostui virallisena iskulauseena kenialaiseen talous-sosiaaliseen ajatteluun presidentti Jomo Kenyattan itsenäisyyspuheen myötä vuonna 1963, mutta taustalla olevalla filosofialla juurensa kauempana maan historiassa. Harambee on käsite, joka on ollut aina olemassa jokaisessa kenialaisessa yhteisössä. Kaikki Kenian etniset ryhmät, joilla on juurensa yhteisviljelyssä tai karjankasvattamisessa ovat historiallisesti harjoittaneet harambeen periaatetta. Yhteisön turvallisuus ja menestyminen ovat olleet riippuvaisia siitä, että ihmiset ottavat toistensa hyvinvoinnin huomioon. (Chieni 1998). Harambee viittaa yhteistyöhön, toisten auttamiseen ja yhteiseen sosiaaliseen vastuuseen sekä yhteisöjen omavaraisuuteen, mistä johtuen sen voidaan sanoa olevan epävirallinen kehitysstrategia ihmisille ihmisiltä. (mts). Mbithin ja Rasmussonin mukaan harambeen taustalla on inhimillinen tarve kuulua ryhmään, joka tyydyttää inhimillisen kumppanuuden, hyväksynnän ja rohkaisun tarpeen. Harambeen periaattelle rakennetuissa ryhmässä jäsenet voivat aktiivisesti verrata omia käsityksiään ryhmän kollektiivisiin käsityksiin maailmasta ja ympäröivästä todellisuudesta. Tämä saa aikaan sen, että ryhmä saavuttaa lopulta yhteisen näkemyksen, mikä taas johtaa ryhmän yhtenäisen arvo- ja

uskomusjärjestelmän muodostumiseen. Harambee-ajatteluun liittyvä yhteisavun periaate on elämäntapa, jolla on juurensa kotoperäisissä sosiaalisissa instituutioissa, kuten rahoituksellisissa tukiryhmissä. (Mbithi & Rasmusson 1977, 13–14).

Kenia on koko itsenäisyytensä ajan ollut kapitalistinen maa, mutta kapitalistinen ideologia ja uusliberalistiset rakenneuudistukset ovat kuitenkin hyödyttäneet lähinnä eliittiä ja suurten kaupunkien väestöä. Maaseudulla köyhyyttä on enemmän kuin aikaisemmin, eikä uusliberalistinen ajattelu ole saanut samalla tavalla tukea kuin kaupungeissa. Paikallinen yhteistyö ja yhteisapu sekä kokemukset kehitysjärjestöjen epäonnistuneista projekteista ovat luoneet tilanteen, jossa vaihtoehtoiset yhteisavun muodot näyttävät paremmilta kuin kehitysapujärjestöjen suunnittelemat ohjelmat. Harambee-elämäntapa näkyi Emuhayassa elämässä esimerkiksi naapurustojen yhteisissä talonrakennusprojekteissa, sadonkorjuussa, maissinjauhantatalkoissa ja varainkeruussa. Emuhayassa harambeen periaatetta harjoitettiin erityisesti keräämällä varoja sairaiden perheenjäsenten lääkityksen ja hoidon kustantamiseen. Varainkeruutapahtumissa toimii sponsorina useimmiten paikallinen poliitikko, joka lahjoittaa esimerkiksi kanoja tai elintarvikkeita huutokaupattavaksi. Kenttätyöni aikana järjestettiin useita harambee-keräyksiä, joista yhdellä kerättiin varoja tuttavani Jethronin isän sairaalakuluihin. Usein sponsori myös huutaa lahjoittamia tuotteita itselleen ja näin ollen osallistuu potin keräämiseen. Myös Susan Chienin (1998) mukaan harambee ilmenee yleisimmin varainkeräyksen muodossa, mutta se on myös paljon enemmän. Chienin mukaan harambee on paikallisten oma kehitysstrategia, jossa osallistumista johdattelee yksilöllisen edun tavoittelemisen sijasta yhteisen hyvän periaate. Lopputuloksen on tarkoitus hyödyttää laajemmin koko yhteisöä, eikä vain yksilöä. Yhteisten projektien valintaa määrittävät yhteisön enemmistön tarpeet, eikä esimerkiksi se, mitä kehitysjärjestöt näkevät tärkeäksi. (mts).

Kuva 3: Harambee-varainkeruutilaisuus Emuhayassa 20.8.2012. Huutokaupattavana kana.

5 IRTI KÖYHYDESTÄ: SÄÄSTÖ- JA LAINATOIMINNAN TALOUDELLINEN MERKITYS

Johdannossa olen jo esittänyt aiemman mikrorahoitustutkimuksen keskittyneen liikaa toiminnan rahoitukselliseen ulottuvuuteen – jopa siinä määrin, että mikrorahoitusryhmillä ei muita funktioita ole ajateltu olevankaan. Tässä tutkielmassa keskitytäänkin tarkastelemaan erityisesti rahoitusryhmien sosiaalista ja kulttuurista ulottuvuutta. Olisi kuitenkin mustavalkoista keskittyä vain niihin, sillä sosiaalisista ja kulttuurisista funktioista huolimatta myös ryhmien rahoituksellinen merkitys on olennainen. Emuhayan köyhät ihmiset tarvitsevat rahaa selvitäkseen arjesta ja monille säästö- ja lainaryhmistä saadut tulot ovat elinehto. Taloudellista merkitystä on mahdotonta olla huomioimatta. Käsittelen tässä luvussa ryhmien rahoituksellista ulottuvuutta ja niiden taloudellista merkitystä. CARE:n visio toiminnan motiiveista ja tarkoituksesta ei välttämättä vastaa paikallisten näkemystä. Luvussa esittelen CARE:n näkemyksiä mikrorahoituksen päämääristä ja vertaan niitä Emuhayassa säästö- ja lainatoimintaan osallistuvien käsityksiin ryhmien taloudellisesta ulottuvuudesta. Ensiksi tarkastelen taloudellista riippumattomuutta mikrorahoituksen päämääränä, jonka jälkeen

siirryn esittelemään, millaisiin tarkoituksiin ja mistä syistä informanttini Emuhayassa käyttivät säästö- ja lainatoiminnasta saamaansa rahaa.

5.1 Taloudellisen kehityksen tikapuilla: Päämääränä riippumattomuus

Se on yksinkertaista. Toistenne avulla voitte luoda rahaa. Rahalla voitte elättää perheenne. Mitä enemmän säästätte, lainaatte ja maksatte korkoja, sitä enemmän rahaa teillä tulee vuoden lopussa olemaan. Rahalla voitte ostaa asioita, joita tarvitsette ja päästä irti köyhyydestä. Säästö- ja lainatoiminta voimaannuttaa. (Julius esitteli säästö- ja lainatoiminnan periaatteita Mwichio-ryhmän koulutuksessa 14.8.2012.)

Mikrorahoituksen kanssa työskentelevien kansalaisjärjestöjen näkökulmasta rahoitustoiminnan tarkoituksena on tehdä toimintaan osallistuvista taloudellisesti itsenäisiä, muista riippumattomia kuluttajia. CARE:n verkkosivujen mukaan ryhmämuotoisen rahoitustoiminnan tähtäimenä on taloudellinen voimaantuminen (CARE 2013e). Tässä yhteydessä voimaantuminen tarkoittaa pitkälti samaa kuin taloudellinen riippumattomuus ja taloudellisen ja sosiaalisen aseman parantuminen. Tarkoituksena on, että ryhmä ja ryhmän jäsenet kasvattavat taloudellista pääomaansa. Ryhmä luo puitteet yksilöllisille säästöille ja lainoille, jotka on tarkoitus investoida toimeentuloa tuottavaan toimintaan. Pienyrittäjäyrystoiminnan muuttuessa taloudellisesti kannattavaksi mikrorahoitusryhmien jäsenet pärjäävät yksinään. Näin ollen säästö- ja lainatoiminta perustuu hyödykevelallisuuden idealle. Chris Gregory (1982) mukaan hyödykevelka luo objektiivisia, määrällisiä suhteita vaihdettavien esineiden tai asioiden välille. Hyödykevelka syntyy vaihdossa, jossa osapuolet ovat vastavuoroisuuden suhteessa itsenäisiä. (Gregory 1982, 41). Säästö- ja lainaryhmän olemassaolon tarkoitus on väliaikainen. Ryhmä muodostetaan, jotta siitä voidaan lopuksi irrottautua. CARE:n mallissa säästö- ja lainaryhmät ovat väliaskelma matkalla kohti virallisempia rahoituspalveluita. Ajattelu ei ole siis muuttunut juurikaan Geertzin kymmenien vuosien takaisesta näkemyksestä taloudellisten tukiryhmien väliaikaisuudesta. Geertz (1962) näki tukiryhmien lopulta väistyvän virallisempien ja hienostuneempien rahoituspalveluiden tieltä. Gregoryn mukaan hyödykevelkaa tulee tarkastella suhteessa asioiden ja esineiden uudistamisen sosiaalisiin olosuhteisiin (1980, 641).

Mikrorahoitustoiminnassa tuotetaan rahaa. Säästö- ja lainaryhmien tarkoituksena on mahdollistaa jäsentensä taloudellinen riippumattomuus kasvattamalla jäsentensä taloudellista pääomaa. Ryhmän jäsenten tarkoituksena on mahdollistaa yhteisen kassan nopeampi kartuttaminen ja valvoa toistensa taloudellista käyttäytymistä.

Emuhayassa Kipepeon säästö- ja lainakoulutuksissa rahoituksellisen ulottuvuuden ja taloudellisen itsenäisyyden korostaminen tulivat selkeästi ilmi. Kouluttaja korosti taloudellisen riippumattomuuden olevan saavutettavissa yhdistämällä mikrorahoitustoimintaa taloudellisesti kannattavaan pienyritykseen. Koulutukset keskittyivät nimenomaisesti rahoitustoiminnan menetelmien, vaatimusten ja päämäärien erittelyyn. Juliuksen mukaan ryhmien tulisi keskittyä yksinomaan rahoitukseen, ei muuhun toimintaan. Vaikka kyseessä on ryhmässä tapahtuva tukitoiminta, on jäsenten tarkoituksena ensisijaisesti tavoitella yksilöllistä pääomaa ryhmän avulla. Ryhmän tarkoituksena on siis tukea yksilöllisiä pyrkimyksiä ja yksilön taloudellisen tilanteen kohentumista. Ideana on, että kun ryhmän jäsenet vaurastuvat ja tulevat toisistaan taloudellisesti riippumattomiksi, he pystyvät paremmin hyödyntämään muodollisempia ja virallisempia rahoituspalveluita, osallistumaan markkinoille ja näin ollen lopulta osallistumaan yhteiskunnan hyvinvoinnin parantamiseen laajemmin. CARE:n näkemys köyhyydestä ja kehityksestä on varsin evolutionaarinen. Järjestön verkkosivujen mukaan monet Saharan eteläpuolisen Afrikan maat ovat maailman taloudellisten tikapuiden alimmalla askelmalla. Järjestön vision mukaan säästämisen ja luoton avulla maiden on mahdollista kivuta kehityksen tikkaita ylöspäin askelma kerrallaan. (CARE 2013b).

5.2 Sosiaaliset suhteet taloudellisten päämäärien tavoittelussa

CARE:n säästö- ja lainamallissa sosiaaliset suhteet on nostettu keskeiseen rooliin toiminnan sujumisen kannalta. Kipepeon järjestämissä koulutuksissa ne esiteltiin välttämättöminä välineinä taloudellisten päämäärien saavuttamisessa. Koulutuksissa säästö- ja lainatoiminnan kerrottiin rakentuvan kolmelle pilarille, joiden avulla ryhmistä voi muodostua taloudellisesti kestäviä ja tehokkaita toimijoita. Ensimmäinen pilari liittyi jäsenten valintaan. Kouluttaja painotti, että jäsenten tulee tuntea toisensa hyvin, *kujuama vizuri*, entuudestaan ennen toiminnan aloittamista. Kipepeon mukaan

maksuongelmien riski vähenee, kun jäsenet ovat perillä toistensa taustoista ja tavoista. Koulutuksissa tähän viitattiin usein puhumalla siitä, että kaikkien on ”tunnettava toisensa ja tunnettava toistensa kodit”. Jäsenten välinen tuttuus luo Juliuksen mukaan myös paremman pohjan luottamukselle, joka oli toinen Kipepeon ja CARE:n pilareista. Luottamus, *uaminifu*, taloudellisissa tukiryhmissä liittyy ennen kaikkea jäsenten väliseen luottamukseen siitä, että kaikki maksavat osuutensa täsmällisesti. Näin ollen luottamuskin liittyy riskien välttämiseen. Itsenäisissä, itsesäätelevissä ja virallisten laillisten velvoitteiden ulkopuolella oikeudellisessa tyhjiössä toimivissa säästö- ja lainaryhmissä keskinäisen luottamuksen on oltava vahvaa, jotta ryhmä pysyy kasassa. Vaikka Kipepeo antaa koulutusta silloin, kun ryhmät sitä haluavat, ei järjestö valvo säästö- ja lainatoiminnan sujumista tai puutu mahdollisiin ryhmän sisäisiin konflikteihin. Smetsin ja Bähren (2004) mukaan toisensa hyvin tuntevissakin ryhmissä jäsenten keskeinen luottamus ei koskaan ole täydellistä ja ihmiset lähtökohtaisesti ovat ennemmin luottamatta toisiinsa (224–225). Kolmannen pilarin muodostavat erilaiset kurinpitomenetelmät, *nidhamu*, joiden tarkoituksena on vahvistaa luottamuksen ja sosiaalisten suhteiden mekanismien epävarmuutta. Mikrolainaohjelmat ovat tehneet köyhien ihmisten sosiaalisista verkostoista ja toiminnasta osan vapaita markkinoita. Tämän myötä sellaisista sosiaalisista suhteista, jotka ennen nähtiin esteenä taloudelliselle kehitykselle, on tehty pikemminkin taloudellinen resurssi ja talouskasvun veturi. (Elyachar 2005, 5). Antropologi Katherine Rankinin mukaan koskaan ennen sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen kanssakäyminen eivät ole esiintyneet näin huomattavassa määrin kansalaisjärjestöjen resepteinä kestäväan kehitykseen ja talouskasvuun (2002, 2-3).

Kuva 4: Kipepeon koulutuksessa säästö- ja lainatoiminnan kerrottiin rakentuvan kolmelle peruspilarille: toistensa hyvin tuntemiselle, luottamukselle ja kurille.

Ilmeisesti CAREssa ollaan tultu siihen tulokseen, että taloudellinen tukiryhmätoiminta ei yksinään ole johtanut odotettuihin lopputuloksiin, vaan säästö- ja lainaryhmät ovat jääneet puoleen väliin taloudellisen kehityksen tikapuita kiivetessään. Tämä näkyy siinä, että CARE on alkanut sitoa ryhmien toimintaa virallisten pankkipalveluiden yhteyteen. Nyt ryhmät nähdään askelmina, joiden kautta jäsenet voivat siirtyä käyttämään virallisia ja hienostuneempia rahoituspalveluita. Vieraillessani verkkosivuilla kentältä paluuni jälkeen, viralliset pankkipalvelut eivät nousseet toiminnassa esiin mitenkään erityisesti. Mutta jo vuoden 2014 keväällä mikrorahoitusta käsittelevä tieto keskittyi lähinnä yksinomaan toimintojen yhdistämiseen. Säästö- ja lainatoimintaan osallistuvien resurssien, taitojen ja itsetunnon kasvaessa järjestön mukaan ryhmien ja pankkien yhdistäminen on välttämätöntä, jotta osallistujien potentiaali saadaan hyödynnettyä. CARE:n seuraava askel jatkossa on säästö- ja lainaryhmien liittäminen osaksi isompia mikrorahoitusinstituutioita ja -pankkeja, jotta Afrikan köyhimmät ihmiset saavat pääsyn kaikkiin niihin rahoituspalveluihin, jotka ovat edellytys heidän elämänlaatunsa parantamiseksi. (CARE 2013d). Kun aiemmin säästö- ja lainatoiminnan itsessään ajateltiin johtavan köyhien afrikkalaisten sisällyttämiseen maailmantalouteen, nyt säästö- ja lainatoiminnan edellytetään linkittyvän kaupallisiin ja rahoituksellisiin instituutioihin. (Allan et al. 2014). CARE toimii tällä hetkellä yhteistyössä Equity Bankin, Orange Moneyn ja Bill & Melinda Gates Foundationin kanssa Keniassa.

(CARE: 2013d).

Ajattelu säästö- ja lainaryhmien ja pankkien synergiaetujen taustalla pohjautuu muun muassa Francis Fukuyaman (1996) esittelemään ideaan sosiaalisesta pääomasta ja kehityksestä. Fukuyama määrittelee sosiaalisen pääoman yhteistyöksi, jonka arvot ja normit ihmiset jakavat yhteisesti. (27). Fukuyaman mukaan sosiaalinen pääoma on välttämätön edellytys menestyvälle kehitykselle, mutta sen rakentamiseen tarvitaan myös vahvaa oikeusvaltiota ja olennaisia poliittisia rakenteita. Fukuyama esittää vahvan sosiaalisen pääoman olevan välttämätöntä vahvan demokratian ja talouskasvun kannalta. Familismi eli perhekeskeisyys, jossa perheen etu on yksilöllistä hyötyä tärkeämpi, on kirjoittajan mukaan ongelma. Familismissa henkilön on suotavaa asettua perheensä mielipiteiden puolelle. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ryhmämuotoinen toiminta voi olla taloudellisesti tehokasta ja taloudellista pääomaa kartuttavaa vain silloin, kun ryhmän sosiaalinen pääoma on muihin ryhmiin tai instituutioihin linkittyvää. Ryhmän sisäinen yhteisöllisyys ei riitä taloudellisen itsenäisyyden saavuttamiseksi. Fukuyaman mukaan tällainen silloittava sosiaalinen pääoma on tärkeää vahvan pääoman rakentamiseksi. Se lisää luottamusta ja johtaa siten ryhmän rajat ylittävien yhteyksien solmimiseen. (mts.) Pelkät säästö- ja lainaryhmän jäsenten väliset sosiaaliset eivät enää riitä takaamaan rahoitustoiminnan onnistumista, vaan suhteita on solmittava myös ulkopuolisiin lahjoittajiin ja organisaatioihin. Emuhayassa säästö- ja lainaryhmät usein ottivat mallia toisiltaan, ja esimerkiksi Gifted Hands – ryhmät tapauksessa tekivät yhteistyötä sisaryhmiensä kanssa. Informanttini suhtautuivat kuitenkin pankkeihin kuitenkin varautuneesti.

5.3 Epäluottamus pankkeja kohtaan ja yksin säästämisen vaikeus

Yksi mikrorahoituksen keskeisimmistä tavoitteista on rahoituspalveluiden tarjoaminen ihmisille, jotka asuvat syrjäseuduilla virallisempien rahoituspalveluiden saavuttamattomissa (Bouman 1995b, 373). Rahoitusmallien kohderyhmänä ovat pääasiassa ihmiset, joilla ei ole varaa suurten lainakorkojen maksamiseen. Mikrorahoituspankitkaan eivät aina tavoita kaikista syrjäisimpiä kyliä, mutta Emuhayassa oli Grameen-periaatteen mukaan toimiva mikrolainoja myöntävä pankki

Bunyore Financial Services Association eli *FSA*. *FSA* käytti toiminnassaan ryhmätakaamisen periaatetta yksilöllisten lainojen takaamisessa. Toisin kuin Grameen-periaatteen mukaan toimivat instituutiot yleensä, *FSA* ei myöntänyt lainoja pienyritysten perustamiseen, vaan tuottoisasta liiketoiminnasta piti olla näyttöä ennen lainan saamista. Toinen yleinen kollektiivisen rahoituksen muoto Keniassa ovat *SACCOt* (*Savings and Credit Cooperatives*), eli eräänlaiset osuuskunnat. Ne koostuvat yleensä tietyn ammattiryhmän jäsenistä tai rahakasvien viljelijöistä. Emuhayan lähellä Masenossa oli Masenon yliopiston henkilökunnan muodostama satoja jäseniä kattava *SACCO*, johon saivat kuitenkin liittyä ainoastaan yliopistolla työskentelevät. Osa henkilökunnan palkasta meni suoraan osuuksina rahoitusryhmään. Emuhayassa ei ole mahdollisuuksia tehokkaasti viljellä rahakasveja. Siksikään *SACCO*ja ei ollut alueelle perustettu.

Rahaa oli Emuhayassa mahdollista lainata myös yksittäisiltä rahanlainaaajilta. Juliuksen mukaan tällainen rahanlainaaminen on kiellettyä, mutta alueella toimii silti muutama lainaaja. Julius kertoi, että lainaajat ovat poikkeuksetta miehiä ja yleensä ulkonäöltään suttuisia ja resuisia. Lainaajien oudosta olomuodosta johtuen ihmiset eivät uskalla Juliuksen mukaan lähestyä rahanlainaaajia. Lisäksi heidän kanssaan joutuu helposti ongelmiin suurten korkojen vuoksi.

Muutaman kilometrin päässä Luandassa sijaittivat *Equity Bank* ja *Kenya Commercial Bank*. Emuhayan asukkaiden keskuudessa esiintyi epäluottamusta ja korruptioepäilyjä pankkien toimintaa kohtaan. Monet pitivät sukanvarsisäästämistä turvallisempänä keinona. Pankkeja pidettiin myös rikkaiden ihmisten asiointipaikkoina. Informanttini Samuelin mukaan maaseudun köyhät ihmiset eivät kehdanneet tallettaa pieniä säästöjään kaupallisiin pankkeihin, koska pankkien henkilökunta kohteli heitä alentavasti. Pankit perivät myös talletusmaksuja, jotka olivat informanttieni mielestä liian suuria suhteessa talletettavaan summaan.

Otetaan esimerkiksi *Kenya Commercial Bank*, sillä he veloittavat kohtuuttomasti. Menen heidän luokseen ja pyydän kahdentuhannen shillingin lainaa, jonka maksan takaisin kahden viikon kuluttua. Heidän korkonsa on kaksinkertainen lainasummaan verrattuna, enkä minä pysty

maksamaan tällaista summaa takaisin. Kun tulen tänne pöytäpankkiryhmään, voin tietää varmasti, että pystyn maksamaan korot. Kun otan lainaa, minun ei tarvitse etsiä uutta lainaa, jolla voin maksaa edellisen lainan takaisin. (Samuelin tuntemuksia paikallisten pankkien toimintaa kohtaan haastattelussa 12.9.2012).

Itse perustettujen tukiryhmien asettamat lainojen korot ovat myös maltillisia verrattuna pankkien perimiin korkoihin ja palvelumaksuihin. Emuhayassa ryhmät valitsevat itse jäsenensä ja valintakriteerit liittyvät muuhunkin kuin taloudelliseen vakauteen. Säästö- ja lainaryhmissä mukana olevat kokivat, että toisin kuin pankkien kanssa, säästö- ja lainaryhmissä liikkuva raha kuuluu heille itselleen. Network-ryhmän Rispah oli sitä mieltä, että säästö- ja lainaryhmissä liikkuva rahaa on ”*meidän omaa rahaa, meidän koroilla*” (Haastattelu 3.9.2012). Hän piti tärkeänä, ettei kukaan ulkopuolinen vie rahaa heiltä pois. Korot ja mahdolliset sakot kerätään yhteiseen kassaan, joka tasataan vuosisyklin lopussa jäsenten kesken talletettujen osuuksien mukaan. Näin raha palaa lopulta takaisin maksajilleen. Sekä pankkeihin tallettaminen että itsenäinen sukanvarsisäästäminen nähtiin ongelmallisina myös siksi, että säästäjä on yksin vastuussa rahan hallitsemisesta. Informanttini kommentoivat kiusauksen rahan tuhlaamiseen olevan liian suuri, silloin kun raha on talletettuna kotiin tai mikäli sen voi helposti käydä nostamassa pankista. Mungoma Disabled Support Groupin Gladys piti säästö- ja lainaryhmiä sukanvarsisäästämistä parempana keinona myös siksi, että säästö- ja lainaryhmissä raha kasvaa korkoa.

Kun olen yhdessä ihmisten kanssa, jotka tunnen, tiedän lainatessani että minun täytyy olla tarkka. Tiedän että se raha on jonkun muun rahaa, joten käytän sen kunnolla. Mutta jos säästän kotonani tai pankissa, menen ja nostan rahan. Ajattelen että talletan rahaa sitten seuraavalla kerralla. Joten yhdessä oleminen on hyvä tapa. Se tuntuu hyvältä. (Gladys yksin säästämisen ongelmista haastattelussa 15.9.2012)

Säästöistä kasattu summa jaettiin kokouksissa usein kokonaan pienlainoina jäsenten kesken. Jäljellä olevaa pottia säilytti ryhmän sihteeri. Näin ollen säästöjä ei ollut

mahdollista nostaa kassasta milloin tahansa. Rispahin mukaan sekin, että potti koostuu läheisten ihmisten rahoista saa jäsenet suhtautumaan säästämiseen vakavammin. Tuttujen ihmisten taloudellista tilannetta ja hyvinvointia ei haluta vaarantaa vetämällä omia rahoja pois toiminnasta. Luottamuksen puute sekä pankkeja että omaa taloudellista käyttäytymistä kohtaan ovat pari syytä siihen, miksi epämuodollinen rahoitustoiminta on niin suosittua Emuhayassa.

F.J.A. Boumanin mukaan säästö- ja lainaryhmien vuosittainen toimintasykli mahdollistaa sen, että jäsenet voivat sisällyttää ja toisaalta sulkea ulkopuolelle ketä haluavat ja vaihtaa ryhmän virkailijoita uuden syklin alussa. Boumanin mukaan toiminnan virallistaminen ja ehdoton pysyvyys johtaisi nopeasti kamppailuun johtajuudesta ja statuksesta (2010, 3). Edellisessä alaluvussa käsitelty CARE:n päämäärä yhdistää säästö- ja lainaryhmät osaksi virallisempia rahoituspalveluita vaikuttaa varsin epätodennäköiseltä. Yksi tapaamistani ryhmistä liittyi kenttätyöni aikana osaksi FSA:n toimintaa, mutta muilla ryhmillä ei vaikuttanut olevan mielenkiintoa yhteistyöhön pankkien kanssa. FSA:n työntekijät kävivät ahkerasti vierailmassa säästö- ja lainaryhmien kokouksissa, mutta vastikään rahoitustoiminnan aloittaneet ryhmät eivät usein olleet valmiita tekemään toiminnastaan virallisempaa.

Toisin kuin CARE:n ideaalin mukaan Emuhayan asukkaille pienyrittäjäyys ei ollut ensimmäisellä sijalla säästö- ja lainarahan käytössä. Rahankäyttöä määrittävät ennen kaikkea päivittäiset tarpeet, selviäminen ja yhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävät hankinnat.

5.4 Ruokaa, lääkkeitä ja koulumaksuja: Säästöjen ja lainojen yleisimmät käyttötarkoitukset Emuhayassa

Emme voi elää ilman tätä rahaa. Raha on kaikki kaikessa. Joka kuukausi olemme siunattuja saadessamme rahaa, koska tällä rahalla voimme ostaa ruokaa. Rahalla voimme kouluttaa lapsemme. Rahan avulla pääsemme pitkälle. (Susanin kommentti säästö- ja lainatoiminnan taloudellisesta merkityksestä haastattelussa 29.8.2012).

Susanin kommentin valossa ei ole yllättävää, että köyhällä maaseudulla

mikrorahoitustoiminta on ihmisille tärkeää toimeentulon turvaamiseksi. Monille epämuodolliset rahoitustukiryhmät olivat pääasiallinen, jollei ainoa tulonlähde muun muassa työpaikkojen puuttumisesta johtuen. Keniassa viimeisen parin vuosikymmenen aikana toteutetut rakenneuudistukset ovat suurentaneet kuilua kaupunkien ja maaseudun välillä heikentämällä julkisten palveluiden tarjontaa ja vähentämällä työmahdollisuuksia, mikä on puolestaan johtanut harmaan talouden alueen laajentumiseen. Maaseudun asukkaat ovat tilanteessa, jossa he ovatkin itse vastuussa työpaikkojensa ja palveluiden luomisesta. Tilanteen haastavuus korostuu heikoimmassa asemassa olevien kuten yksinhuoltajaäitien, fyysisesti vammaisten ja vanhusten kohdalla. Yhteiskunnallisesti heikossa asemassa olevien ihmisten on hyvin vaikea tienata elantonsa maaseudulla, sillä heillä on usein fyysisiä rajoitteita työnteon ja liikkumisen suhteen. Rahoituksellisten tukiryhmien suosioon vaikuttaa näin ollen se, ettei ole muita vaihtoehtoja ja se, että virallisia rahoituspalveluita vierastetaan.

Emuhayassa informanttini pitivät pienyrittäjyyttä hyvänä tapana turvata toimeentulo pidemmällä tähtäimellä, mutta varsin usein tarve oli välittömämpi. Kyse oli hengissä pysymisestä. Suurin osa informanteistani ja heidän perheistään eli kädestä suuhun ja harva osasi sanoa etukäteen saadaanko seuraavana iltana ruokaa pöytään. ”*Tarvitsen lainaa elättääkseni perheeni*”, oli monen informanttini vastaus säästö- ja lainatoimintaan osallistumisesta keskusteltaessa. Valtaosa lainatusta rahasta käytettiinkin suoraan ruokaan. Muutaman sadan shillingin lainalla sai hankittua riisiä, kasviksia ja maissijauhoa parin viikon tarpeisiin.

Peer Smetsin (Smets & Bähre 2004) tutkimissa intialaisissa ROSCA-mallisissa *bishi- ja chit* – ryhmissä (yleisnimitys taloudellisille tukiryhmille Sanglissa ja Hyderabadissa) yleisimpiä rahan käyttötarkoituksia olivat toimeentuloa tukevan toiminnan rahoittaminen, koulumaksut, myötäjäismaksut, festivaalit, kotitaloustarvikkeet, huonekalut ja asuminen (220). Erik Bähren tutkimien eteläafrikkalaisten ryhmien jäsenet käyttivät rahansa ensisijaisesti koulumaksuihin, hautajaisiin, huonekaluihin, ruokaan ja kotitaloustarvikkeisiin (221). Bähren tutkimat ryhmät asuivat Kapkaupungissa, joten monet osallistujat lähettivät osan toiminnastaan saamasta rahasta myös kotiin maaseudulle. Emuhayassa käyttötarkoitukset olivat hyvin samansuuntaisia. Ruoan ohella yleisimpiä menoja olivat koulumaksut, sairaalakulut, lääkkeet ja kotitaloustarvikkeet. Koulutusjärjestelmä Keniassa perustuu brittihallinnon esittelemään

malliin lukukausimaksuineen ja koulupukuineen, joihin menee paljon rahaa. Emuhayaan saapumiseni ajoittui syyslukukauden alkuun. Silloin opettajien lakon vuoksi lapset eivät päässeet kouluun yli kuukauteen. Koulumaksut oli maksettu jo aiemmin ja monet olivat erittäin turhautuneita siitä, etteivät saaneet rahoilleen vastinetta. Säästö- ja lainaryhmien vuosisyklit olivat tavallisesti ajoitettu niin, että syklin lopussa tapahtuva potin jakaminen ajoittui samaan aikaan lukukausimaksujen maksamisen kanssa.

Köyhyydestä johtuen Emuhayan alueella on paljon yleisesti esiintyviä tauteja. Alueen yleisin tauti on moskiittojen levittämä malaria. Emuhaya sijaitsee lähellä moskiittojen lisääntymiseen suotuisaa Victoria-järveä eivätkä paikalliset syö malarianestolääkkeitä. Tuberkuloosi on toinen yleinen sairaus. Rakennukset ovat tiiviitä, usein ikkunattomia savimajoja, joissa hengitystieinfektiot tarttuvat helposti ihmiseltä toiselle. Monilla ei ole varaa kenkiin, mistä syystä maaperässä elävät hiekkamadot ja muut loiset aiheuttavat terveysongelmia. Tauteihin on lääkitys, mutta paikallisten tulotasoon verrattuna lääkkeet ovat kalliita. Säästö- ja lainaryhmistä saatu raha voi sairauden yllättäessä olla ratkaiseva potilaan selviytymisen ja paranemisen kannalta.

Myös sukupuolella oli roolinsa rahan käytössä. Assistenttini mukaan miehet eivät käytä säästö- ja lainatoiminnastaan saamaansa rahaa yhtä suurena määränä perheen elättämiseen kuin naiset. Yleisesti ottaen suuret hankinnat, kuten talon rakentamiseen tarvittavat materiaalit, elektroniikka, kulkuvälineet ja karja kuuluvat miesten rahankäytön piiriin. Juliuksen mukaan paikallinen kulttuuri kieltää naisia muun muassa ostamasta lehmää, sillä sen katsotaan olevan liian suuri hankinta naisten tehtäväksi. Kanat, kotitaloustarvikkeet ja ruoka sen sijaan kuuluvat naisten hankintoihin ja Juliuksen mukaan kotitalouksien siipikarja lasketaan aina kuuluvaksi naiselle.

Myös pienyrittäjyyttä harjoitettiin säästö- ja lainaryhmistä saadulla rahalla. Pienyrittäjyys on ollut jo pitkään yksi keskeisistä toimeentulon hankkimisen tavoista Länsi-Kenian maaseudulla, joten suurimmalla osalla Emuhayan asukkaista oli jonkinlaista pienyrittäjätoimintaa jo ennen säästö- ja lainatoiminnan aloittamista. Emuhayassa yleisimpiä mikrorahoituksen avulla tuettuja pienyrittäjiä olivat Safaricom ja Orange -operaattoreiden puheaikaa kännyköihin myyvät kioskit, kauneussalongit sekä vihannes-, hedelmä- ja leivonnaiskojut. Kaikista vähävaraisimmat möivät polttopuuta tai hiiliä. Informanteistani Samuel myi kasvattamiaan kanoja ja niiden

munia, Rispah soijaa ja maissia, ja James toimi räätälinä. Kioskien ja kampaamoiden omistajien piti maksaa tilavuokraa ja hankkia välineistöä. Siksi niitä eivät perustaneet kaikista köyhimpien ryhmien jäsenet. Yksi Kipepeo Microfinance – ryhmään kuuluvista Kiman nuorista yrittäjistä oli perustanut pienen elokuvateatterin, jossa näytettiin päivittäin yksi elokuva pieneltä valkokankaalta. Jos ryhmän jäsen ei ollut halukas tai kykenevä perustamaan omaa yritystä, hän saattoi helpottaa toimeentuloaan esimerkiksi pitämällä pientä kasvimaata, jonka sadosta hän sai ruokaa perheelleen.

Suurin osa epämuodolliseen rahoitustoimintaan osallistuvista kuului kaikista heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Emuhayassa erityisesti fyysisesti vammaiset henkilöt, vanhukset ja yksinhuoltajaäidit olivat heikossa asemassa maaseudulla, mistä johtuen heistä koostuvat säästö- ja lainaryhmät olivat enemmistössä. Miesten lähdettyä työskentelemään kaupunkiin, naiset olivat jääneet hankalaan tilanteeseen. Tarkoituksena oli, että miehet lähettävät rahaa perheelleen maaseudulle, mutta aina näin ei kuitenkaan käynyt. Assistenttini Juliuksen mukaan oli yleistä, että miehet jäivät sille tielleen eivätkä välttämättä koskaan palanneet perheidensä luokse. Susanin mukaan Keniassa naiset tekevät todellisuudessa enemmän työtä kuin miehet, vaikka miehiä pidetään edelleen pääasiallisina leivänhankkijoina. Hänen mukaansa ”*suurin osa miehistä saa hankituksi rahaa, mutta hyvin harva osaa käyttää sitä oikein*” (Haastattelu 29.8.2012). Susanin mukaan suurin osa miesten hankkimasta rahasta menee *changaan*, paikalliseen kotipolttoviinaan. Hänen mielestään oli surullista, että Emuhayassa törmää moniin humalaisiin nuoriin poikiin, jotka eivät edes yritä auttaa perheitään.

Fyysisesti vammaisille säästö- ja lainaryhmät olivat usein ainoa mahdollinen tulonlähde heihin kohdistuvan leiman vuoksi. Monet olivat joutuneet perheidensä hylkäämiksi ja nekin perheet, jotka olivat pitäneet vammaisen lapsensa, olivat harvoin laittaneet rahaa heidän kouluttamiseen. Emuhayan alueella työpaikkoja ei juuri ole ja varsinkin ilman koulutusta työllistymismahdollisuudet ovat heikot. Emuhaya District Disabled People’s Groupin Jamesin mukaan työnantajat eivät myöskään usko vammaisten kykenevän työntekoon, vaan palkkaavat mieluummin näennäisesti työkykyisempiä ihmisiä.

Vammaiset voivat tehdä aivan samoja töitä kuin työkykyiset ihmiset.
Haasteet vaikuttavat vammaisiin todella paljon, sillä ihmiset uskovat että

me emme voi saada mitään hyvää aikaan. Suurin osa yhteiskuntamme ihmisistä ajattelee, että vammaiset eivät voi käydä koulua. Tai he tietävät että vammaiset eivät saa koulutusta. Tästä johtuen toisinaan kun puhumme englantia, he ihmettelevät. He eivät voi uskoa että vammaiset osaavat englantia. He uskovat että me emme saa mitään hyvää aikaan. (James vammaisten heikosta asemasta maaseudulla haastattelussa 12.9.2012).

Liikuntarajoitteiden vuoksi monet eivät ole voineet lähteä kaupunkeihin kokeilemaan onneaan samalla tavalla kuin terveet miehet. Mahdollisuuksien puutteesta johtuen moni kehitysvammainen kerjääsi elannokseen. Samuelin mukaan kerjääminen on pitkään ollut Emuhayassa fyysisesti vammaisten ihmisten pääasiallinen ammatti. Kerjäämistä katsotaan kuitenkin pahalla ja kerjääviä ihmisiä pidetään laiskoina. Samuelin mukaan ihmiset ajattelevat, että kerjäläiset haluavat ilmaista rahaa muiden hankkiessa elantonsa rehellisemmällä tavalla. Yksi ryhmätoiminnan tarkoituksista onkin Samuelin mukaan auttaa ihmisiä näkemään, että yhteistyöllä ja työtä tekemällä on mahdollista hankkia elanto arvokkaalla tavalla. Samuel ja James kuuluivat samaan säästö- ja lainaryhmään. Heidän mielestään ryhmä on onnistunut sekä rahoittamaan yhdessä jäsentensä pienyrityksiä että muuttamaan paikallisten asenteita. Samuel piti itseään hyvänä esimerkkinä siitä, että työkyvyttömäksi leimattu ihminenkin voi saada paljon aikaan. Keskivartalosta alaspäin vammautunut Samuel liikkuu käsin poljettavalla kolmipyörällä ja osallistuu erilaisiin kokouksiin, joissa hän ajaa vammaisten asioita. Lisäksi hän käy saarnaamassa kirkoissa ympäri maaseutua. Samuelin mielestä oli tärkeä saada ihmiset uskomaan omaan osaamiseensa, kykyihinsä ja mahdollisuuteen oppia uutta: *”Suurin osa oli kerjäläisiä, mutta me olemme muuttaneet heidän mielensä. Nyt he tietävät, että he voivat tehdä jotain. Vaikka hänellä olisi vain yksi käsi, kuten minulla, hän voi tehdä jotain.”* (Haastattelu 12.9.2012).

Elannon hankkimisen vaikeuden lisäksi käymissäni keskusteluissa tuli usein esiin taloudellinen riippuvaisuus. Moni koki, riippuvuuden perinne on yksi suurimmista syistä siihen, miksi maaseudun ihmiset eivät pääse eroon köyhyydestä. Osa ihmisistä on Samuelin mukaan luovuttanut kokonaan ja toiset odottavat länsimaista tulevien järjestöjen ja hyväntekijöiden saapuvan ja korjaavan tilanteen. Emuhayan alueella ei ole kansalaisjärjestöjen järjestämää toimintaa ja vierailevien hyväntekijöiden lahjoitukset

ovat yksittäistapauksia. Susanin mukaan sekä ryhmässä keskusteleminen että Kipepeon koulutustilaisuudet ovat vähitellen saaneet ihmiset ymmärtämään, että muutos on heistä itsestään kiinni ja että raha ei ilmesty tyhjästä. Yksi ryhmätoiminnan tärkeimmistä taloudellisista tehtävistä oli hänen mielestään saada rohkaistua ihmisiä siirtymään elämässään eteenpäin. Susan kertoi, että ennen ryhmätoiminnan aloittamista Gifted Handsin jäsenet olivat joukko joutilaana olevia yksinäisiä äitejä. Kokemusten jakaminen, säästö- ja lainatoiminnan sujuminen ja rahoituskoulutukset ovat saaneet äidit innostumaan ja työskentelemään luovasti; ”*vaikka joku saisi vain viidensadan shillingin lainan, hän tietää mitä sillä pystyy tekemään.*”(Haastattelu 29.8.2012).

Jotkut mikrorahoituksen antropologiset tutkimukset ovat esittäneet mikrolainatoiminnan johtaneen jopa ihmisten taloudellisen tilanteen heikkenemiseen (esim. Rahman 2001). Emuhayassa informanttini olivat sitä mieltä, että heidän taloudellinen tilanteensa oli pysynyt suhteellisen samana tai parantunut hieman. Ryhmästä on mahdollista saada suhteellisen tasaisia kuukausituloja. Gifted Hands – ryhmän äidit totesivat ahdistuksen vähentyneen, sillä perheen toimeentulosta ei tarvinnut kantaa huolta samaan tapaan kuin ennen. Siksi tulevaisuuden suunnitteleminen on helpompaa. Muutos ei ole ollut yhtä merkittävä kuin CARE:ssa on visioitu, koska taloudelliset yhteisapuryhmät eivät ole uusi ilmiö Länsi-Kenian maaseudulla. Taloudellista tukea on saatu toisilta ennenkin. Nyt sen malli on vain erilainen. Talletettavat summat ovat hyvin pieniä, mistä johtuen lainatkaan eivät voi olla kovin isoja. ADOC-ryhmän Alicen mukaan kuitenkin tieto ryhmätoiminnan jatkuvuudesta kannustaa tekemään hyödyllisiä suuriakin hankintoja.

Odotukseni olivat...halusin lehmän. En tiennyt miten. Minulla ei ollut rahaa ostaa lehmää. Ajattelin, että ryhmätoiminnan kautta siihen olisi mahdollisuus. Ensimmäisestä ryhmästäni saaduilla rahoilla ostin kanoja, joita nyt kasvatan. Toisen, Masenossa sijaitsevan ryhmän avulla sain hankittua lehmän. Minulla on edelleen se lehmä. Sain sen ryhmän avulla. Samoin kanat. Nyt kun tulet vieraakseni, voin tarjota sinulle maitoa ja voin tarjota sinulle kananmunia. Nämä kananmunat auttavat minua, sillä voin myydä ne. Kanoja en halua myydä, haluan pitää niistä ainakin osan. (Alice taloudellisen tilanteen parantumisesta haastattelussa 23.9.2012).

Monet kuitenkin totesivat, että uuden mallin myötä heidän odotuksensa olivat kasvaneet, mutta läheskään kaikki odotukset eivät ole toteutuneet. Mungoma Disabled Support Groupin Gladysin mukaan ryhmän jäsenet ovat toisinaan pettyneet taloudellisen muutoksen hitauteen. Gladysin mielestä jäsenten on ymmärrettävä että muutos parempaan on asteittaista eikä tapahdu yön yli. Gifted Hands – ryhmän Susanin mukaan taloudellisia päämääriä oli toisinaan hankala saavuttaa, sillä pääoma oli hyvin vähäistä.

Olemme onnistuneet saavuttamaan osan tavoitteistamme ja toisia taas emme. Halusimme perustaa mobiilipankkioskien, mutta jäsenet eivät päässeet yksimielisyyteen asiasta. Halusimme myös ostaa maatilun ja rakentaa sille vuokrataloja, mutta emme päässeet yksimielisyyteen siitäkään. Se johtuu pääoman pienuudesta. Säästömmme riippuvat ryhmän jäsenistä. Kaikilla ei ole isoja yrityksiä, vaan hyvin pieniä yrityksiä, joten pääomamme on aina rajoittunutta. (Susan odotusten toteutumisesta haastattelussa 29.8.2012)

Taloudellinen itsenäisyys ei Emuhayassa tarkoita välttämättä sitä, että ihmiset toimisivat yksin oman toimeentulonsa eteen tai pyrkisivät yksilöllisen omaisuuden kartuttamiseen. Väestö on hyvin köyhää, ja selvittääkseen epävakaita tilanteita, ovat he kautta aikain hyödyntäneet erilaisia yhteisavun muotoja pysyäkseen hengissä. Informanttini vaikuttivat pitävän taloudellista itsenäisyyttä pikemminkin merkinä kollektiivisesta itsenäisyydestä ulkopuolisista korruptoituneiksi miellettyistä instituutioista kuten pankeista. Huolimatta siitä, liittyivätkö jäsenten tarpeet elannon vai ylellisyystuotteiden hankkimiseen, säästö- ja lainatoimintaa luonnehtii hyvin ilmaisu ”paikallista pääomaa paikallisiin tarpeisiin” (Bouman 1995b, 371). Vaikka toiminnan taloudellinen ulottuvuus on ihmisille tärkeä, se ei kerää ympärilleen sellaisia merkityksiä, kuin mikrorahoituksen liberaalit teoreetikot ovat esittäneet. Ihmiset eivät pidä oman taloudellisen edun tavoittelua mielekkäänä. Rahaan ja rahoitukseen suhtaudutaan sosiaalisista ja kulttuurisista lähtökohdista ja tarpeista käsin, mikä näkyy muun muassa yhteisomistamisen käytännössä.

5.5 Jaettu kuorma-auto ja päiväkotitoimintaa: Kollektiivinen yrittäjyys, yhteisomistus ja sosiaaliset rahastot

Rikkaammissa ryhmissä, esimerkiksi Emuesu Self Help Groupissa jäsenet kertoivat käyttävänsä lainarahat henkilökohtaisen omaisuuden kartuttamiseen hankkimalla muun muassa huonekaluja ja elektroniikkaa. Taloudellisten tukiryhmien onkin perinteisesti ajateltu hyödyttävän yksilöä ryhmän välineellisen avun kautta. Boumanin mukaan ASCA-mallisten ryhmien taloudelliset tavoitteet ovat useimmiten kuitenkin sosiaalisia eikä yksilöllisiä (199b, 375). Suurin osa informanteistani ei pitänyt yksilöllistä omistamista järkevänä jo siksi, että se ei tukenut samalla perheen ja muiden läheisten ihmisten hyvinvointia. Osa ryhmistä säästi yhdessä suurempiin hankintoihin, joiden koettiin auttavan ryhmää kollektiivisesti.

Edes kaksi tai kolme ihmistä. He liittyvät yhteen ja miettivät mitä he voivat tehdä silloin kun pääomaa ei ole tarpeeksi. Sinä tuot viisi shillinkiä ja minä tuon viisi shillinkiä ja me laitamme ne yhteen. Sitten hankimme jotain, jonka parissa voimme yhdessä työskennellä. Laitamme rahat yhteen ja hankimme jotain, joka antaa lisäpotkua. Jotain, joka tuottaa sen verran rahaa, että meillä on varaa tukea muitakin ihmisiä ja perheitämme. (Alice ADOC-ryhmän yhteisomistustavoitteista haastattelussa 23.9.2012)

Eräessä Peer Smetsin tutkimista intialaisista ROSCA-ryhmistä jäsenet olivat säästäneet yhdessä rahoittaakseen kerhotilan rakentamisen (Smets & Bähre 2004, 220). Emuhayassa leskistä, vanhuksista ja orvoista koostuvan ADOC-ryhmän pyrkimyksenä oli esimerkiksi saada yhdessä säästettyä rahat kuorma-autoon. Yksin ei kenenkään olisi mahdollista hankkia omaa autoa ja Emuhayassa henkilöautoja oli yleisestikin ottaen vain muutamia. Ryhmän jäsenet olivat vanhoja ja heikossa kunnossa, niin ettei esimerkiksi omien viljelystuotteiden kuljettaminen kylän reunamilta markkinapaikalle Kimaan saakka meinannut onnistua. Kaikki eivät samasta syystä johtuen aina kyenneet saapumaan kokouksiin tai sunnuntaisin kirkkoon. ADOC-ryhmän Alicen mukaan yhteisen kuorma-auton hankkiminen ratkaisisi kaikki nämä ongelmat ja siten parantaisi ryhmän kaikkien jäsenten hyvinvointia. Hän painotti, että iäkkäät ihmiset ja yksin jääneet lesket ovat muutenkin yksinäisiä, joten etäisyyden ja huonon kunnan ei pitäisi estää heitä osallistumasta yhteisön sosiaaliseen elämään.

Emuhaya District Disabled People's Group puolestaan käytti osan säästöistä yhteisen maatilkun hoitamiseen. Maatilkulla kasvatettiin ruohoa, jonka kylvämisestä,

kitkemisestä ja korjaamisesta jäsenet huolehtivat kykyjensä mukaan. Samuelin mukaan ruoho ehtii vuoden aikana kasvaa useamman kerran täyteen mittaansa, mistä johtuen se oli hyödyllinen kasvi myytäväksi. Ryhmän toinen hanke oli säästää rahaa vammaisille tarkoitetun koulun perustamiseen. Vammaisia lapsia ei aina huolitella tavallisiin kouluihin, sillä heidän kouluttamisen ajatellaan vievän liikaa resursseja. Samuel ja James eivät varsinaisesti pitäneet fyysisesti vammaisten lasten eristämistä erityiskouluun hyvänä ideana, mutta pitivät sitä kuitenkin parempana vaihtoehtona kuin koulutuksetta jäämistä. Samuelin mukaan ryhmä on vielä kaukana tavoitteestaan, mutta vuosi vuodelta tavoite näyttää todennäköisemmältä, kun suurempi joukko ihmisiä asettuu saman tavoitteen taakse. Mungoma Disabled Support Groupin jäsenet säästivät yhdessä vähävaraisten lasten päiväkotitoimintaan ja yhteiseen kasvimaahan. Päiväkodissa oli heidän omia lapsiaan, mutta myös muiden köyhien perheiden lapsia samalta alueelta. Tarkoituksena oli tarjota päivähoitoa ilmaiseksi niille, joilla ei ole varaa maksaa virallisten päiväkotien hoitomaksuja. Vaikka monet saavatkin lapsilleen hoitajat perhepiiristä, ei perheidensä hylkäämiksi joutuneilla fyysisesti vammaisilla tai kaukana perheistään asuvilla ihmisillä ole tähän välttämättä mahdollisuutta. Mungoman ryhmä pyrki tarjoamaan opetuksen lisäksi lapsille lounaspuuron, sillä muuten lapset eivät Gladysin mukaan tulisi paikalle. Päiväkodin opettajat toimivat vapaaehtoispuhjalta, mikä mahdollisti rahan kanavoimisen ruokakouluun. Tällä hetkellä Mungomassa päiväkodin ruokaohjelmaa tukee suomalainen kehitysyhteistyöjärjestö Sawa Africa. Tietojeni mukaan ryhmän jäsenet ovat siirtyneet panostamaan yhteiset säästönsä viljelyyn. Viljelystä saamallaan tuotoilla jäsenet aikovat tukea seuraavaa yhteistä projektiaan, jonka suunnittelu oli kenttätöni aikaan vielä kesken.

Toinen rahoitustoiminnan kollektiivisen luonteen ilmentymistä oli sosiaalisten rahastojen tai hätärahostojen (engl. *social funds / emergency funds*) perustaminen. Sosiaalinen rahasto oli käytännössä purkki, johon jokainen jäsen talletti parikymmentä shillinkiä joka kuukausi. Juliuksen mukaan CARE:n mallissa rahaston tarkoituksena on toimia ensisijaisesti turvana pienyrityksensä kanssa ongelmiin joutuneille tarjoamalla uutta pääomaa esimerkiksi menetetyt omaisuuden korvaamiseen. Emuhayassa sosiaaliset rahastot toimivat myös eräänlaisina vakuutuksina yritystoiminnalle. Kipepeo Microfinance – ryhmän Damaryn esitellessä minulle vihanneskojuaan Kimassa, hän kertoi ennen myyneensä *mitumbaa*, käytettyjä vaatteita. Muutama viikko aiemmin Damaryn koju oli kuitenkin joutunut ryöstön kohteeksi ja hän oli menettänyt

toimeentulonsa lähteen. Vaatteet ovat maaseudulla kalliita suhteutettuna paikalliseen tulotasoon, joten Damary ei saanut hankittua uutta vaatevarastoa. Ryhmän sosiaalisesta rahastosta annettiin rahat uuden toiminnan aloittamiseen, minkä johdosta hän päätyi myymään vihanneksia ja hedelmiä. Damaryn mukaan ilman tätä tukea hän ei olisi jaksanut perustaa yritystä toista kertaa. Sosiaalisessa rahastosta otettava summa ei ollut laina, vaan se annettiin tarvitsevalle henkilölle eräänlaisena lahjoituksena. Joissain ryhmissä sosiaalisesta rahastosta saattoi pyytää rahaa myös sukulaisten luona vierailamisen aiheuttamiin matkakuluihin. Sosiaaliset rahastot olivat kuitenkin yleisempiä hieman paremmin toimeentulevissa ryhmissä. Kaikista köyhimmillä ei ollut mahdollisuutta sijoittaa toimintaan yhtään enempää rahaa kuin vaadittavan kuukausittaisen talletussumman verran.

James Fergusonin (2006) mukaan tuotannon ja pääoman kartuttamisen sosiaalisia merkityksiä tulkitaan ensisijaisesti moraalisisista lähtökohdista (72–73). Varallisuuden kartuttaminen ja sosiaalisten suhteiden tuottaminen ymmärretään toisistaan erottamattomina suuressa osassa Afrikkaa. Tuotanto nähdään sosiaalisuutta tukevana ja moraalisesti arvokkaana työnä, jossa ihmiset uusintavat itseään ja keskinäisiä suhteitaan vaihdon kautta (Comaroff & Comaroff 1991: 143). Tästä johtuen pelkkä individualistinen pääoman tavoittelu voi näyttäytyä joissain kulttuureissa vieraana. Käteisraha ja hyödykkeet saatetaan mieltää itsekkäiksi, ja ne liitetään individualistiseen omistushaluun. Tämä saa vastaparikseen tuotannon, joka korostaa seurallisuutta ja solidaarisuutta. Fergusonin mukaan tällainen ajattelu paljastaa vastakkainasettelun sosiaalista hyvinvointia ja vaurautta luovien voimien ja niitä tuhoavien voimien välillä. Näin ollen on olemassa kahdenlaista varallisuutta; sellaista joka kuvainnollisesti ruokkii ihmisiä ja sellaista joka syö heitä. Jälkimmäinen varallisuus on itsekästä, antisosiaalista ja tuhoisaa. Kollektiivinen varallisuus sen sijaan luo pohjan yhteisölliselle toiminnalle ja vastavuoroisuudelle. (Ferguson 2006, 72–73). Vaikuttaa siltä, että uusliberalistiseen ajatteluun pohjaava uusi mikrorahoituskäytäntö ei ole luonut paikallisista ihmisistä Lamia Karimin esittelemiä uusliberalistisia subjekteja, jotka tähtäävät omaan menestykseen muiden kustannuksella.

Uusliberalistisissa mikrorahoitusmalleissa ryhmän jäsenten välisten sosiaalisten suhteiden rooliksi jää takaisinmaksujen varmistaminen ja jäsenten taloudellisen käyttäytymi-

sen tarkkaileminen. Säästö- ja lainaryhmät toimivat lainsäädännön epävirallisella taloussektorilla, joten maksujen valvonta jää ryhmän vastuulle. Emuhayassa kuitenkin lähes poikkeuksetta ryhmän yleinen hyvinvointi asetettiin yksilöllisten taloudellisten tavoitteiden edelle. Ryhmän merkitys oli paljon enemmän kuin varmistaa rahoitustoiminnan sujuminen. Tämä tulee näkyväksi myös siinä, millä tavalla maksuongelmat ratkaistaan Emuhayan ryhmissä.

5.6 Velan kumoaminen ja takaisinmaksukäytännöt

Emuhayassa säästö- ja lainaryhmätoimintaan osallistuvat käyttivät rahaa eri tavalla kuin CARE:n mallissa on visioitu. CARE kannustaa käyttämään lainarahat ja säästöt ensisijaisesti pienyritystoiminnan aloittamiseen ja ylläpitämiseen. Maaseudulla kuitenkin hengissä pysyminen ja arjesta selviäminen sanelivat rahan käyttötarpeen; raha oli käytettävä ruokaan ja terveydenhoitoon. Yksityisyrittäjyyttä ja yksityisomistusta kohtaan esiintyi toisaalta myös vastahakoisuutta. Monet tekivät mieluummin koko ryhmää tai yhteisöä hyödyttäviä suurempia hankintoja. CARE:n halu kannustaa pienyrittäjyyteen liittyy säästö- ja lainatoiminnan sujumisen turvaamiseen. Pienyritysten oletetaan tuottavan voittoa, jolloin lainojen takaisinmaksukyky on varmempi. Emuhayan asukkaiden eriävistä käyttötarkoituksista johtuen takaisinmaksuongelmat olivatkin ryhmissä yleisiä. Jäsenet ottivat enemmän lainaa kuin pystyvät maksamaan, sillä mallin mukaan heillä on oikeus saada lainoina kaksi kertaa tallettamiensa osuukseen määrä. Juliuksen mukaan moni ei välttämättä laske lainantarvetta etukäteen, vaan ottaa suoraan summan, joka hänelle kuuluu.

Informanttieni mukaan toiminnan taloudellisen ulottuvuuden kannalta heikko takaisinmaksukyky oli suurin ongelma. Smetsin ja Bähren (2004) mukaan rahoituksellisen funktion turvaamiseksi taloudellisten tukiryhmien tulisi koostua ihmisistä, jotka tapaa- vat tosiaan päivittäin (224). He kuitenkin argumentoivat myös, että jatkuva kanssakäyminen ei ole edellytys silloin, kun toiminnassa liikkuvat summat ovat pieniä. Juliuksen mukaan säästö- ja lainaryhmissä käytettävät summat ovat toiminnan alussa määritelty varta vasten pieniksi, jotta vähänvaraiset ihmiset eivät ajautuisi ongelmiin rahoituksen kanssa. Keskiarvoinen, useimmiten kerran kuukaudessa talletettava summa oli lähes kaikissa ryhmissä sata shillinkiä eli noin euron. Varakkaammissakin ryhmissä summa oli vain kaksinkertainen. Nostettavat lainat olivat useimmiten muutaman euron suurui-

sia ja korko oli asetettu kaikissa ryhmissä kymmeneen prosenttiin.

Emuhayassa informanttini olivat hyvin avoimia ryhmien kohtaamista taloudellisista takaiskuista: maksuongelmia ilmenee pienistä summista huolimatta. Edes yritystoiminta ei takaa toimeentuloa, sillä olosuhteet ovat maaseudulla hyvin epävakaa. Emuhaya Disabled People's Groupin Samuelin ja ADOC-ryhmän Alicen mukaan Emuhayan alueella kukaan ei voi olla täysin varma tuloistaan edes lähitulevaisuudessa. Monilla on vihanneksia ja hedelmiä myyviä pienyrityksiä, joiden tuotto riippuu viljelyolosuhteista. Toisinaan sato kasvaa ja toisinaan ei, mutta silti vaaditut talletukset ja lainat korkoineen on maksettava. Myös myynti vaihtelee päivästä toiseen. Vielä huonomminkin voi käydä kuten Kipepeo Microfinance Group:n Damarylle, jonka käytettyjen vaatteiden varasto varastettiin kokonaisuudessaan.

Ongelmia tulee silloin kun ihmiset ottavat rahaa, mutta eivät saa maksettua lainojaan. Se on haastavaa. Myös vuodenajan vaihtuvat. Sinulla on ehkä tänä vuodenaikana hyvät tulot ja seuraavana ei yhtään. Se on aika hankalaa. Huomaat että ihmiset eivät saa odottamiaan tuloja. Sama koskee yrittäjiä. Toisinaan bisnes on hyvää, toisinaan ei. Se on haastavaa. Sinun tulisi olla kokoontumisessa ja sinulla ei ole sitä rahaa. Mutta sinua odotetaan. Mitä tehdä? Se on aika hankalaa. (Susan rahoitustoiminnan ongelmista haastattelussa 29.8.2012).

Takaisinmaksukäytännöt toimivat säästö- ja lainaryhmissä hyödykevelallisuuden logiikan mukaan. Kymmenen prosentin korolla otettu sadan shillingin laina maksetaan takaisin sadankymmenen shillingin suuruisena. Lähtökohtana on, että velka maksetaan aina rahalla seuraavassa kokouksessa, mutta maksuongelmien kohdatessa käytännöstä usein joustetaan. Gregoryn (1980) mukaan toisin kuin lahjavelka, hyödykevelka on mahdollista kumota millä tahansa välineellä. Lahjavelan voi sen sijaan kumota ainoastaan samalla välineellä kuin millä se on luotu (640). Paikallisissa merry-go-roundeissa ja esimerkiksi Gifted Hands-ryhmän perustamassa ”keittiöohjelmassa” (*kitchen programme*) velkojen maksussa ei ole samanlaista joustavuutta kuin säästö- ja lainatoiminnassa. Gregoryn mukaan lahjavelkaa ei voida pelkistää, mistä johtuen jokaisen arvoasteen lahjoilla on oma erityinen vaihdon piirinsä (mts.). Merry-go-roundeissa osallistujat tuovat kokoontumiseen jokaisella kerralla samansuuruisen summan, kunnes kaikki ovat saaneet siitä muodostuneen potin vuorollaan.

Keittiöohjelmassa ideana oli, että jokainen jäsen ostaa toiselle jäsenelle jonkin peruselintarvikkeen ja saa samanlaisen elintarvikkeen myöhemmin takaisin. Tapaamissani säästö- ja lainaryhmissä yleisimpiä elintarvikkeita olivat tee, sokeri, jauhot, öljy ja pesuaineet. Esimerkiksi jos A ostaa B:lle paketin teetä, tulee B:n ostaa A:lle paketti samaa teetä silloin kun on A:n vuoro saada elintarvikkeita muilta jäseniltä. Elintarvikkeista pidetään tarkkaa kirjaa, jotta kukin saa takaisin samat asiat, joita on antanutkin. Tämä säästö- ja lainaryhmien oheistoiminta ilmentää lahjavelan logiikkaa. Saatu asia on kuitattava samalla asialla.

Emuhayan säästö- ja lainaryhmissä velkoja on mahdollista maksaa takaisin muutenkin kuin rahalla. CARE:n mallissa ja Kipepeon koulutuksissa ryhmiä kehoitetaan laatimaan kullekin jäsenelle lista asioista, joita häneltä saa takavarikoida mahdollisten maksuongelmien ilmetessä. Kipepeo kannustaa listauskäytäntöön, sillä joustoa takaisinmaksussa ei virallisen mallin mukaan ole. Listaan merkitään esimerkiksi jäsenen omistamat kanat, lehmät, vaatteet ja huonekalut. Maksuongelman ilmetessä ryhmän tulisi tarkastella listaa ja etsiä velkasumman suuruutta vastaava hyödyke, jolla velka voidaan kumota. Pahimmassa tapauksessa lainatoiminnassa voisi näin olleen menettää jopa vaatteet päältänsä. Suuri osa tapaamistani ryhmistä oli laatinut listat ohjeistuksen mukaan, mutta informanttieni mukaan käytäntöä ei juuri harjoitettu. Emuhayan ryhmissä joustettiin enemmän ja takavarikointia pyritään informanttieni mukaan välttämään viimeiseen asti. Lähtökohtainen oletus oli, että ryhmän jäsenet kykenevät maksamaan. Takaisinmaksuvaihtoehtoja pohdittiin vasta ongelman ilmetessä. Samuelin mukaan takavarikoitavien asioiden ennalta määrittelemisen ei ollut mielekästä, sillä jäsenten elämäntilanteet saattoivat muuttua toiminnan aikana samoin kuin heidän omaisuutensa. Ihmiset ovat myös jo valmiiksi niin köyhiä, että heidän taloudellista tilannetta ei haluta heikentää entuudestaan viemällä heidän vähäistä omaisuuttaan. Samuel ei myöskään pitänyt takavarikointia kannustavana ja rakentavana, vaan ahdistavana. Yleisin käytäntö ryhmissä oli joustavan maksuaikataulun laatiminen. Suurimmassa osassa ryhmistä oli voimassa käytäntö, jonka mukaan rahaton jäsen voi maksaa yhdellä kokoontumiskerralla pelkän koron ja siirtää varsinaisen velan maksamista seuraavaan kokoukseen.

Toisinaan jäsenet saapuvat [kokoontumiseen] ja sanovat, että heillä ei ole rahaa mukanaan. He kysyvät voivatko he tuoda rahan seuraavalla kerralla.

He tietävät itse, että he ovat 100 shillinkiä velkaa, mihin heidän on lisättävä kymmenen prosentin korko. Tässä tilanteessa me veloitamme häneltä vain koron verran. Kyseinen henkilö voi tuoda loput rahat seuraavalla kerralla. Me pyrimme löytämään keinoja auttaa häntä. Me emme jahtaa häntä. Yritämme yhdessä keksiä tapoja, joilla hän voi saada rahaa ja tuoda sen ryhmään. Meidän tarkoituksemme ei ole uhkailla tai pelotella. Haluamme mukautua. Me tiedämme toistemme heikkoudet ja tunnistamme ne ja yritämme auttaa häntä hankkimaan puuttuvat rahat. (Samuel takaisinperintäkäytännöistä haastattelussa 12.9.2012).

Mikäli jäsen oli niin huonossa taloustilanteessa, että maksua ei saatu kasaan edes joustavalla aikataululla, jäsen sai itse ehdottaa korvaavaa hyödykettä. Juliuksen mukaan kanoilla maksaminen on Emuhayassa varsin yleinen tapa kuitata lainat. Yhden kanan hinta on maaseudulla noin neljäsataa shillinkiä, mikä vastaa keskisuurta lainaa.

Juliuksen mukaan maksukyvyttömän jäsenen mukana olemista pitäisi harkita ongelmien ilmetessä. Informanttini olivat kuitenkin eri mieltä ja painottivat, että jäsenten tuli saada olla ryhmässä mukana maksuongelmista huolimatta. Mungoma Disabled Support Groupin Gladysin mukaan vaihtoehtoiset maksutavat ovat paras käytäntö niin kauan kuin kaikki osapuolet suhtautuvat niihin rakentavasti. Maksuongelmaisia jäseniä ei tule hänen mukaansa sulkea ryhmän ulkopuolelle, mikäli hän itse edelleen haluaa kuulua siihen. Moni informanteistani pelkäsi erottamisen ja ulkopuolelle sulkemisen johtavan syrjäytymiseen ja ahdingon lisääntymiseen, vaikka ryhmän tarkoitus on nimenomaan sisällyttää heikossa asemassa olevia ihmisiä ja parantaa heidän elämänlaatuaan.

Vaikka joku ei maksa lainaa tai saa maksettua osuuksiaan, hän on silti edelleen osa ryhmää. Hänen on saatava olla ryhmässä. Voimme auttaa häntä maksamaan lainansa pikku hiljaa. Usein jäsenillä on heikkouksia, emme aina tiedä mistä maksuongelmat johtuvat. Kannustamme häntä olemaan ryhmässä ja hän maksaa lainan hiljalleen takaisin. (Gladys takaisinmaksukäytännöistä haastattelussa 15.9.2012).

Suurin osa Emuhayan asukkaista on todella köyhiä, siispä säästö- ja lainaryhmien jäsenet tietävät elannon hankkimisen olevan jokapäiväinen haaste. Säästö- ja

lainaryhmien jäsenet ovat keskenään hyvin samankaltaisessa tilanteessa. Jäsenet tietävät toiminnan taloudelliset riskit ja mahdolliset lainoista koituvat ongelmat, mutta osallistuvat siihen niistä huolimatta. Tämä johtuu siitä, että perimmäinen syy toimintaan osallistumiselle on sosiaalinen. Sosiaalinen suhde ei katkea edes silloin, kun joku jäsenistä jättää osuutensa tai velkansa maksamatta, vaan ryhmät ovat kehittäneet omat keinonsa pysyä yhdessä maksuongelmista huolimatta. Syy takavarikoinnin vierastamiseen ei voi näin ollen perustua ainoastaan pelkoon siitä, että köyhät ihmiset köyhtyisivät ennestään. Taustalla on pelko sosiaalisten suhteiden katkeamisesta ja ystävien syrjäytymisestä. Mikäli säästö- ja lainaryhmien jäsenet olisivat mikrorahoitusjärjestöjen visioimia omaa etua ja taloudellista itsenäisyyttä tavoittelevia yksilöitä, muiden köyhtymisen ei pitäisi olla mikään este oman taloudellisen menestyksen tiellä.

David Graeberin (2011) mukaan rahalainojen tapauksessa velan kumoamiseen tarvitaan vain lain silmissä tasa-arvoinen asema kahden osapuolen välillä (2011, 120). Lailliset velat voidaan antaa anteeksi, mikä ei ole aina mahdollista moraalisten velkojen kanssa. Emuhan säästö- ja lainaryhmissä rahavelkojen anteeksiantaminen oli ainakin teoriassa mahdollista. Puuttuvat summat pyrittiin toki perimään, mutta takaisinmaksussa joustettiin niin aikataulun kuin menetelmienkin suhteen. Pyrkimys pitää maksuongelmaisetkin jäsenet osana ryhmiä ei liitykään ainoastaan rahan takaisinsaamiseen. Velallisuus jäsenten välillä on myös moraalista. Ryhmään liittyessään he ovat sitoutuneet auttamaan toisiaan ja pitämään toisistaan huolta. Maksuongelmaisten jäsenten on ryhmän hyvinvoinnin vuoksi saatava velkansa maksettua ja samalla tavalla ryhmän on jäsenen hyvinvoinnin vuoksi autettava häntä tekemään niin.

Mikäli säästö- ja lainatoimintaan osallistuttaisiin ainoastaan sen rahoituksellisen ulottuvuuden vuoksi, taloudellisesti heikosti onnistuvat ihmiset suljettaisiin jo lähtökohtaisesti ryhmien ulkopuolelle. Emuhayassa säästö- ja lainatoimintaan osallistuivat kuitenkin erityisesti juuri ne ihmiset, joiden tulot ovat jatkuvasti epävarmat. Kontrollimekanismien harjoittamisen vastahakoisuus näyttäisi johtuvan pikemminkin siitä, että perimmäiset syyt osallistua toimintaan eivät ole sittenkään rahoituksellisia. Lisäksi voidaan olettaa, että lähtökohtaisesti hyvissä väleissä keskenään olevat ihmiset haluavat todennäköisesti olla hyvissä väleissä myös tulevaisuudessa (Biggart 2001, 146),

mistä syystä maksuhäiriöitä ja toisaalta myös rankkoja takaisperintämenetelmiä pyritään välttämään. Jäsenet pyrkivät ylläpitämään suhteensa muihin ryhmän jäseniin ja myös täyttämään velvollisuutensa ryhmässä. Näin ollen ryhmissä esiintyvä sosiaalinen kontrolli on pikemminkin jäsenten harjoittamaa itsekontrollia kuin muiden jäsenten yhteen yksilöön kohdistamaa painetta (mts.).

Taloudellisen ulottuvuuden merkitystä ei toki käy kieltäminen, koska monille säästö- ja lainaryhmät ovat ensisijainen toimeentulon lähde, jota ilman perheet eivät selviäisi päivästä toiseen. Ryhmätoiminnalla on kuitenkin monia muita etuja, joista yksi tärkeimmistä on jäsenten sosiaalisten tarpeiden tyydyttäminen. Ryhmien sosiaalisen ulottuvuuden tarkastelu onkin oleellista pohdittaessa sitä, miksi niihin kuuluminen on niin suosittua huolimatta siitä, että rahoitusmallit harvoin lunastavat taloudellisia lupauksiaan (Moodie 2008, 455).

6 SÄÄSTÖ- JA LAINATOIMINNAN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS

Mikrorahoitusta on perinteisesti tarkasteltu vahvasti taloudellisesta näkökulmasta. Erityisesti mikrorahoitusmallien suunnittelijat, kansalaisjärjestöt, pankit ja taloustieteilijät ovat korostaneet toiminnan rahoituksellisen ulottuvuuden ensisijaisuutta, sillä heille mikrorahoitus on liiketoimintaa. Antropologit ovat huomioineet rahoitustoiminnan sosiaalisen ulottuvuuden, mutta sosiaalisuuden tarkastelu on keskittynyt pitkälti lainaajien ja ulkopuolisten lainanantajien välisiin suhteisiin sekä lainatoiminnan ja velallisuuden aiheuttamiin sosiaalisiin ongelmiin (esim. Rahman 2001, Karim 2008). Toiset ovat keskittyneet sosiaalisen kontrollin mekanismeihin ja niiden sosiaalisia suhteita vahingoittaviin piirteisiin (Smets & Bähre 2004).

Sosiaalisuus voi kuitenkin tulla ryhmissä ilmi paljon laajemminkin. Emuhayassa ryhmistä saadut sosiaaliset hyödyt olivat osallistujille usein rahoitusta tärkeämpiä. Jotta ryhmien merkitystä voidaan kunnolla ymmärtää, on tarkasteltava jäsenten keskinäisiä suhteita ja niiden merkitystä. Ajatus sosiaalisen ulottuvuuden ensisijaisuudesta taloudellisissa tukiryhmissä ei ole kuitenkaan uusi. Artikkelissaan *Money-Go-Rounds*

for Women: Finance as Instrument or as Ultimate Goal in Lottery ROSCAs (1998) Peer Smets kritisoi aiempien tutkimusten taloudellista näkökulmaa ja esittää taloudellisten tukiryhmien olevan toiminnaltaan paljon moniulotteisempia (209). Smetsin esittelemät turkkilaiset ja intialaiset taloudelliset tukiryhmät paljastavat millaiset erilaiset kannustimet saavat ihmiset osallistumaan ryhmien toimintaan. Smets kyseenalaistaa väitteen, että rahoitus- ja talousnäkökohdat olisivat tukiryhmissä ensisijaisia. Kirjoittajan mukaan näyttäisi siltä, että ryhmissä hallitsevat sen sijaan psykologiset ja sosiokulttuuriset piirteet. Smetsin mukaan rahoitus toimii ”sosiaalisena liimana”, joka pitää ryhmän toiminnan käynnissä. Perinteisesti asia on nähty juuri toisinpäin. Ryhmän sosiaalisten suhteiden on ajateltu pitävän rahoitustoiminnan käynnissä. (mts.).

Tässä luvussa käsittelen niitä sosiaalisia syitä, miksi informanttini osallistuvat toimintaan. CARE:n agendan ja todellisten paikallisten käytäntöjen tarkasteleminen rinnakkain paljastaa mallin keinotekoisuuden ja länsimaiset lähtökohdat.

6.1 Säästö- ja lainaryhmät keskustelufoorumeina ja oppimisympäristöinä

Kun tapaamme, ihmiset valittavat heihin ja perheeseensä kohdistuvasta kohtelusta yhteiskunnan taholta. He valittavat ja me muut rohkaisemme heitä. Tämän takia meillä on hyvä olla, kun olemme yhdessä. Se on se hyöty, jonka saan. Me seurustelemme. (Samuel kertoi ryhmään kuulumisen motiiveista haastattelussa 12.9.2012).

Vieraillessani säästö- ja lainaryhmien kokouksissa puheensorina oli joskus jopa korviahuumaavaa. Toisinaan puheenjohtaja joutui pyytämään kokoushuoneiden reunoilla keskustelevia jäseniä olemaan hiljempaa, kun säästö- ja lainatoiminta häiriintyi melun vuoksi. Pyyntö saattoi rauhoittaa tilanteen hetkeksi, mutta pian pienissä porukoissa käytiin jälleen kiivasta keskustelua. Ihmiset eivät halunneet olla hiljaa, sillä moni oli saapunut kokoukseen nimenomaan juttelemaan.

Säästö- ja lainaryhmät toimivat keskustelufoorumeina monenmoisille aiheille. Rahoitustoimenpiteiden sujuminen oli yksi keskeinen aihe, sillä informanttini jakoivat

usein kokemuksiaan pienyrittäjän arjesta ja erilaisten yritysten tuottavuudesta. Toisinaan keskusteluaiheina olivat maksettavien korkojen ja sakkojen suuruus tai kuukausittaiset talletuserät. Kokouksissa puhuttiin kuitenkin muustakin kuin säästö- ja lainatoiminnasta. Niissä vaihdettiin kuulumisia, kerrottiin vitsejä ja tarinoita, keskusteltiin elokuvista ja ajankohtaisista tapahtumista. Paikallisesta ja valtiollisesta politiikasta keskusteltiin paljon. Keskusteluaiheet riippuivat suuresta määrin ryhmän jäseniä yhdistävistä tekijöistä. Esimerkiksi Gifted Hands – ätiryhmässä lasten kasvatuksesta ja kotitalouteen liittyvistä asioista keskusteltiin usein. Keskustelulla ja vitsailulla on merkittävä rooli ryhmähengen vahvistamisessa (Smets, 213).

Samanlaisia huomioita keskustelun tärkeydestä on tehnyt myös lainaryhmien tarjoaman itseilmaisun mahdollisuuden huomionnut Megan Moodie (2008, 454) sekä ROSCA-ryhmiä tutkinut Peer Smets. Smetsin tutkimat intialainen *bishi*-ryhmä ja turkkilainen *gün*-ryhmä olivat molemmat naisryhmiä. Lähes poikkeuksetta bishi-ryhmän kokoukset olivat miehiltä suljettuja. Smetsin mukaan miehet tavallisesti vastustavat naisten kokoontumisia, mutta hyväksyvät bishi-ryhmät niiden rahoituksellisen funktion vuoksi. Rahoitustoiminta ei kuitenkaan ollut tärkein syy kokoontua. Bishissä emäntä tarjoili ruokaa ja virvokkeita samaan aikaan, kun muut ryhmän jäsenet esittelivät toisilleen uusia sarejaan ja korujaan olohuoneessa. Juodessaan teetä naiset keskustelivat televisio-ohjelmista, uusista elokuvista, paikallisen temppelein tapahtumista ja uusista kirjoista. Myös lapset olivat suosittu keskusteluaihe. Smetsin mukaan naiset vaikuttivat olevan hyvin halukkaita keskustelemaan toistensa kanssa ja tarjoamaan henkistä tukea niille, jotka kohtasivat ongelmia kotonaan. (1998, 212). Günissä illan emäntä tarjoili kahvia, savukkeita ja leivonnaisia. Naiset keskustelivat resepteistä ja vaihtoivat niitä toistensa kanssa. Naiset virkkasivat, juttelivat kuntoilusta, tanssivat, kertoivat vitsejä ja puhuivat arkipäivän ongelmista. Smetsin mukaan turkkilaiset naiset jakoivat myös seksuaalisia fantasiaitaan toistensa kanssa. (mts. 211). Moodien mukaan rajashtanilaiset mikrorahoitusryhmät tuovat toimintaan osallistuville naisille uusia itseilmaisun mahdollisuuksia ja paikan, jossa he voivat keskustella heitä koskettavista aiheista (2008, 454).

Keskustelu oli myös merkittävä ongelmanratkaisukeino. Yksi tärkeimmistä toiminnan keskustelullisista merkityksistä oli ryhmän potentiaali ongelmanratkaisussa. Moni

informanteistani kommentoi olleensa yksin ongelmiansa kanssa ennen ryhmän perustamista. He tunsivat häpeää vaikeuksien vuoksi, eivätkä uskaltaneet kysyä neuvoa, vasta kuin huomasivat olevansa yhdessä samanhenkisten ihmisten kanssa. Ongelmat saattoivat olla henkilökohtaisia ja yksilöllisiä, ryhmän yhteisiä ongelmia tai koko yhteisöä koskettavia. Susanin mukaan ihmisten ongelmat voivat liittyä yritystoimintaan, perheeseen tai mihin vaan. Todennäköistä on, että joku muu ryhmän jäsenistä on löytänyt aiemmin itsensä samanlaisesta tilanteesta tai samanlaisen ongelman edestä ja osaa nyt auttaa toista ihmistä ratkaisemaan ongelman. Näin ollen taloudelliset tukiryhmät toimivat purkautumistienä arjen paineille. Toiminta muistuttaa tässä mielessä ryhmän keskeistä psykoterapiaa, jolla tähdätään mielihyvän tilan saavuttamiseen (Smets 1998, 213).

Emuhaya District Disabled – ryhmässä sekä Mungoma Disabled Support – ryhmässä vammaisten ja liikuntarajoitteisten kohtaamat vaikeudet ja vääryydet olivat erityisesti esillä. Kipepeo Microfinance – ryhmässä keskustelu taas keskittyi pienyritysjyystoiminnan haasteisiin ja HIV-neuvojista koostuvassa Counselors Self Help Group -ryhmässä pohdittiin keinoja kasvattaa HIV/AIDS-tietoisuutta maaseudulla. HIV:n leviäminen johtuu muun muassa siitä, että ihmiset eivät käy testattavana. Moni ei halua kuulla kuolemantuomiota ja ajattelee, että tietämättömyys on turvallisempaa. Harva tietää lääkityksen olevan tehokasta ja ilmaista. Ryhmässä syntyneen idean pohjalta Kimassa toteutettiin lokakuussa HIV-kampanja, jossa klinikan vapaaehtoiset sairaanhoitajat tulivat välineidensä kanssa ottamaan verikokeita halukkailta. Tuloksen saaminen kestää kymmenen minuuttia. Pariskuntia kannustettiin tulemaan yhdessä. Counselors Self Help Group -ryhmän jäsenet muistuttivat ihmisiä siitä, että HIV:n takia ei tarvitse päätyä eroon. Kahden päivän aikana lähes parisataa ihmistä kävi testaamassa itsensä, kuulemassa lääkityksestä, hakemassa kondomeja ja lääkkeitä sekä keskustelemassa neuvonantajien kanssa tuntemuksistaan.

Ongelmanratkaisun lisäksi ryhmät toimivat myös oppimisympäristöinä. Jokaisella on jonkinlaista erityisosaamista ja taitoja, jotka voivat hyödyttää muita. Kipepeo Microfinance -ryhmän Esther kertoi oppineensa monia asioita siitä, kuinka yhteisössä tulee toimia ja kuinka erilaisten ihmisten kanssa tulee toimeen. Myös Kipepeo oli huomannut oppimisen olevan aktiivista ryhmissä ja Juliuksen tarkoituksena oli alkaa

esitellä yhteisön hyvinvointia parantavia innovaatioita säästö- ja lainaryhmien kautta. Juliuksen mukaan taloudellisiin tukiryhmiin kuuluvat ihmiset ovat yleisestikin aktiivisia yhteisön jäseniä ja valmiita kokeilemaan uusia käytäntöjä. Juliuksen mukaan esimerkiksi energiatehokkaat aurinkopaneelit sekä Life Straw – vedenpuhdistuspilli ovat välineitä, joita rahoitusryhmien kautta olisi mahdollista levittää heidän perheidensä ja sukulaistensa kautta koko yhteisöön.

ADOC-ryhmän Alicen mukaan muiden neuvot auttavat jäseniä kehittämään itseään. Hänelle itselleen oli ollut tärkeää ymmärtää, että hän on edelleen kykeneväinen toimimaan ja tekemään työtä, vaikka hän on jäänyt leskeksi. Hänen mielestään leski-ihmisten rohkaiseminen oli erityisen tärkeää, sillä monet heistä jäävät pois sosiaalisista ympyröistä aviomiehen kuoltua ja syrjäytyvät. Alice oli hyvin kiitollinen ryhmälleen, että hän oli oivaltanut oman potentiaalinsa. Nyt hän halusi laittaa hyvän kiertämään. Hän opetti ryhmään kuuluvia nuoria yksinhuoltajaäitejä keittämään puuroa ja vihanneksia, silittämään vaatteita ja hoitamaan kotitaloutta. Alice toivoi toimivansa roolimallina nuoremmille samalla tavalla kuin ryhmän lesket olivat toimineet hänelle. Myös Gladysin mielestä muiden jäsenten elämäntilanteista kuuleminen oli tärkeää. Kun huomaa, että kaikki kohtaavat samankaltaisia ongelmia ja elävät samanlaisissa tilanteissa, se auttaa asettamaan oman elämän uuteen perspektiiviin. Itsesääli ei auta. Gladys oli huomannut, että häntä pahemmin vammautuneet ihmiset olivat rajoitteista huolimatta saaneet paljon aikaa elämässään, mikä rohkaisi häntäkin yrittämään kovemmin. Emuhayan ryhmissä omia taitoja ei pidetä omana tietona, eikä niillä pyritä kasvattamaan omaa asemaa, vaan tieto-taito jaetaan, jotta siitä voi olla mahdollisimman paljon hyötyä koko yhteisölle. Suurimmalle osalle jokainen päivä on selviytymistaistelu. Toisten avulla selviytyminen on kuitenkin hitusen helpompaa.

6.2 Uusia tuttavuuksia ja vanhoja ystäviä

En enää ole yksin. (Samuel ryhmän tuomasta turvasta haastattelussa 12.9.2012).

Keskustelun ja oppimisen ohella kolmas keskeinen syy liittyä ryhmään oli uusien kavereiden saaminen ja vanhojen ystävien tapaaminen. Ryhmät muodostuivat usein niin,

että suuri osa jäsenistä tuntee toisensa jo entuudestaan, mutta kaikki eivät kuitenkaan ole välttämättä toisilleen tuttuja. Vaikka Emuhayan alue ei ole kovin suuri, ovat etäisyydet hankalakulkuisia. Eri kylissä asuvat ihmiset eivät välttämättä kohtaa toisiaan usein. Moni ryhmiin kuuluvista ihmisistä kertoi tunteneensa olonsa yksinäiseksi ennen ryhmään liittymistä. Informanttieni mukaan heidän sosiaalinen piirinsä onkin laajentunut ryhmien myötä ja monet ovat solmineet uusia ystävyssuhteita. Mitä laajempi sosiaalinen piiri on, sitä helpompaa arjestakin on selvitä. Jos ei ole perhettä tukena, ihmiset voivat saada ryhmässä tukea ystäviltä sekä henkistä että taloudellista apua vaikeina aikoina. Arjen kiireistä johtuen ihmisillä ei ole juurikaan vapaa-aikaa, joten ryhmien tapaamiset varmistavat ainakin sen, että ystäviä näkee kerran kuukaudessa. Taloudelliset tukiryhmät ovat tervetullut muutos taloudenhoidon rutiineihin. Arkiasioista ja ongelmista irrottautuminen kasvattaa jäsenten hyvinvointia. Osallistuminen antaa jäsenille itseluottamusta (Smets, 213).

Kuten edellisestä luvusta on käynyt ilmi, informanttini ovat hyötynneet säästö- ja lainatoiminnasta taloudellisesti. Ryhmätoiminta on parantanut monien toimeentuloa aiempaan verrattuna. Kuitenkaan suuri osa taloudellisista odotuksista ei kuitenkaan ole toteutunut. Sosiaaliset odotukset sen sijaan ovat. Monien mielestä ryhmät sekä yksittäiset jäsenet ovat paremmassa asemassa kuin ennen ryhmän tuen, keskinäisen avun ja solidaarisuuden ansiosta. Aiemmin toimeettomina olleet jäsenet ovat innostuneet toimimaan ryhmän yhteisten tavoitteiden eteen:

Minun mielestäni suurimman osan elämä on muuttunut jotenkin. Ryhmässä olevat ovat nähneet ryhmästä saatavan hyödyn. Suurin osa ei ole enää vastahakoisia. Jonkun aikaa sitten he olivat vielä vastahakoisia. Nyt he tekevät jotain, eivätkä ole tyhjätoimittajia. (Susan säästö- ja lainatoiminnan vaikutuksista jäsenten elämään haastattelussa 29.8.2012).

Gladysin mukaan aiemmin ahdistuneet ja ujut jäsenet ovat rohkaistuneet. Mitä pidempään ihmiset olivat kuuluneet ryhmään, sitä avoimempia he pystyivät olemaan muiden seurassa. Tämä oli nähtävissä kokoontumisissakin, joissa uusimmat jäsenet pysyttelivät vielä enemmän taka-alalla, vanhemmat jäsenet keskustelivat vilkkaasti. Moni ryhmä oli toiminut nykyisessä kokoonpanossaan jo useamman vuoden. Toiminnan aikana aiemmin toisille vielä tuntemattomistakin jäsenistä oli tullut kavereita keskenään.

Kun meillä ei ollut tätä [ryhmää], ei ollut mitään keinoa tavata muita. Et voi tehdä mitään. Olet vain siellä kotona tietäen että olet.. että sinulla on paljon ongelmia. Sen jälkeen kun liityimme, olemme oppineet. Ainakin minun tapauksessani elämässäni on tapahtunut muutos. (Gladys odotusten toteutumisesta haastattelussa 15.9.2012).

Yksi tärkeimmistä syistä ryhmiin liittymiselle oli kavereiden saaminen ja vanhojen tuttujen tapaaminen. Tästä kertoo se, että säästö- ja lainatoiminta ei Emuhayassa perustu ainoastaan hyödykevaihdon logiikalle. CARE:n malli perustuu ajatukselle, jonka mukaan toiminnan tarkoituksena on tuottaa taloudellista pääomaa väliaikaisten sosiaalisten suhteiden kautta. Ideana on, että sosiaalisia suhteita ja erityisesti sosiaalisia kontrollimekanismeja hyödyntämällä säästö- ja lainaryhmien jäsenet tulevat riippumattomiksi ryhmästään. Velkasuhde toiseen ihmiseen solmitaan, jotta se voidaan myöhemmin katkaista.

Emuhayassa tilanne on selvästi ristiriidassa CARE:n hahmotelman kanssa, sillä ryhmien merkitys jäsenilleen on vahvasti sosiaalinen. Sen sijaan että velkasuhteet pyrittäisiin katkaisemaan, toimintaan osallistutaan sosiaalisten suhteiden solmimisen ja ylläpitämisen vuoksi. Tavoitteena ei ole itsenäisyys, vaan ryhmän jäsenten keskeinen solidaarisuus ja eräänlainen yhteisapuna näyttäytyvä keskinäinen riippuvuus. Velkasuhdetta ei pyritä katkaisemaan, vaan jäsenet ylläpitävät keskinäistä velkaansa säilyttääkseen keskinäiset sosiaaliset suhteensa. Hyödykevelallisuuden logiikkaa ilmentää se, että säästö- ja lainatoiminnassa yksi velkasuhde pyritään kumoamaan kerrallaan ennen uuden säästön tallettamista ja uuden lainan ottamista. Jäsenet ovat kuitenkin vuosisyklin loppuun saakka velassa toisilleen, sillä pohjakassa koostuu kaikkien yhdessä tallettamista eristä. Pohjakassaa ei kuitenkaan useimmiten jaeta ja ryhmää hajoteta vuosisyklin lopussa. Kasaan jätetään usein vähintään nimellinen summa rahaa, jonka pohjalta rahoitustoiminta – ja samalla jäsenten keskinäiset suhteet - jatkuvat keskeytyksettä. Samankaltaisen huomion on tehnyt myös David Graeber (2011) Nigerian maaseudulla asuvan tiv-kansan naisista. Graeberin mukaan paikalliset naiset käyttävät suuren osan päivästäan kiertämällä toistensa kodeissa lainaamassa elintarvikkeita ja maksamassa niitä takaisin. He antavat naapureilleen aina takaisin jotakin enemmän tai vähemmän arvokasta kuin mitä ovat lainanneet. Takaisinmaksu ei

koskaan ole täysin samanarvoinen kuin velka, sillä velan kuittaaminen olisi Graeberin mukaan osoitus siitä, että osapuolten välinen suhde halutaan katkaista. Nigerian maaseudulla tämä muodostaa loputtoman lahjojen kierteen, jossa kukaan ei koskaan anna samanarvoista vastalahjaa. Näin tehdessään tiv-naiset luovat yhteisöään jatkuvasti uudelleen. (2011, 105).

Ryhmän jäsenyydestä on ilmeistä hyötyä, koska sieltä saa keskustelukumppaneita, ratkaisuja ongelmiin ja ryhmässä ystävystytään. Joillekin Emuhayan ryhmille sosiaaliset hyödyt ovat toissijaisia. On olemassa ryhmiä kuten Emuesu Self Help Group, johon osallistutaan pitkälti sen tarjoaman lisätienestimahdollisuuden takia. Toisille sosiaalisen ulottuvuuden olemassaolo voi kuitenkin olla miltei elintärkeää.

6.3 Maaseudun sosiaalinen eriarvoisuus ja ryhmän sosiaalisen merkityksen korostuminen

Ryhmässä, joiden jäsenten toimeentulo ei varsinaisesti ollut riippuvaista säästö- ja lainatoiminnasta tavoitteet olivat rahoituksellisempia kuin muilla. Näihin ryhmiin ei kuuluttu toimeentulon turvaamiseksi, mutta silti rahoituksellinen ulottuvuus vaikutti olevan tärkeämpi kuin sosiaalinen. Rahoituksellinen ulottuvuus (Smets 1998, 213) on väline tavoitella sosiaalista hyötyä erityisesti paremmin toimeentulevissa ryhmissä. Peer Smetsin mukaan köyhät ihmiset ovat enemmän riippuvaisia ryhmistä saatavasta toimeentulosta, jolloin rahoituksellinen ulottuvuus on sosiaalista tärkeämpi. Keräämäni aineiston valossa tilanne Emuhayassa näyttäytyy kuitenkin kovin päinvastaisena. Suurin osa informanteistani osallistui toimintaan ensisijaisesti sen tarjoamien sosiaalisten ulottuvuuksien vuoksi, mutta erityisen tärkeää tuki, turva ja seura olivat kaikista heikoimmassa asemassa oleville ihmisille. Turvan ja yhteisavun merkitys tulee ilmi myös ryhmille annetuissa nimissä. Mungoma Disabled *Support* Group ja ADOC (Aged, Distressed and Orphans *Community*) viittaavat yhteistyön, tuen ja keskinäisen avun tärkeyteen. Network Women's Group ja Gifted Hands ryhmien nimet viittaavat verkostoitumiseen ja mahdollisuuden omin käsin vaikuttaa elämäänsä.

Länsi-Kenian maaseudulla on yhteistyötä ja – apua korostava toimintakulttuuri. Se ei tarkoita kuitenkaan sitä, että kaikki olisivat keskenään tasa-arvoisessa asemassa. Toimeentulomahdollisuuksien puuttumista seuraavan taloudellisen marginalisoitumisen

lisäksi fyysisesti vammaiset, lesket ja yksinhuoltajaäidit ovat valtaväestöön suhteessa eriarvoisia myös sosiaalisesti. Jotkut kokevat olevansa heikommassa asemassa kuin toiset ja osa kokee jääneensä täysin yhteisön ulkopuolelle. Heikoimmassa asemassa kokivat olevansa sellaiset henkilöt, joilta puuttui perheen ja suvun muodostama tukiverkosto. Näille henkilöille ryhmässä muodostetut suhteet osaltaan korvaavat läheisistä koostuvan tukiverkon puuttumista. Ryhmän suhteet eivät tietenkään ole sama asia kuin sukulaisuussuhteet, mutta muodostuvat toisinaan jopa elintärkeiksi heikossa asemassa olevien ihmisten selviämisen kannalta maaseudulla. (ks. myös Burmn & Lembete 1995, 23).

Marginaalisessa asemassa Emuhayassa olivat erityisesti vammaiset henkilöt, vanhukset ja yksinhuoltajat. Vammaisten perustamiin ryhmiin kuuluvat informanttini kokivat elävänsä täydellisesti yhteisön ulkopuolella. Kenian maaseudulla vammaisen lapsen syntyminen koetaan epäonniseksi. Monet perheet hylkäävät vammaiset lapsensa tai pitävät heidät piilossa, jotta muu perhe ei kärsisi heidän olemassaolostaan. Koska koulumaksut ovat suuria, vammaisia lapsia ei myöskään kouluteta. Rahat käytetään terveiden sisarus-ten koulutukseen. Vammaiset ja liikuntarajoitteiset eristäytyvät muusta yhteisöstä jo elämänsä alkutaipaleella. Emuhaya District Disabled People's –ryhmän Samuelin mukaan erityisen heikossa asemassa ovat vammaiset naiset. Vammaiset miehet pääsevät useimmiten naimisiin, mutta vammaiset naiset jäävät yksin. Samuelin mukaan tämä johtuu käsityksestä, että vammaisen tai liikuntarajoitteisen naisen ei saa hoidettua kotitaloutta ja lapsia samalla tavalla kuin täysin liikuntakykyinen nainen. Samuelin ryhmä taistelee jatkuvasti vammaisiin kohdistuvien asenteiden muuttamiseksi Emuhayassa.

Vanhukset eivät usein joudu täysin omilleen puolisonsa kuollessa, sillä useammasta sukupolvesta koostuvat suurperheet asuvat tavallisesti samassa pihapiirissä. Perheestä huolehtiminen ei tarkoita pelkästään omasta ydinperheestä huolehtimista, vaan myös isovanhemmista ja muista sukulaisista huolehditaan. Toisinaan lapset ovat muuttaneet muualle, eikä läheisintä tukiverkkoa enää ole kuten ADOC-ryhmän Alicen tapauksessa. Keniassa tai varsinkaan maaseudulla julkiset terveys- ja sosiaalipalvelut eivät uusliberalististen rakennemuutoksien, kuten julkisen sektorin yksityistämisen jälkeen ole saavutettavissa. Heikossa kunnossa oleville arjesta yksin selviäminen ei ole helppoa.

Tällöin ryhmän tuki ja apu ovat hyvin tärkeitä. Alicen puheissa säästö- ja lainaryhmät saivat länsimaisten hyvinvointivaltioiden sosiaaliturvan piirteitä. ADOC-ryhmä piti yhdessä huolta kaikista iäkkäimmistä jäsenistään vieraillemalla heidän luonaan, siivoamalla ja laittamalla ruokaa. Alicella itsellään oli ikää jo liki 80 vuotta. Tästä huolimatta hän kävi viikoittain auttamassa ryhmän muita jäseniä ja viemässä heille ruokaa silloin, kun he eivät itse saaneet esimerkiksi huonon terveyden takia sitä hankituksi.

Iäkkäillä ihmisillä.. heillä ei ole omaa paikkaansa. Näethän. Sinun kotonasi teillä on sellainen paikka. Siellä on vähän niin kuin orpokoti, johon lapsia laitetaan. Teillä on myös paikka vanhuksille. He syövät siellä ja heistä pidetään huolta siellä. Mutta täällä Afrikassa meillä ei ole sellaista, joten teemme niin, että tunnistamme ikääntyneet ihmiset keskuudestamme, vahingoittuvaiset ihmiset keskuudestamme ja yhdistymme sellaisten ihmisten kanssa, jotka eivät ole ihan niin vanhoja. Minä itse en ole niin vanha. Me kokoonnumme yhteen ja päätämme, että haluamme vieraila meidän hyvin vanhan ja haavoittuvaisen rouvamme luona. Menemme tapaamaan häntä kerran viikossa. Vieraillessamme huomaamme, että rouva ei pysty edes kylpemään. Edes saippuaa ei ole. Aamiaista on vaikea saada. Pyykinpesu on hankalaa. Me jakaudumme ryhmiin. Ne jotka ovat kykeneväisiä kaivamaan, istuttavat vihanneksia. Ne jotka voivat pyykätä, pyykkäävät. Varmistamme, että talon korjaukseen käytetty lehmänlanta jäädytetään, jotta siinä asuvat hiekkakirput eivät sairastuta heitä. Tekemällä näin, olemme huomanneet, että näiden henkilöiden mielenala on kohonnut, koska he näkevät, että joku jossain välittää heistä. (Alice säästö- ja lainaryhmien tarpeesta haastattelussa 23.9.2012).

Viikoittaisten käyntien ja arkiaskareissa auttamisen ohella ADOC-ryhmän jäsenet pitivät erityistä huolta toistensa terveydestä. Silloin kun heikkokuntoinen jäsen sairastui, lähtivät muut viemään häntä sairaalaan ja ryhmä auttoi sairaalakuluissa. Alicen mukaan monet ovat jo niin vanhoja ja sairaita, että eivät pysty nauttimaan ryhmän tarjoamasta

tuesta osallistumalla kokouksiin. Ryhmä hoiti sairastuneet kuntoon, jotta he pystyivät jälleen saapumaan paikalle, osallistumaan toimintaan ja ehkä vuorostaan auttamaan muita.

Fyysisesti vammaisten perustamissa Emuhaya Disabled People's Group ja Mungoma Disabled Support Group -ryhmissä oli usein samanlainen tilanne, vaikka jäsenet olivat keskimäärin nuorempia. Vaikka säästö- ja lainatoiminta mahdollisti toimeentulon saamisen, osa jäsenistä ei päässyt fyysisten rajoitteiden vuoksi edes torille asti ostamaan ruokaa saati tekemään töitä. Näillä ryhmillä oli yhteisiä toimeentuloprojekteja, joihin jokainen osallistui kykynsä mukaan. Parempikuntoiset auttoivat heikompia voimaa ja motoriikkaa vaativissa askareissa. Heikompikuntoiset tai fyysisesti vammaiset tarjosivat vastavuoroisesti apua muulla tavalla, esimerkiksi laittamalla ruokaa tai vahtimalla lapsia. Jamesin ja Samuelin ryhmässä kaikista heikkokuntoisimmille oli yhdessä kehitetty töitä, joita oli mahdollista tehdä fyysisestä vammasta riippumatta. Esimerkiksi yksi Emuhaya District Disabled People's Group – ryhmän naisista myi polttoainetta maantien varrella. Samuelin mukaan joku muu ryhmän jäsenistä käy tasaisin väliajoin tarkastamassa, että kaikki on kunnossa. Avunanto tulee ilmi usein fyysistä kuntoa vaativissa toimissa avustamisessa. Päämääränä on kuitenkin viestittää toiselle, että hänestä välitetään.

Yhteisöllisyyden ja solidaarisuuden tuottaman mielihyvän ohella tuen ja turvan tarve oli toisinaan hyvin konkreettista. Samuel kertoi ryhmänsä tavanneen alkuaikoina ulkona puun alla. Vammaisiin vihamielisesti suhtautuvat kyläläiset olivat kuitenkin häytytelleet heitä ja käyttäytyneet väkivaltaisesti. Siksi he eivät enää uskaltaneet kokoontua ollenkaan. Yhteisillä säästöillä ryhmä sai vuokrattua Kiman ja Luandan välisen maantien varrelta pienen varaston, jossa he voivat kokoontua sisätiloissa muilta ihmisiltä turvassa. Samuelin mukaan kesti kauan ennen kuin pelästyneet jäsenet uskalsivat palata ryhmään. Hän piti myös käsittämättömänä, että fyysisesti vammaiset mutta täysin kelvolliset yhteisön jäsenet, joutuvat edelleen tänä päivänä suojautumaan väkivallalta ja syrjinnältä. Samuelin mielestä maaseuturyhmien olemassaolo onkin tärkeää juuri siksi, että vammaisten omat yhteisöt eivät välitä heistä. Huomiotta jättäminen ja syrjiminen olivat saaneet Samuelin tuntemaan itsensä hyvin stressaantuneeksi. Ennen ryhmään liittymistä hän oli ahdistunut, koska hän ei voinut jakaa tuntemuksiaan ja keskustella stressistään kenenkään kanssa. Yhdessäolo samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa on saanut Samuelin rentoutumaan. Ryhmään

liittyminen oli Samuelin mukaan saanut ”lämmöntunteen palaamaan”.

Kun liityin ensimmäiseen ryhmääni, jouduin hylkäämään ryhmän perhekonfliktien takia. Meni kauan ennen kuin pystyin miettimään liittymistä uudelleen. Kun jätin ryhmän, tunsin itseni yksinäiseksi. En voinut seurustella kenenkään kanssa samalla tavalla kuin silloin, kun kävin ryhmän tapaamisissa. Heti kun aloitin uudessa ryhmässä, tunsin itseni jälleen sopeutuneeksi. Me tapamme, me seurustelemme, keskustelemme asioista ja ongelmista, rohkaisemme toisiamme. (Samuel säästö- ja lainaryhmätoiminnan merkityksestä haastattelussa 12.9.2012).

Sosiaalinen ulottuvuus vaikuttaa kerrottujen esimerkkien perusteella olevan erityisen tärkeä kaikista heikoimmassa asemassa oleville ihmisille, toisin kuin Smets (1998) on artikkelissaan esittänyt. Smetsin mukaan sosiaalisen ulottuvuuden ensisijaisuus edellyttää, että ryhmän jäsenet eivät ole riippuvaisia tukiryhmästä saamistaan tuloista (213). Emuhayan kontekstissa vaikuttaa kuitenkin siltä, että mitä köyhempi henkilö on tai mitä sosiaalisesti marginalisoituneempi asema hänellä on, sitä tärkeämmäksi muodostuvat ryhmän tuki ja turva. Paikalliset ovat jo vuosien ajan pyrkineet varmistamaan toimeentulonsa kuulamalla taloudellisiin yhteisapuryhmiin, merry-go-roundeihin. Säästö- ja lainatoiminta säännöllisyydellään, sitovuudellaan ja jatkuvuudellaan on vastannut ihmisten sosiaalisiin tarpeisiin, koska toiminta muodostaa ystävyyden ja luottamuksen ilmapiirin.

Sosiaalisuus Emuhayan säästö- ja lainaryhmissä vaikuttaa lisäksi olevan varsin omaehtoista. Sosiaalisuus kumpuaa jäsenten omista mielenkiinnonkohteista. Se näkyy valituissa puheenaiheissa ja ryhmien toiminnassa. Sosiaalisuuden omaehtoisuus ei ole mikrorahoituksen piirissä kuitenkaan itsestänselvyys. Lamia Karim (2001) esittää artikkelissaan *Politics of the Poor? NGOs and Grass-roots Political Mobilization in Bangladesh*, kuinka Bangladeshin luottoja myöntävät kansalaisjärjestöt pyrkivät ”mobilisoimaan sosiaalisesti” omaa jäsenistöään. Kansalaisjärjestöt ovat järjestäneet esimerkiksi naisten asemaan kantaaottavia poliittisia joukkokokouksia, joihin lainaryhmien jäsenten tulee osallistua. (92). Tässä tapauksessa ideat siitä, mikä on

sosiaalisesti arvokasta, vaikuttaisivat Karimin mukaan tulevan ylhäältä päin. Karimin mukaan kansalaisjärjestöjen näkemykset tavoiteltavista päämääristä ovat usein ristiriidassa paikallisten normien kanssa. Kansalaisjärjestöt ja pankit määrittävät sen, millaisia sosiaalisia päämääriä lainaryhmin köyhien jäsenten tulisi tavoitella. Kansalaisjärjestöjen aktivoituminen politiikan kentällä liittyy Karimin mukaan YK:n, Maailmanpankin ja muiden kansainvälisten hallintoelinten pyrkimisiin maailmanlaajuisen kansalaisyhteiskunnan luomiseksi. Taustalla on ajatus siitä, että kolmannen maailman korruptoituneet ja tehottomat valtiot ovat kykenemättömiä ajamaan taloudellista ja sosiaalista kehitystä. Tästä johtuen kansalaisjärjestöt esimerkiksi Bangladeshissa ovat alkaneet ottaa valtion roolia itselleen. (mts.). Siinä missä Bangladeshin maaseudulla kansalaisjärjestöt muodostavat eräänlaisen varjovaltion ja määrittelevät mikrorahoitusryhmiin osallistuvien puolesta millaisia sosiaalisia päämääriä heidän tulisi tavoitella, Emuhayassa ryhmät itse ovat pikemminkin ottaneet valtion tehtävät itselleen. Jäsenet määrittävät keskenään omat tavoitteensa ja parhaat menettelytavat niihin pääsemiseksi.

Tässä luvussa käsiteltyjen teemojen pohjalta voidaan tehdä ainakin kaksi johtopäätöstä. Ensiksikin voidaan todeta, että säästö- ja lainatoiminnalla on vahva sosiaalinen merkitys Emuhayassa. Kentälle lähtiessäni oletukseni oli, että rahoituksellisten tehtävien ohella ryhmillä on myös sosiaalisia tehtäviä, mutta en ollut osannut odottaa sosiaalisen ulottuvuuden olevan jopa ensisijainen verrattuna taloudelliseen. Rahaa tarvitaan arjesta selviämiseen, mutta toimintaan osallistutaan pohjimmiltaan koska jäsenet haluavat paikan keskustella, ratkaista ongelmiaan, saada tukea ja turvaa ja solmia uusia ja ylläpitää vanhoja ystävyyssuhteita. Sosiaalisen ulottuvuuden tunnistaminen on tärkeää, sillä mikrorahoitusryhmiä on perinteisesti pidetty käytäntöinä, joilla on yksinomaan rahoituksellisia tehtäviä. Mikäli toiminnan lopullinen päämäärä on rahoitus, sosiaalisen kontrollin mekanismien tulisi olla kehittyneitä ja niitä tulisi ylläpitää tavoitteeseen pääsemiseksi. Tällöin ryhmien sosiokulttuuriset ja psykologiset piirteet toimivat liimana, joka pitää ihmiset yhdessä. (Smets 1998, 209). Emuhayan säästö- ja lainaryhmien säännöissä päätetään sanktioista ja kontrollikäytännöistä, mutta jäsenten mukaan toiminta pohjautuu ensisijaisesti luottamukseen. Ryhmät toimivat kansallisen lainsäädännön ulkopuolella, mistä johtuen kontrollikäytännötkin ovat hyvin epävirallisia ja joustavia. Silloin kun sosiokulttuuriset ja psykologiset funktiot ovat perimmäinen päämäärä, talletettujen säästöjen ja nostettujen lainojen säännöllisyys luo

toiminnalle alustan, jolla nämä sosiaalisemmat toiminnot tapahtuvat. (Smets 1998, 214).

Kaikki mikrorahoitus ei siis johda perinteisen sosiaalisen rakenteen tuhoutumiseen ja sosiaalisten suhteiden katkeamiseen kuten Rahman (2001) ja Karim (2008) ovat Grameen-pankin käytäntöjä tutkittuaan argumentoineet. Emuhayassa harjoitettu säästö- ja lainatoiminta vaikuttaa selkeästi tukevan sosiaalisten suhteiden muodostamista ja ylläpitoa. Yksi ilmeinen syy siihen on se, että mikrorahoituksen malli on erilainen. Grameen-mallin mukaan toimivissa luottokäytännöissä lainanantajien ja lainaajien välit kiristyvät helposti ja lainansaajan asema saattaa heikentyä. Säästö- ja lainaryhmiä hallinnoivat ryhmien itse valitsemat jäsenet, jotka lähtökohtaisesti ovat tasa-arvoisessa asemassa keskenään. Toiminta on yhteisölähtöistä. Siksi säästö- ja lainatoiminta tukee yhteisön hyvinvointia sen sijaan että se heikentäisi sitä.

Toiseksi on todettavissa, että Emuhayan säästö- ja lainatoiminta ilmentää sekä hyödyke- että lahjavaihdolle miellettyjä piirteitä. Toiminta perustuu malliin, jonka päämääränä on taloudellinen riippumattomuus ja tasavertaisuus vapaille markkinoilla. Vaikka säästö- ja lainatoimintaa toteutetaan hyödykevaihdon periaatteella, kaiken vaihdon toteuttaminen edellyttää jonkin verran luottamusta, joka puolestaan edellyttää jonkinasteista sosiaalisuuden ilmaisemista. (Graeber 2011, 104). Ryhmien toiminta Emuhayassa saa yhä enemmän lahjavaihdon piirteitä perimmäisten tavoitteiden tähdätessä sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Säästö- ja lainatoiminnassa muodostuva velallisuus pitää jäsenet vastavuoroisuuden suhteessa toisiinsa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalinen ulottuvuus onkin toiminnan lopullinen päämäärä rahoituksen toimiessa välineenä sosiaalisten hyötyjen saavuttamiseksi.

Tarkoituksenani ei ole väittää, että sosiaaliset päämäärät ovat mikrorahoitusryhmissä aina ensisijaisia. Päämäärien hierarkia riippuu jäsenten ja ryhmien tarpeista. Emuhayan kokoisella pienellä alueella toimii sekä rahoituspainotteisia että sosiaalisia päämääriä painottavia ryhmiä. Ryhmätoiminnan eri merkitysten huomioiminen osoittaa, että ryhmiä käytetään vastaamaan hyvin erilaisiin tarpeisiin. Taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden tunnistamisen lisäksi on muistettava että säästö- ja lainatoiminta ei tapahdu tyhjiössä. Säästö- ja lainatoiminta perustuu uusliberalismin periaatteiden mukaan toimivaan malliin, jonka Kipepeo on CARE:lta lainaamalla tuonut Emuhayaan. Samaan aikaan säästö- ja lainatoiminta tapahtuu kuitenkin paikallisessa kulttuurisessa

kontekstissa. Lainarahan käyttö ei ole sattumanvaraista, vaan sitä säätelevät paikalliset kulttuuriset ja moraaliset arvostukset. Tästä johtuen on tarpeellista ottaa tarkasteluun vielä kolmas – kulttuurinen ulottuvuus.

7 RAHANKÄYTÖN KULTTUURINEN KONTEKSTI

Mikrorahoitusmallit ovat usein yhdenmukaisia ympäri maailman, sillä niiden suunnittelijat olettavat niiden toimivan samalla tapaa kaikkialla. Myös CARE:n Nigeriassa perustettu malli on viety samanlaisena yli kahteenkymmeneen maahan Afrikassa, Etelä-Amerikassa ja Aasiassa. (CARE 2013f). Mikrorahoitus perustuu uusliberalistiselle ajattelulle, joka on nähty usein vahvana muuttavana voimana (esim. Karim 2008). Uusliberalismin on nähty johtavan ihmisten individualisoitumiseen ja taloudelliseen epätasa-arvoisuuteen rikkaiden ja köyhien välillä. Antropologiassa on kuitenkin noussut esiin myös argumentteja, jotka eivät kiistä mainittua muutosvoimaa, mutta asettavat enemmän painoa kulttuurin merkityspotentialille ja painottavat kapitalistisenkin talouden tarkastelemista osana laajempaa sosiaalista ja kulttuurista kokonaisuutta. (esim. Parry & Bloch 1989). Sekä taloudelliset että sosiaaliset päämäärät saavat aina ilmaisunsa suhteessa paikalliseen kulttuuriseen kontekstiin.

Antropologiassa onkin enenevässä määrin siirrytty ottamaan lahjavaihdon ja ”rationaalisen” markkinavaihdon vastakkaisuuden sijaan huomioon rahan kulttuurinen konteksti ja kuinka rahan merkitystä rakennetaan sosiaalisesti (Bähre 2007, 3). Ihmiset merkityksellistävät ja kohtelevat rahaa eri tavoin riippuen sen lähteestä, käyttötavoista tai sosiaalisesta ympäristöstä, jossa rahaa käytetään (Zelizer 1994). Ryhmien toiminta ei ole samanlaista edes yhden pienen alueen sisällä saati kahden toisistaan kulttuurisesti hyvin erilaisen alueen välillä. Tässä luvussa käsittelen ensiksi Emuhayan markkinoiden paikallisuutta ja paikallisten ihmisten tahtoa säilyttää varallisuus oman yhteisön sisällä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan säästö- ja lainatoiminnasta saadun rahan ja sen käyttötarkoitusten moraalista arvottamista Emuhayassa käsittelemällä paikallisten seremonioiden rahoittamista, jäseneksi pääsyn kriteerejä ja lainarahan ulkopuolelle jäävää morsiusmaksukäytäntöä.

7.1 Markkinoiden paikallisuus

Säästö- ja lainaryhmätoiminnan tarkoituksena on luoda osallistujista vapailla markkinoilla toimivia tasavertaisia kuluttajia. CARE:n päämääränä on liittää takapajuisena pidetty Afrikka osaksi maailmantaloutta, jotta maanosan talouskasvu ja kansainvälinen kilpailukyky paranisivat (2013d). CARE:n verkkosivujen mukaan maaseudun köyhien on saatava käyttöönsä välineitä ja palveluita, jotka auttavat heitä tehostamaan yritystoimintaa. Lisäksi maaseudulla asuvien ihmisten tulee päästä lähemmäksi ostajia, jotta he saavat myytyä tuotteensa hyvään hintaan. CARE:n näkemyksen mukaan ilman markkinoita köyhät ihmiset eivät pääse myöskään käsiksi terveydenhoitoon tai koulutukseen. He eivät pysty hankkimaan perheilleen toimeentuloa. (CARE 2013d). CARE:n tarkoituksena on vahvistaa köyhien ihmisten ja yritysten välisiä suhteita. Näin saadaan aikaiseksi molemmille toimivat markkinat, jotka parantavat ihmisten elintasoja, elämänlaatua ja vähentävät köyhyyttä.

David Graeberin (2011) mukaan tällaiset markkinat eivät ole todellisia. Ne ovat matemaattisia malleja, jotka on luotu kuvittelemalla muista riippumaton maailma, jossa kaikilla on täysin samat taidot ja tiedot, ja jossa kaikki osallistuvan samaan omaa etua tavoittelevaan laskelmoivaan vaihtoon. (114). Todellisuudessa markkinoiden ja vastavuoroisuuden periaatteet sekoittuvat toisiinsa ja Graeberin mukaan aina ei ole mahdollista sanoa, kumpi vallitsee missäkin tilanteessa. Jonkin asteista vastavuoroisuutta on kuitenkin löydettävissä kaikissa tilanteissa. Emuhayassa käy hyvin nopeasti selväksi, että maailmanlaajuisista markkinoista ei näy juuri jälkeäkään. Emuhaya on jopa maaseudun mittapuulla mitattuna sijainniltaan syrjäinen. Monilla säästö- ja lainaryhmiin osallistuvilla ei ole varaa tai keinoja lähteä kylää kauemmas kauppaamaan tuotteitaan. Suurin osa kaupankäynnistä tapahtuu Kiman omilla markkinoilla ja toisinaan lähellä olevan Luandan kaksi kertaa viikossa järjestettävillä markkinoilla.

Alueen syrjäisyys, köyhyys ja käytännön ongelmat eivät kuitenkaan ole ainoita syitä, miksi paikalliset eivät pääse osallistumaan globaaleille markkinoille. Niihin ei myöskään haluta osallistua. Monet viljelyyn tai kanojen kasvattamiseen lainarahansa käyttävistä jäsenistä eivät halua myydä tuotteitaan edes Kimassa. Säästö- ja lainaryhmien jäsenet sopivat usein keskenään, millaista toimintaa kukin lähtee

harjoittamaan, jotta he voivat ostaa hyödykkeitä toisiltaan tai vaihtaa niitä suoraan keskenään. Kipepeo Microfinance – ryhmän Damary kertoi myyvänsä jauhoja muille ryhmän jäsenille ja ostavansa heiltä vuorostaan kananmunia, kasviksia ja polttopuita. Gifted Hands – ryhmän Susan myi valmistamiaan mandazi-munkkeja ja vaihtoi niitä kananmuniin ja maitoon.

Myös Kiman markkinapaikalla yritystoiminta tähtäsi pikemminkin yhteisön kuin kauppiaan omaan etuun. Mikrorahoitusmallien perinteinen ydinajatus on, että lainojen avulla köyhistä ihmisistä muokataan yrittäjiä (esim. Robinson 2001, xxi). Emuhayassa pienyrittäjyys on kuitenkin ollut yleistä aina, sillä se on virallisten työllistymismahdollisuuksien puuttuessa ollut ainoa tapa tulla toimeen maaseudulla. Emuhayassa on pyritty tietoisesti välttämään pienyrittäjien keskinäistä kilpailua ja. Käytäntö näkyi muun muassa tienvarsilla, jossa naiset myivät tuotteitaan vierekkäin. Yhdellä saattoi olla kasviksia, toisella avokadoja ja kolmannella *omenaa*, pieniä kuivattuja ja suolattuja kaloja. Tällainen menettely varmisti sen, että kaikki saavat todennäköisemmin jonkun verran tuloja eikä kaikki kauppa keskity ainoastaan yhdelle.

Yritystoiminnan jakaminen johti myös siihen, että raha kiersi enimmäkseen yhteisön sisällä. Monet informanteistani kokivat, että rahan pysyminen yhteisössä on tärkeää. Sen ei haluta karkaavan Emuhayan ulkopuolelle Kisumun tai Nairobun markkinoille saati kauemmas pois Keniasta. Paikalliset tiesivät kaupunkien ja suurempien kylien tarjoavan enemmän mahdollisuuksia toimeentulon hankkimiseen, mutta suhtautuivat niihin silti varsin kielteisesti. Kaupunkeja pidettiin korruptoituneina paikkoina. Siispä Emuhayassa hankittu raha haluttiin pitää paikallisten ihmisten keskuudessa, hyödyttämässä paikallista yhteisöä. Paikalliset harjoittavat pienyrittäjyyttä, mutta Emuhayassa se ei ilmeisesti ole johtanut puhtaasti individualistisen talouskäyttäytymisen syntymiseen. Yhteisön hyvinvoinnin vaalimista pidetään taloudellisenkin toiminnan perustana.

7.2 Iloitaan ja surraan yhdessä: Luhya-seremonoiden rahoittaminen

Tutkielmasta on käynyt useaan otteeseen ilmi, että CARE:n visioima rahoitustoiminta ei toteudu Emuhayassa täysin mallin mukaan. Toimintaan esimerkiksi osallistutaan

sosiaalisista lähtökohdista eikä oman edun tavoittelua juuri arvosteta. Yhtenä taustalla vaikuttavana syynä on paikallinen solidaarisuusajattelu. Yhteisapu nähdään arvokkaana silloinkin kun kysymys on liiketoiminnasta.

Maaseudulla yleinen harambee-elämäntapa kannustaa ihmisiä yhteistyöhön ja auttamaan toisiaan koko yhteisön hyvinvoinnin takaamiseksi. CARE:n oman taloudellisen hyvinvoinnin turvaamiseen kannustava mikrorahoituslogiikka on ainakin jossain määrin ristiriidassa paikallisen yhteisapuajattelun kanssa. Joitain mikrolainojen käyttötapoja pidetään Emuhayassa moraalisesti parempana kuin toisia. Erityisesti yhteisön ylläpitämiseen tähtäävään rahoitustoimintaan kannustetaan. Tämä tarkoittaa sitä, että sukulaisuus- ja ystävyysuhteiden ylläpitämistä ja vaalimista pidetään ensisijaisen tärkeänä. Siinä missä säästö- ja lainatoiminnan logiikka kannustaa yksityisen pääoman hankkimiseen, käyttävät paikalliset usein osan lainoistaan yhteisöllisten seremonioiden järjestämiseen. Päivittäisten tarpeiden ja hätätapauksien ohella uskonnollisten seremonioiden järjestäminen olikin informanttien mukaan yksi suurimmista menoeristä.

Juliuksen mukaan luhyat ovat tunnettuja hienoista seremonioistaan. Emuhayassa häät ja hautajaiset ovat julkisia tilaisuuksia, jonne on aina kutsuttu koko yhteisö. Ketään ei kutsuta erikseen paikalle, vaan kaikilla on oikeus saapua suremaan edesmennyttä henkilöä. Seremonian aikana yhteisö toivottaa uuden jäsenen tervetulleeksi tai lausuu hyvästinsä edesmenneelle henkilölle. Rahaa kuluu vieraiden ruokkimiseen. Parin sadan ihmisen ruokkiminen tulee hyvin kalliiksi. Monet informanteistani kertoivat ottaneensa ryhmältään lainaa ruokakuluihin. Luhyat arvostavat ruokaa ja hyvän ruoan tarjoaminen on heille hyvin tärkeää. ”Syö kuin luhyat” totesi Mama Rachel minulle usein illallisella. Mitä tukevampi ihminen on, sitä terveempänä häntä pidetään. Informanttini tiedustelivat minulta ensimmäisten viikkojen aikana, joko olen saanut kanaa syödäkseni. Susan L valaisi minua kertomalla, että kana on paikallisten herkkuruokaa. Kana on myös melko arvokasta verrattuna arkiruokaan, joten sitä tarjotaan useimmiten vain erityistilanteissa. Mama Rachelin mukaan hautajaisiin valmistetaan paljon ruokaa, sillä tarkoituksena on, että vieraat syövät niin paljon ruokaa kuin vainaja olisi elossa ollessaan pystynyt syömään.

Hautajaisia Emuhayassa järjestettiin usein. Öinen rumpujen kumina kertoi hautajaisten

olevan käynnissä. Informanteistani Alice kertoi vierailevansa hautajaisissa viikoittain. Alicen ikäihmisistä koostuvan ADOC-ryhmän jäsenillä oli hautajaisia järjestettävänä useinkin. Assistenttini Juliuksen mukaan lasten hautajaiset kestävän muutaman päivän ja aikuisten hautajaismenoihin menee noin viikko. Vainajan perheen tuttavat ja tuntemattomammattakin leiriytyvät perheen kotiin lohduttamaan surevia ihmisiä. Ilmeisesti erityisen korkeassa asemassa olleet henkilöt haudataan öisin. Samoin tehdään toisaalta myös itsemurhan tehneille, sillä itsemurha on tabu luhya-kansan parissa. Juliuksen mukaan hautajaisissa kuuluu myös itkeä kovaan ääneen. Vainajan läheisten odotetaan itkevän enemmän kuin muiden. Vainajan ruumista pidetään perheen talossa sisällä parin yön ajan ennen kuin se haudataan. Kotona pitäminen on merkki siitä, että hän on edelleen tervetullut taloon. Hautajaisissa punnitaan luhya-yhteisön yhteisöllisyys. Mikäli edesmenneen perhe on käyttäytynyt itsekkäästi eikä ole kanssakäymisissä naapureiden tai muiden yhteisön ihmisten kanssa, heidät jätetään yksin suremaan vainajaa.

Valitettavasti en itse päässyt osallistumaan yksiinkään hautajaisiin tai häihin, mutta perheeni oli osallistunut juuri ennen tuloani erään kaukaisen sukulaisen häijuhlaan. Mama Rachelin mukaan häissä sekoitetaan luhya-kansan sekä kristinuskon perinteitä. Naimisiin mennään nykyään useimmiten kirkossa. Virallisen toimituksen jälkeen tanssitaan ja lauletaan luhya-perinteiden mukaan. Luhyahäät saattavat kestää useita päiviä. Juliuksen mukaan hääpuheissa kerrotaan sulhaselle ja morsiamelle, miten perheestä huolehditaan. Maman mukaan häiden valokuvaaminen on tärkeää, sillä kuvien avulla tuleville sukupolville voi opettaa häätaritoitoita. Hän näytti minulle häälbumeita usein syödessämme illallista yhdessä. Uusimman albumin kuvat olivat perheessäni toisinaan asuneen edesmenneen isän äidin viimeisimmistä häistä, joissa hän meni naimisiin Jumalan kanssa. Minulle kerrottiin tavan olevan alueella yleinen vanhojen leskinaisten keskuudessa. Nuorin veljeni kertoi isoäidin neljännen aviomiehen kuolleen, jolloin tämä oli päättänyt omistaa loppuelämänsä Jumalalle. Kuvat häistä olivat samanlaiset kuin muistakin häistä kakkuineen ja vieraineen. Ainoa, joka puuttui, oli sulhanen

Häiden ja hautajaisten yhteisöllisestä luonteesta johtuen monet säästö- ja lainaryhmät ovat perustaneet erillisen rahaston seremonioita varten. Vahvasti kristityssä Emuhayassa erityisesti hengellisten tilaisuuksien järjestämistä ja tukemista arvostettiin. Sen sijaan

esimerkiksi syntymäpäiviin ei juurikaan käytetty mikrorahoitusryhmistä saatuja lainoja. Ne järjestettiin yleensä pienemmässä perhe- ja tuttavapiirissä. Seremoniarahastoja kutsuttiin toisinaan sosiaalisiksi rahastoiksi. Niiden toimintaperiaate on samanlainen kuin hätärahostolla, josta jäsenille annetaan lahjoituksia tapaturman tai sairauden kohdatessa. Sosiaalisista rahastoista annettiin rahaa myös esimerkiksi matkustuskuluihin silloin, kun jonkun ryhmän jäsenen oli lähdettävä vaikkapa vierailulle muualle Keniaan naitetun tyttärensä luokse. Jokainen jäsen tallettaa rahastoon muutaman kymmenen shillingin suuruisen summan joka kuukausi. Kasaantunut summa luovutetaan sille jäsenelle, jolla on juhla järjestettävänä. Mikäli erillistä rahastoa ei ole, häiden tai hautajaisten aikaan ryhmän jäsenet keräävät pienen kolehdin avustaakseen kuluissa. Juhlien järjestämiseen panostetaan, vaikka alueen ihmiset ovat köyhiä. Gifted Hands- ja Network-ryhmien jäsenet kertoivat vievänsä juhliin mukanaan elintarvikkeita rahastosta annetun tuen lisäksi. Mungoma Disabled Support Group -ryhmän Gladysin mukaan ryhmän tehtävä on tarjota sekä taloudellista että henkistä tukea ilon ja surun aikoina, varsinaisen säästö- ja lainaryhmätoiminnan ulkopuolellakin.

7.3 Jaettu arvomaailma jäsenkriteerinä

Yhdessä iloitseminen ja sureminen vahvistavat yhteisön asukkaiden keskinäisiä suhteita. Juhlamenojen tavat ylläpitävät paikallista kulttuuria. Rahojen käyttämistä yhteisiin juhliin arvostetaan. Positiiviseksi arvoitettu rahankäyttö vaikuttaa myös säästö- ja lainaryhmien muodostamiseen. Erityisesti perhettä, sukua ja laajempaa yhteisöä hyödyttäviin tarkoituksiin rahansa laittavat ihmiset olivat suosittuja jäseniä ryhmissä. Ryhmien toimintaa määrittivät yhteisavun ja yhteisvastuun periaatteet. Lähimmäisistään huolehtivien ihmisten ajateltiin huolehtivan myös ryhmän jäsenistä. Kristinuskon arvojen kuten maallisesta omaisuudesta kieltäytymisen, väkivallasta pidättäytymisen ja anteeksiannon katsottiin olevan hyvän jäsenen ominaisuuksia. Kysymyksessä ei ole pelkkä rahankäyttö, vaan ryhmiin haluttiin avuliaita ja luotettavia jäseniä.

Suurin osa informanteistani ei pitänyt yksilöllistä varallisuuden kerryttämistä tai tuhlaamista hyvinä asioina. Rahan tuhlaaminen uusiin vaatteisiin, kampaamokäynteihin tai elektroniikkaan nähtiin toisinaan lähes moraalittomana. Rahan tuhlaaminen johtaa

lisäksi helposti takaisinmaksuongelmiin. Emuhayan ryhmissä oltiin hyvin joustavia maksuongelmien suhteen, mutta harva ryhmä oli silti halukas ottamaan jäsenekseen henkilöä, jonka rahankäytön tiedettiin olevan huolimatonta. Rahan käyttö kertoo siitä, millainen kukin on ihmisenä. Erityisen huonossa valossa olivat alkoholia käyttävät ihmiset, joita pidettiin epäluotettavina ja ennalta arvaamattomina. Mungoma Disabled Support Group -ryhmän Gladysin mukaan alkoholiin tuhlaavat ihmiset käyttävät rahansa itsekkäästi, eivätkä pidä huolta perheestään. Rahan käytön tulisi tähdätä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen, mutta alkoholiin rahansa käyttävien nähtiin sitä vastoin tuhoavan perhe- ja sukulaisuussuhteitaan.

Emuhayan säästö- ja lainaryhmät koostuivat tavallisesti toisilleen jo entuudestaan tutuista ihmisistä. Pienissä kylissä ihmisillä oli hyvä kuva toistensa käyttäytymisestä. Toisinaan ryhmiin liittyi myös suurimmalle osalle aiemmin tuntemattomia ihmisiä esimerkiksi yhden jäsenen suosituksesta. Ryhmän kaikkien jäsenten tulee puoltaa uuden jäsenen liittymistä ennen kuin se on käytännössä mahdollista. Kun ryhmään haluava on muille entuudestaan tuntematon, on taloudellisella ja sosiaalisella maineella merkittävä rooli valituksi tulemisen kannalta. Maineella on väliä, koska huonosti käyttäytyviä tai epärehellisiä ihmisiä pyritään välttämään. (Smets & Bähre 2004, 225). Myös perheen maine voi toimia eräänlaisena vakuutena (Biggart 2001, 142). Mikäli perheen tausta on tahraamaton, voidaan jäseneksi haluavan henkilön myös olettaa olevan kunnollinen. Mainetta rakennetaan jokapäiväisessä käytöksessä. Luottamus on hankittava ja ryhmään sopivuus todistettava konkreettisesti käytännössä. (Smets & Bähre 2004, 225). Tieto hyvästä tai huonosta käytöksestä kulkee suullisesti henkilöltä toiselle. Maineen rakentaminen on näin ollen eräänlainen sosiaalinen peli, jossa täytyy osata voittaa (Bailey 1971, 2-3 ref. Smets & Bähre 2004, 225), mikäli haluaa ryhmän jäseneksi. Lainarahan käyttötavalla on siis merkitystä.

Taloudellinen ja sosiaalinen maine tulevat erityisen merkittäviksi silloin, kun yksi henkilö kuuluu useampaan mikrorahoitusryhmään. Emuhayassa kaikki informanttini kuuluivat useampiin taloudellisiin tukiryhmiin. Ryhmät koostuvat tavallisesti keskenään samanlaiset arvot ja normit jakavista ihmisistä. Käyttäytyminen näiden arvojen ja normien vastaisesti johtaa helposti ryhmän ulkopuolelle jäämiseen. Hyvämaineiselle jäsenelle voi sitä vastoin tulla liittymispyyntöjä useasta ryhmästä.

Ryhmien sisäisen solidaarisuuden korostaminen ja yhteisapu muistuttavat paikoitellen kommunismia. David Graeber (2011) kutsuu tällaista yhteiskunnallista rakennetta lähtökohtaiseksi kommunismiksi. Graeberille lähtökohtainen kommunismi on yksi kolmesta perustavanlaatuisesta moraalista periaatteesta, joille yhteiskunnat rakentuvat. Kaksi muuta ovat vaihto ja hierarkia. Graeberin mukaan kaikissa yhteiskunnissa on piirteitä kommunismista ja kaikki ihmiset käyttäytyvät toisinaan kommunistisesti, mutta mikään yhteiskunta ei kuitenkaan ole täysin kommunistinen. (95), sillä kommunistiset suhteet voivat helposti muuttua kaupallisiksi vaihtosuhteiksi ja vaihdon osapuolten väliset suhteet muuttua hierarkkiseksi (115). Toisinaan ihmisten toiminnassa korostuvat yhteisölliset kommunistiset suhteet, toisinaan vaihto. On turhaa ajatella, että ihmisten taloudellista käyttäytymistä olisi mahdollista tiivistää matemaattiseksi kaavaksi (mts.).

Graeberin mukaan lähtökohtainen kommunismi on kaiken inhimillisen seurallisuuden perusta (102). Sosiaalista toimintaa tässä yhteiskunnallisessa rakenteessa kuvailee periaate ”jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan”. Lähtökohtaisessa kommunismissa ei ole Graeberin mukaan kyse varsinaisesti vastavuoroisuudesta. Kansakäynnin osapuolet tietävät, että toinen *voisi (alkup. painotus)* toimia vastavuoroisesti, mutta se, että näin tulisi tapahtumaan, ei ole varmaa. Taustalla on Graeberin mukaan ajatus ihmissuhteiden ikuisuudesta ja yhteiskunnan kuolemattomuudesta. Tästä syystä asioista ei myöskään pidetä kirjaa. (mts.100). Graeberin mukaan erilaisissa yhteiskunnissa lähtökohtainen kommunismi on eriasteista. Pienemmissä yhteisöissä auttamatta jättäminen voi olla mahdotonta, vaikka kyseessä olisi tuntematon henkilö. Näin on kirjoittajan mukaan varsinkin silloin, kun henkilö koetaan kuuluvan osaksi samaa yhteisöä (mts. 98). Jakamisen velvoitteesta tulee perusta jokapäiväiselle moraalisuudelle yhteiskunnassa, jonka jäsenet näkevät toisensa samanarvoisina.

Vaihto liittyy Graeberin mukaan samanarvoisuuteen. Se on edestakainen prosessi kahden osapuolen välillä. Vaihdossa esineet nähdään samanarvoisina, joten vaihdon osapuolet ovat myös periaatteessa samanarvoisia. Samanarvoisuus on todellista ainakin sillä hetkellä, kun lahja saa vastalahjan tai raha vaihtaa käsiä ja velkaa ei ole enää olemassa. (mts. 108). Vaihto ei edellytä osapuolten täydellistä tasa-arvoisuutta, mutta pitää sisällään pyrkimyksen tasa-arvoisuutta kohti. Molemmat osapuolet pitävät kirjaa vaihdosta. Graeberin mukaan kaupallista vaihtoa tapahtuu ainoastaan toisilleen tuntemattomien ihmisten välillä. Kumpikin osapuoli voi lopettaa suhteen milloin

tahansa (mts. 102–103) kumoamalla velan ja täten myös osapuolten välisen suhteen. Kun vaihdossa ei ole vastavuoroisuutta, on kyse hierarkkisista suhteista (109–110).

Kuten edellisessä luvussa on huomattu, esimerkiksi ADOC-ryhmässä toimitaan pitkälti lähtökohtaisen kommunismin periaatetta noudattaen. Lähtökohtaiselle kommunismille on yleistä se, että vastavuoroisuudesta ei pidetä kirjaa (Graeber 2011, 100). Kirjanpitoa voidaan pitää jopa loukkaavana. ADOC-ryhmän jäsenistön luonteesta johtuen tilanne on usein se, että apua tarvitsevat aina samat ihmiset ja sitä antavat samat, paremmassa tilanteessa olevat ihmiset. Henkilöt, jotka antavat toisille ”kykyjensä mukaan” eivät voi koskaan olla varmoja siitä, että saavat tulevaisuudessa samoilta henkilöiltä vastapalveluksen. Osa autettavista jäsenistä saattaa kuolla voimatta koskaan vuorostaan auttaa muita. Kaikki sosiaalisuus ei näin ollen ole vaihtoa. (123). Taustalla on kuitenkin idea mahdollisuudesta vastavuoroisuuteen, mikä vie toiminnan ”puhtaasta” lähtökohtaisesta kommunismista kohti vaihtoa. Ryhmän jäsenet kuittaavat velkansa sanomalla ”olen sinulle yhden velkaa”, vaikka vastavuoroisuus ei tulisi koskaan toteutumaan. Vastavuoroisuus ja sen toteutumisen odotus luovat jäsenten välille velkasuhteen, joka vahvistaa jäsenten välisiä siteitä. Graeberin mukaan kommunististen suhteiden oletetaan olevan pysyviä (2011, 105). Säästö- ja lainaryhmissä jäsenten välisiä suhteita ylläpidetään säännöllisen rahoitustoiminnan kautta jatkuvasti, jotta siteet eivät katkea.

Mikäli asiaa tarkastellaan CARE:n tavoitteiden näkökulmasta, Emuhayan asukkaiden tapa harjoittaa säästö- ja lainatoimintaa ei ole varsinaisesti ideaalinen. CARE hyväksyy rahan käyttämisen perheen hyvinvointia kohentaviin tarpeisiin, kuten elintarvikkeisiin ja kodinhoitoon. Samanaikaisesti CARE ja CARE:n logiikkaa ajava Kipepeo kuitenkin kannustavat osallistujia sijoittamaan yritystoimintaan. Yhteisöllisiin seremonioihin sijoittaminen ei ole toimeentuloa tuottavaa toimintaa. Juhlatilaisuuksien rahoittaminen heikentää jäsenten takaisinmaksukykyä ja on täten esteenä taloudellisen itsenäisyyden saavuttamiselle. Perheen huomioonottaminen taloudellisessa päätöksenteossa vaikuttaa tästä näkökulmasta olevan este taloudellisen tehokkuuden toteutumiselle kuten Francis Fukuyama on esittänyt (1996, 27). Emuhayan säästö- ja lainaryhmissä ei kuitenkaan ole ensisijaisesti kyse taloudellisesta tehokkuudesta, vaan ryhmän jäsenten, heidän läheistensä ja koko yhteisön hyvinvoinnista. Säästö- ja lainatoiminta toteutuu Emuhayassa niin kuin siihen osallistuvat itse haluavat sen toteutuvan.

Emuhayan säästö- ja lainaryhmät eivät ilmennä pelkästään kapitalistista tai kommunistista ideologiaa. Ryhmien toiminnassa on piirteitä molemmista, mutta kapitalistiset hyödykeologiikkaan perustuvat käytännöt, kuten mikrorahoitus vaikuttavat kuitenkin lopulta olevan alisteisia paikallisen yhteisöllisyyden ja ryhmän sisäisen hyvinvoinnin vaalimiselle. Hieman kärjistetyksi sanottuna vaikuttaa siltä, että säästö- ja lainaryhmien taloudellinen ulottuvuus toimii vaihdon periaatteiden mukaan ja ryhmien sosiaalinen ulottuvuus lähtökohtaisen kommunismin periaatteiden mukaan. Mikrorahoitus on yksilön edun maksimoimiseen ja taloudellisiin päämääriin tähtäävää toimintaa, jota sääntelevät tarkat, kirjoitetut vastavuoroisuutta määräävät säännöt: kukin jäsen odottaa antavansa ja saavansa tietyn summan kerran kuukaudessa ryhmän kokoontuessa. Kirjanpito on välttämätöntä taloudellisen ulottuvuuden toteutumisen kannalta. Kulttuurinen konteksti, josta käsin sitä toteutetaan saa kuitenkin kommunistisia piirteitä taustalla olevasta paikallisesta harambee-yhteisapuajattelusta. Graeberin kuvailema lähtökohtainen kommunismi ei ole ominaista vain säästö- ja lainaryhmille, vaan kuvastaa laajasti yhteisöllisyyttä Emuhayassa. Se tulee ilmi perhe-, sukulaisuus- ja ystävyysuhteiden tärkeydessä ja yhteisöllisissä projekteissa. Graeberin (2011) mukaan ilman vahvaa valtiovaltaa, kaupallisetkin taloudet ”palaavat” takaisin lähemmäksi inhimillisempää talousjärjestelmää, jossa kunnia, luottamus, yhteisapu ja yhteistyö korvaavat kilpailun. Monissa kulttuureissa rituaalit vahvistavat yhteisöllisyyttä ja ylläpitävät järjestystä. (esim. Douglas 1966). Näin ollen rituaalit voivat periaatteessa estää lähtökohtaisesti kommunistista yhteiskuntaa liukumasta liian kauas kohti ideaalistaan. Emuhayassa säästö- ja lainatoiminnasta hankittua rahaa voi käyttää sekä yksilöllisiin että yhteisöllisiin tarpeisiin, mutta jotkut sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitoon tähtäävät kulttuuriset käytännöt ovat lainarahan ulottumattomissa. Emuhayassa yksi tällaisista käytännöistä oli morsiusmaksukäytäntö.

7.4 Lainarahalla ei saa kaikkea: Morsiusmaksu ja liittojen solmiminen

Jotkut kulttuuriset instituutiot kuten hää- ja hautajaisseremoniat ovat sellaisia, joihin lainarahan käyttäminen on hyväksyttyä. Siihen myös kannustetaan. Toiset kulttuuriset instituutiot sen sijaan eivät kuulu lainarahan käyttömahdollisuuksien piiriin. Kaikkiin taloudellisiin toimenpiteisiin mikrolainaraha ei kelpaa. Emuhayassa näytti siltä, että

morsiusmaksujen maksamiseen ei ollut hyväksyttyä käyttää säästö- ja lainatoiminnasta saatua rahaa. Emuhayassa morsiusmaksut nousivat esiin avioliittokäytännöistä keskusteltaessa, mutta muitakin vastaavia käytäntöjä saattaa hyvin olla olemassa.

Assistenttini mukaan järjestetyt avioliitot ovat Keniassa väistymässä ”rakkausavioliittojen” tieltä, mutta perinteet pitävät maaseudulla edelleen pintansa. Luhyakansan sukulaisuusjärjestelmä on patrilineaalinen, eli sukulaisiksi lasketaan vain isän puolelta polveutuvat henkilöt. Avioliittokäyttäytymistä määrittää on eksogamian periaate, joten lasten edellytetään löytävän aviopuolisonsa isän puoleisen klaanin ulkopuolelta. Silloin kun tästä periaatteesta halutaan pitää kiinni, ovat avioliitot edelleen järjestettyjä. Moni Emuhayassa tapaamistani nuorista ihmisistä kertoi kuitenkin valinneensa kumppaninsa rakkaudesta. Perinteitä varjelevien perheiden lapset toisinaan karkaavat Emuhayasta mennäkseen naimisiin haluamansa ihmisen kanssa. Kristinuskon periaatteista huolimatta esiaviollinen seksi oli Emuhayassa yleistä, mistä johtuen nuoria yksinhuoltajaitejä oli paljon. Emuhayassa monet teini-ikäiset tytöt olivat tulleet äideiksi jo useamman kerran ja usein eri miesten kanssa. He asuivat edelleen vanhempiansa tai muiden sukulaisten luona, mikäli aviomiestä ei ollut. Juliuksen mukaan kuitenkin toisinaan perheet saattavat suhtautua aviottomiin lapsiin negatiivisesti ja häättää tyttären lapsineen pois kotoa. Patrilineaalista sukulaisuusjärjestelmästä johtuen lapsi kuuluu miehen linjasukuun vaikka mies ei menisikään naimisiin raskaaksi saattamansa tytön kanssa.

Morsiusmaksulla tarkoitetaan sulhasen suvun morsiamen suvulle maksettavaa maksua, joka symboloi sopimusta sekä sulhasen ja morsiamen että heidän klaaniensa välillä (Mburugu & Adams 2004, 7). Juliuksen mukaan morsiusmaksukäytäntö on menettämässä merkityksensä Kenian kaupungeissa taloudellisten muutosten, erityisesti naisten työllistymisen vuoksi. Naisilla ei ole enää samanlaista merkitystä työvoimana kuin ennen, koska maanviljely on vähentynyt. Morsiusmaksu on Juliuksen mukaan alun perin ollut oikeastaan maksu työvoimasta. Maaseudulla morsiusmaksukäytäntö on edelleen yleinen.

Avioliittojärjestelmä luhya-kansan parissa on eksogaminen eli naimisiin mennään isän klaanin ulkopuolelle. Eksogamian periaatteen noudattamista ei assistenttini mukaan nykyään valvota enää kovin tarkasti, mutta käytäntö on silti yleinen, ja osa avioliitoista

on edelleen järjestettyjä. Morsiusmaksukäytäntö liittyy kuitenkin myös niin kutsuttuihin rakkausavioliittoihin, joissa ihmiset valitsevat vapaasti puolisonsa. Avioliiton vahvistamiseksi sulhasen perhe maksaa morsiamen perheelle morsiusmaksun perinteisesti karjana, rahana tai tavallisesti molempina. Monilla perheillä on vaikeuksia saada kokoon morsiusmaksua, sillä summat ovat yleiseen tulotasoon suhteutettuna korkeita. Maksun suuruuteen vaikuttavat muun muassa morsiamen perhetausta, suvun maine ja koulutustaso. Koulutetun morsiamen ”hinta” voi olla nelinkertainen suhteessa siihen, mitä keskiverto kenialainen ansaitsee vuodessa (The Christian Science Monitor 23.10.1998). Juliuksen mukaan jotkut pariskunnat myös pyrkivät välttämään morsiusmaksujen maksamista karkaamalla naimisiin.

Morsiusmaksuneuvotteluilla on tärkeä kulttuurinen merkitys. Sukujen kannalta itse neuvotteluilla on jopa tärkeämpi merkitys kuin itse maksulla (Waweru 2012, 170). Morsiamen ja sulhasen perheiden vanhimmat jäsenet neuvottelevat maksujen suuruudesta kunnes pääsevät yksimielisyyteen. Neuvotteleminen tarjoaa morsiamen ja sulhasen perheille mahdollisuuden tutustua toisiinsa ja vahvistaa suhteitaan tulevaisuutta varten. Morsiamen vanhemmat eivät välttämättä maksa maksua kokonaisuudessaan, vaan velka jää usein tarkoituksella seuraavalle sukupolvelle maksettavaksi (Mburugu & Adams 2004, 7). Assistenttini mukaan osa perheistä vaatii morsiusmaksun maksamista kerralla ennen häitä, mutta yleisempää on, että se maksetaan osissa häiden jälkeen. Velan täyttämistä vältetään, koska se lopettaisi suhteen vaimon ja miehen sukulaisten välillä ja samalla kaikki kyseisestä suhteesta johtuvat sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset hyödyt. (mts.) Avioliitto morsiusmaksuineen muodostaa kahden suvun välille velan, jota vähittäin maksamalla ylläpidetään sukujen välisiä sosiaalisia suhteita. Maksu on symbolinen merkki kahden suvun yhdistymisestä.

Säästö- ja lainaryhmien sosiaalisen luonteen huomioon ottaen voisi olettaa, että lainoja käytettäisiin morsiusmaksun maksamiseen; tuetaanhan lainarahoilla muitakin sosiaalisia siteitä vahvistavia käytäntöjä, kuten hääjuhlia ja hautajaisia. Assistenttini mukaan morsiusmaksuja ei kuitenkaan voida käytännöllisistä ja kulttuurisista syistä johtuen maksaa ryhmistä saaduilla lainoilla. Säästö- ja lainatoiminnasta saatavat lainat ovat ensinäkkin pieniä verrattuina morsiusmaksujen suuruuteen. Lisäksi käytännölliset syyt liittyvät sukupuolirooleihin. Suurin osa mikrorahoitustoimintaan osallistujista ovat

naisia. Morsiusmaksun maksaminen on miespuolisten sukulaisten tehtävä. Naiset eivät saa osallistua maksun maksamiseen edes välillisesti. Assistenttini mukaan morsiusmaksua ei tulisi suorittaa lainaksi otetuilla rahoilla vaan perheelle kuuluvalla omaisuudella. Tiedustellessani syitä tähän, Julius kohautti olkiaan ja totesi ”*se vain on niin*”. Morsiusmaksukäytännön erityisyys vaikuttaa olevan eräänlainen kulttuurinen itsestänselvyys, ettei syitä lainarahan käyttökiellon taustalla juuri pohdiskella. Keskustelin morsiusmaksuista vain assistenttini Juliuksen kanssa, joten voi olla, että jotkut perheet kuitenkin käyttävät lainarahaa morsiusmaksujen rahoittamiseen, vaikka se ei ole suotavaa. Tällöin he eivät kuitenkaan todennäköisesti mainosta rahan olevan lainattua, sillä vastaanottava suku saattaisi loukkaantua tästä.

Morsiusmaksujen ja mikrorahoituksen yhteys ei ole uusi havainto antropologiassa. Tutkimuksessaan Grameen-pankin lainaryhmistä Aminur Rahman (2001) tarkastelee myötäjäisinstituution merkitystä Bangladeshin maaseudulla. Bangladeshissa kuten Länsi-Kenian maaseudullakin on ollut käytäntönä morsiusmaksu, mutta se on muuttunut myötäjäismaksuksi, jossa tyttären perhe maksaa sulhasen suvulle. Rahmanin mukaan Grameen-pankki on kieltänyt mikrolainojen käyttämisen myötäjäismaksuihin, sillä myötäjäiset kiellettiin lailla Bangladeshissa vuonna 1980. Käytäntö kiellettiin ”myötäjäisväkivallan” ja ”myötäjäiskuolemien” vuoksi, koska vaimonsa arvoon tyytymättömät miehet pahoinpitelivät tai jopa surmasivat vaimonsa. Lisäksi myötäjäisväkivalta on johtanut vaimojen itsemurhiin. (Shahnaz 2006, 260). Grameen-pankki ei tue myötäjäismaksujen rahoittamista siitäkään syystä, että se ei ole toimeentuloa tuottavaa toimintaa. Rahmanin mukaan kuitenkin 78 prosenttia kaikista mikrolainoista menee muihin kuin pankin hyväksymiin käyttötarkoituksiin. Jopa 30 prosenttia myötäjäismaksuihin (2001, 93). Joidenkin tutkimusten mukaan myötäjäiskäytäntö on lähtenyt uuteen nousuun, koska mikrolainat helpottavat köyhiä perheitä saamaan myötäjäismaksun kokoon (esim. Cons & Paprocki 2008). Monilapsisille perheille mikrolainat voivat olla ainoa mahdollisuus saada myötäjäismaksut maksettua. Jokainen tytär on saatava naimisiin, ja jokaisesta on myös maksettava sulhasen perheelle.

Se, että kahdessa eri maaseudun kulttuurissa, Länsi-Keniassa ja Bangladeshissa, mikrorahoituksen ja myötäjäis- tai morsiusmaksukäytäntöjen suhde on erilainen, ei ole yllättävää. Tämä johtuu siitä, että kulttuuriset arvostukset liittyvät tiiviisti rahan

käyttämiseen. Vaikka toisessa kontekstissa lainarahaa ei haluta käyttää morsiusmaksuihin ja toisessa halutaan, liittyvät molemmat käytännöt perheen sosiaaliseen uudentamiseen. Bangladeshissa myötäjäismaksut luovat pitkällä tähtäimellä taloudellisen turvan perheen tytöille, sillä avioliiton myötä he siirtyvät osaksi sulhasen perhettä. Samalla tavalla Emuhayassa sulhasen omaiset maksavat morsiamen perheelle liittääkseen vaimon osaksi omaa sukuaan. Täten myös Emuhayassa morsiusmaksut takaavat naisen toimeentulon tulevaisuudessa.

Jonathan Parry ja Maurice Blochin mukaan (1989) vaihdon sosiaalisessa ympäristössä on kulttuurista riippuen käytössä kaksi erilaista *vaihdon piiriä*. Sillä, mitä vaihdetaan, ei ole merkitystä. Pitkän aikavälin sukulaisuussuhteiden ylläpitämiseen tähtäävän vaihdon tulee olla erillinen lyhyen aikavälin hyödykevaihdon (28). Lyhyen aikavälin vaihto sisältää markkinasuhteet ja yksilöllisen kilpailun, ja pitkän aikavälin vaihto liittyy perheen ja suvun sosiaaliseen uudistamiseen. Kirjoittajien mukaan nämä kaksi vaihdon piiriä eivät voi sekoittua keskenään, sillä markkinavaihdon piiri voi tuhota yhteisöä ylläpitävän piirin tuomalla sinne kaupallisia vaihtosuhteita. Parry ja Blochin argumentti perustuu tutkimukseen eri yhteiskunnista aikoina, jolloin käteisrahaa ei yleisesti käytetty. Kirjoittajat ovat sitä mieltä, että kulttuureissa, joissa ei aiemmin ole ollut käytössä rahaa, ihmiset koettavat moraalisiin perusteisiin estää käteisrahan käyttämisen perhe- ja sukulaisuussuhteiden piirissä. Perhe on vastuussa yksilöiden ja ryhmän sosiaalisesta uusintamisesta, joten se on suojattava markkinavaihdolle ominaiselta individualistiselta logiikalta ja lyhyen aikavälin hyödykevaihdon periaatteilta. (28–30). Etnografisessa tutkimuksessa vaihdon piirejä on tarkasteltu perinteisesti lähinnä lahjatalouskulttuureissa, mutta käsitystä voidaan soveltaa laajemminkin (Sillitoe 2006, 3). Mikrorahoitusrahan ja morsiusmaksujen tapauksessa kyse ei tietenkään ole käteisrahan ilmestymisestä maaseudulle. Keniassa taalereita alettiin käyttää jo noin 1800–1850 rannikolla intialaisten ja eurooppalaisten kauppiaiden kanssa (Central Bank of Kenya 2014). ”Modernilla” rahalla voidaan kuitenkin käteisrahan lisäksi tarkoittaa myös rahan ja rahoituksen uusia muotoja, esimerkiksi mikrorahoituskäytäntöjä ja niiden mukana rantautunutta uusliberalistista logiikkaa. Se, että morsiusmaksua ei voi Emuhayassa maksaa lainarahalla ei johdu siitä, että käteisraha ei kelpaisi valuutaksi morsiusmaksuissa. Se ei myöskään johdu siitä, että avioliiton tai yhteisön uudistamiseen tähtäävä piiri pyrittäisiin sulkemaan käteisrahan käytöltä. Maksut on perinteisesti suoritettu karjana, mutta raha on assistenttini mukaan

tullut osaksi käytäntöä jo kauan sitten. Emuhayassa morsiusmaksujen vaiheittainen maksaminen pitää ihmisten välisiä suhteita yllä, koska käytäntö pitää kaksi sukua velassa keskenään. Koska sukujen välille on tarkoitus rakentaa ikuinen side, velkarahaa ei pidetä hyväksyttävänä morsiusmaksujen rahoitusmuotona. Vaikuttaa siltä, että velallisuus ja sosiaaliset suhteet taloudellisten tukiryhmien jäsenten kesken tulee pitää erillään velallisuudesta perheiden ja sukujen välillä. Kuten tutkielmassa on jo useasti todettu, säästö- ja lainamallin logiikka ei istu saumattomasti Emuhayan kulttuuriin. Kyse on tässä tapauksessa perinteistä. Sukuja yhteen sitova kulttuurinen morsiusmaksuinstituutio halutaan jättää tarkoituksellisesti länsimaisille arvoille perustuvan rahoituskäytännön ulkopuolelle.

8 LOPUKSI

Säästö- ja lainatoiminta on uusi luottojohtoisten mikrorahoitusmallien rinnalle perustettu mikrorahoituskäytäntö. Tunnetuin säästö- ja lainamalleista on kansainvälisen CARE-järjestön malli. Säästö- ja lainaryhmätoiminta saa piirteitä sekä institutionaalisesta kansalaisjärjestöjen harjoittamasta mikrorahoituksesta että perinteisten taloudellisten tukiryhmien ja yhteisapuryhmien toiminnasta. Säästö- ja lainaryhmätoiminta ollessa mikrorahoituksen kentällä verrattain uusi tulokas, tutkielman ensisijaisena tarkoituksena on ollut esitellä säästö- ja lainaryhmien toimintaa ja ominaispiirteitä. Luottojohtoista Graameen-mallia sekä perinteisiä taloudellisia tukiryhmiä on antropologiassa tutkittu kattavasti, mutta säästö- ja lainaryhmien etnografinen tutkimus on ollut vähäistä. Tutkielmani aineisto on muodostunut etnografisin menetelmin kerätystä aineistosta Emuhayassa syksyllä 2012, CARE-järjestön verkkosivuillaan tarjoamaan tietoon säästö- ja lainaryhmistä sekä aiempaan antropologiseen mikrorahoituksen tutkimukseen.

Laajemmat taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset prosessit ovat vaikuttaneet säästö- ja lainaryhmien yleistymiseen Keniassa. Viime vuosikymmenien aikana Keniassa on toteutettu erilaisia julkisen sektorin yksityistämiseen tähtääviä uusliberalistiseen ajatteluun pohjaavia rakenneuudistuksia. Uudistukset ovat tähdänneet Kenian talouskasvun ja globaalin kilpailukyvyn parantamiseen. Kehitystä elinajanodotteessa ja bruttokansantuotteessa on tapahtunut, mutta samalla kuilu kaupunkien ja maaseudun välillä on kasvanut entisestään. Virallisen sektorin työpaikat maaseudulla ovat vähentyneet. Julkisia sosiaalipalveluita on saatavilla vain niukasti. Hankala

taloudellinen ja sosiaalinen tilanne on korostanut yhteisapuun perustuvien ryhmien merkitystä.

Mikrorahoituskäytäntöjä on akateemisesti tutkittu erityisesti taloustieteissä, jolloin niiden tarkastelu on keskittynyt erityisesti rahoituksellisen ulottuvuuden toimimiseen, sen vahvuuksiin ja heikkouksiin. Antropologiassa mikrorahoituksen tutkimus on perehtynyt ennen kaikkea lainaajien ja lainanantajien välisiin suhteisiin, toiminnan vaikutuksiin osallistujien elämässä ja uusliberalistisen ajattelun tunkeutumiseen ruohonjuuritasolle. Osa antropologeista on ottanut kuitenkin huomioon myös ryhmien tarjoamat sosiaaliset mahdollisuudet. Esimerkiksi Megan Moodie (2008) ja Caroline Schuster (2010) ovat esittäneet mikrorahoitusryhmien toimivan itseilmaisun paikkoina ja vahvistavan ryhmän sisäistä yhteenkuuluvuutta. Näihin tutkimuksiin tukeutuen, ennen kenttätöihin lähtöä oletuksenani oli, että Emuhayassakin säästö- ja lainaryhmät täyttävät todennäköisesti joitain sosiaalisia tarpeita. En kuitenkaan osannut arvata, miten suuri sosiaalinen merkitys ryhmätoiminnalla jäsenille oli ja miten vahvoja kulttuurisia yhteisapuun, yhteistyöhön, perheeseen ja sukulaisuuteen liittyviä piirteitä säästö- ja lainaryhmätoiminta sai Länsi-Kenian maaseudulla. Tarkastelemalla ryhmien jäsenten keskinäisiä suhteita ja ryhmädynamiikkaa minun on ollut mahdollista muodostaa käsitys merkityksistä, joita jäsenet itse antavat säästö- ja lainaryhmätoiminnalle. Sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden tunnistaminen selittää, miksi mikrorahoitustoiminta on niin suosittua, vaikka se ei aina lunasta taloudellisia lupauksiaan. Seuraavissa kappaleissa tiivistän johtopäätökseni säästö- ja lainaryhmien toiminnasta ja syistä, miksi niihin osallistutaan.

Säästö- ja lainaryhmien tarkoituksena on ryhmämuotoisen säästämisen ja pienlainojen avulla auttaa jäseniä saavuttamaan taloudellinen riippuvuus toisistaan, läheisistään ja valtiosta. Uusliberalistisen talousajattelun logiikkaan perustuen, säästö- ja lainatoiminnan tarkoituksena on tehdä maaseudun köyhistä vapailla globaaleilla markkinoilla toimivia tasa-arvoisia kuluttajia. Tällä hetkellä CARE:n päämääränä on vähitellen liittää säästö- ja lainaryhmät virallisempien rahoituspalveluiden, kuten osuuskuntien ja pankkien yhteyteen. Malli kannustaa osallistujia pienyrittäjyyteen, sillä toimeentuloa tuottavaan toimintaan sijoittaminen on paras tapa takaisinmaksua ajatellen. Sosiaalisten suhteet ovat keskeisessä asemassa tavoitteen saavuttamisessa. Jäsenten välisten suhteiden rooli on CARE:n mallissa välineellinen. Luottamuksen ja sosiaalisen

kontrollin menetelmien tarkoitus on varmistaa taloudellisen ulottuvuuden toteutuminen ja rahoitustoiminnan tehokkuus. Säästö- ja lainatoiminta eroaa monista muista mikrorahoituskäytännöistä siinä, että se on yhteisölähtöistä ja jäsentensä itse hallinnoimaa.

Säästö- ja lainaryhmien toiminnassa Emuhayassa korostuu kolme ulottuvuutta: taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen.

Säästö- ja lainaryhmien taloudellinen merkitys on köyhällä maaseudulla tärkeä. Säästö- ja lainatoiminnan taloudellinen ulottuvuus ei kuitenkaan toteudu täysin CARE:n visioimalla tavalla. Epävarmoista ja vaativista taloudellisista olosuhteista johtuen tarpeet ovat usein akuutteja, eivätkä ryhmien jäsenet voi käyttää lainoja pelkästään yrittäjyyteen. Rahaa menee erityisesti ruokaan, lasten koulumaksuihin ja terveydenhoitoon. Yksilöllisen omaisuuden kartuttamiseen Emuhayassa suhtauduttiin melko negatiivisesti ja monet ryhmät hankkivat hyödykkeitä yhteisomistukseen ja harjoittivat yhteisyrittäjyyttä. Niistä oli apua koko ryhmälle tai jopa laajemmin koko yhteisölle. Lisäksi ryhmät olivat perustaneet *sosiaalisia rahastoja* eräänlaisiksi vakuutuksiksi hätätilanteiden tai sairastapauksien varalta.

Pelkän taloudellisen ulottuvuuden tarkastelu antaa yksipuolisen kuvan säästö- ja lainaryhmien toiminnasta. Se antaa olettaa, että ryhmien jäsenten toiminta olisi yksinomaan taloudellisesti motivoitunutta. Ryhmät toimivat paikkoina keskustella, ratkoa ongelmia ja vaihtaa kuulumisia. Lisäksi ryhmissä hankitaan uusia ystäviä ja ylläpidetään vanhoja ystävyysuhteita. Emuhayassa suurin osa informanteistani kertoi osallistuvansa säästö- ja lainaryhmätoimintaa erityisesti sosiaalisista syistä. Aineiston analyysin perusteella voin todeta olevani samaa mieltä taloudellisia tukiryhmiä ja mikrorahoituksen sosiaalista ulottuvuutta tutkineiden antropologien, kuten Peer Smetsin (1998) kanssa, joka on kyseenalaistanut ryhmien taloudellisen ja rahoituksellisen merkityksen ensisijaisuuden.

Aiempi antropologinen mikrorahoituksen ja taloudellisten tukiryhmien tutkimus on lisäksi keskittynyt suuressa määrin naisiin (esim. Karim 2008, Rahman 2001, Schuster 2010, Moodie 2008, Smets 1998). Tarkastelussa on erityisesti ollut mikrorahoitustoiminnan vaikutus naisten taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan. Näkökulma on perustel-

tu, sillä valtaosa mikrorahoitukseen osallistuvista ihmisistä on naisia. Tämä johtuu pitkälti siitä, että naiset ja tytöt on nostettu keskeiseksi ryhmäksi erilaisissa kehitysstrategioissa. Yhtäältä heidän on nähty olevan heikoimmassa asemassa yhteiskunnassa ja toisaalta on ajateltu, että naisten ja tyttöjen aseman parantamisessa piilee kehityksen avain. Emuhayassakin suurin osa säästö- ja lainatoimintaan osallistuvista oli naisia, mutta informanttieni mukaan se johtui pitkälti siitä, että miehet eivät ole kiinnostuneita pienimuotoisesta rahoitustoiminnasta. Erityisesti fyysisesti vammaisten ryhmissä oli suurin piirtein yhtä paljon miehiä kuin naisia. Heikoimmassa asemassa eivät olekaan Länsi-Kenian maaseudulla automaattisesti naiset, vaan ne, joilta puuttuu perheen ja suvun muodostaman ensisijaisen tukiverkon tuki. Säästö- ja lainaryhmissä solmitut suhteet paikkaavat osittain tätä puutetta ja toimivat toisinaan myös länsimaisen sosiaaliturvan tavoin. Tässä asiassa olen eri mieltä Peer Smetsin (1998) kanssa siitä, että ryhmätoiminnan sosiaalinen merkitys edellyttäisi jäsenten taloudellista vakautta. Smetsin (1998) mukaan köyhille ihmisille toiminnan taloudellisella ulottuvuudella on suurempi merkitys kuin paremmin toimeentuleville. Aineistoni analyysin pohjalta esitän, että Emuhayassa säästö- ja lainatoiminnan sosiaalinen ulottuvuus muodostuu sitä tärkeämmäksi, mitä heikommassa asemassa ihminen on.

Kulttuurisen kontekstin huomioon ottaminen mikrorahoituskäytäntöjä tarkastellessa on tärkeää. Yhdenmukaisesta rahoitusmallista huolimatta säästö- ja lainatoiminta tapahtuu aina tietyssä kulttuurisessa ympäristössä. Tätä ei usein oteta huomioon mikrorahoitusmalleja suunniteltaessa. Säästö- ja lainatoiminnan kulttuurinen merkitys näkyy Emuhayassa erityisesti siinä, millä tavalla rahan käyttöä arvotetaan moraalisisista lähtökohdista Länsi-Kenian maaseudulla. Aineistoni analyysin pohjalta esitän, että paikalliset käsitykset oikeasta ja väärästä, kristinuskon arvot ja maaseudulla vahvana elävä yhteisavun kulttuuri vaikuttavat siihen, miten säästö- ja lainatoimintaa harjoitetaan. Esimerkiksi perheestä ja suvusta huolehtimiseen sekä erilaisten yhteisöllisten seremonioiden tukemiseen lainarahalla kannustettiin. Sitä vastoin rahan tuhlaamista ja itsekästä käyttämisestä arvosteltiin. Morsiusmaksukäytäntö sen sijaan on lähtökohtaisesti täysin lainarahan käyttöä ulkopuolella. Kuten Parry ja Bloch jo vuonna 1989 totesivat, yksilölliset tavoitteet ovat lopulta alisteisia perheen, suvun ja yhteisön tarpeille ja hyvinvoinnille. Paikallinen tapa arvottaa rahan käyttöä on näin ollen ristiriidassa CARE:n yksilön vapautta korostavan vision kanssa.

Säästö- ja lainatoiminta saakin oletettavasti hyvin erilaisia ilmentymiä eri yhteisöissä, joten ryhmien etnografiselle lisätutkimukselle on tarvetta. Tulee olemaan mielenkiintoista nähdä, millaisia erilaisia ulottuvuuksia säästö- ja lainaryhmien toiminnassa painotetaan eri puolilla maailmaa. Ryhmien toiminnan kartuttaminen on tärkeää varsinkin niin kauan kun mikrorahoitus on suosituimpien kehitysstrategioiden joukossa ja niin kauan kun toimintaa toteutetaan länsimaisista lähtökohdista käsin. On todennäköistä, että uusliberalistisen talousajattelun vallitessa lännessä, kehitysapua ei aleta tehdä kunkin yhteisön tarpeista käsin. Tässä pro gradu – tutkielmassa tavoitteeni ovat olleet ensisijaisesti aineistollisia ja teoreettisia, mutta tekemilläni huomioilla on relevanssia myös soveltavan antropologian alalla. Ymmärtämällä paremmin mikrorahoitusryhmien moniulotteisuutta ja kulttuurista erityisyyttä, mallien suunnittelijat voivat hioa käytäntöjään vastaamaan paremmin ihmisten tarpeisiin. Tulisi mielestäni jopa ehkä harkita, onko paikallisten perinteisten taloudellisten tukiryhmien korvaaminen länsimaisista lähtökohdista toteutetuilla käytännöillä tarpeellista laisinkaan.

Olen lähestynyt aihettani aiemman antropologisen mikrorahoituksen ja taloudellisten tukiryhmien tutkimuksen ja velallisuuteen liittyvien keskusteluiden kautta. Oleellisia ovat olleet erityisesti aiempi antropologinen tutkimus mikrorahoituksesta uusliberalistisena ilmiönä, mikrorahoitusryhmien ja taloudellisten yhteisapuryhmien sosiaalisen ulottuvuuden huomioiva tutkimus sekä velallisuuteen ja sosiaaliin suhteisiin liittyvät keskustelut. Keskeisiä suuntauksia on esitelty tutkielmani teoreettisessa viitekehityksessä ja ne ovat kulkeneet mukana läpi tutkielman. Olen valinnut edellä mainitut teemat viitekehityksekseni, koska ne tukevat toisiaan ja osallistuvat samaan keskusteluun. Valitsemani teoriat paljastavat analyttisen erottelun kapitalististen ja kommunististen talousajattelun sekä yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välillä. Lisäksi esiin nousevat kummankinlaiselle ajattelulle ominaisina pidetyt vaihdon ja velallisuuden muodot. Kapitalistisiin talousjärjestelmiin liitetään perinteisesti yksilöllistä hyötyä tukevan hyödykevelallisuuden periaatteet ja lahjatalouksiksi miellettyihin yhteiskuntiin sosiaalisia suhteita ylläpitävän vastavuoroisuuden periaatteet.

Yhteisölähtöisen ja itsesäätelevän mikrorahoituskäytännön tarkasteleminen on tuonut uutta näkökulmaa aiempaan antropologiseen mikrorahoituksen tutkimukseen. Grameen-pankin mikrorahoituskäytäntöjä tutkineet Aminur Rahman ja Lamia Karim ovat kum-

matkin esittäneet mikrorahoitusinstituutioiden käytäntöjen heikentävän toimintaan osallistuvien asemaa. Rahman (2001) näkee tämän johtuvan paikallisesta patriarkaalisesta kulttuurista, joka mahdollistaa naisten hyväksikäyttämisen lainatoiminnassa. Karimin (2008) mukaan ongelmat liittyvät mikrorahoitusinstituutioiden ja kansalaisjärjestöjen hyödyntämään uusliberalistiseen ajatteluun. Mallilla ja toimintakäytännöillä vaikuttaa siis olevan merkitystä. Silloin kun ihmiset voivat viime kädessä itse päättää millaisiin tarkoituksiin lainarahaa tulee käyttää, miten maksuongelmiin suhtaudutaan ja millaisiin päämääriin toiminnalla pyritään, toteutuu mikrorahoitustoiminta jäsenten ja yhteisön tarpeista ja arvostuksista käsin. Täten esitän, että uusliberalistisen ajattelun pohjalta toimivien talouskäytäntöjen omaksuminen ei tarkoita sitä, että Emuhayan maaseudun asukkaat olisivat muuttuneet omaa etua tavoitteleviksi uusliberalistisiksi subjekteiksi. Säästö- ja lainamalli on Emuhayassa ja muokattu vastaamaan juuri niihin tarpeisiin, joita yhteisön jäsenillä on, huolimatta siitä että ne ovat ristiriidassa mikrolainamallin itsenäisyyttä korostavan näkemyksen kanssa. Oman aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että Emuhayassa uusliberalistinen ajattelu ei ole tuhonnut paikallisia sosiaalisia rakenteita, vaan yhteisavun kulttuuri on maaseudulla edelleen niin vahva, että se määrittää pitkälti miten säästö- ja lainatoimintaa harjoitetaan. Mikrorahoituksen uusliberalistinen logiikka ei itsessään johda sosiaalisten suhteiden tuhoutumiseen, vaan pikemminkin käytännöt, joita mikrorahoitusinstituutiot harjoittavat liiketoiminnan turvaamiseksi. Aineistoon tukeutuen olen tutkielmassani kyseenalaistanut kapitalistiselle ja uusliberalistiselle ajattelulle aiemmassa tutkimuksessa annetun muutospotentiaalin.

Uudemmat velallisuuden teoriat yhdistettynä huomiooni säästö- ja lainaryhmien taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta tuovat myös uutta tarkastelukulmaa klassisiin talousantropologisiin keskusteluihin velallisuudesta. Analyysissäni olen käyttänyt erityisesti Chris Gregoryn ja David Graeberin näkemyksiä velallisuudesta ja vaihtosuhteista. Velallisuutta tutkineen Chris Gregoryn (1980, 1982) mukaan hyödykevelallisuus ja lahjavelallisuus ovat toisensa poissulkevia. Tutkielmani tarkoituksena on ollut tarjota säästö- ja lainaryhmät uutena etnografisena esimerkkinä kyseenalaistaa oletus näiden kahden velallisuuden muodon vastakkaisuudesta. Aineistoni analyysiin perustuen esitän, että säästö- ja lainatoiminnassa yhdistyvät piirteet kummankin tyyppisen vaihdon periaatteista. Säästö- ja lainaryhmät ovat hybridi, jossa kummankinlaiset vaihdon logiikat ovat läsnä samaa aikaa. Ryhmien taloudellinen ulottuvuus pitää sisällään sekä hyödyke- että lahjavaihdon piirteitä. Se perustuu

hyödykeajatteluun nojaavalle mallille, jossa toiminnan tavoitteena on jäsenten taloudellinen itsenäisyys. Toiminnan jatkuvuus sekä säästöjen ja lainojen säännöllisyys tuovat kuitenkin mukaan myös lahjavaihdon ja – velallisuuden piirteitä. Sosiaalisia suhteita ylläpidetään rahoitustoiminnan avulla sen sijaan että ne pyrittäisiin katkaisemaan. Taloudellinen tai rahoituksellinen ulottuvuus on täten päämäärän sijasta pikemminkin väline, jolla sosiaalisia ja kulttuurisia päämääriä pyritään saavuttamaan. Säästö- ja lainatoiminnassa muodostuvat velat eivät ole ainoastaan rahavelkoja vaan myös moraalisia velkoja jäsenten kesken

David Graeberin (2011) mukaan taloudelliset suhteet voivat perustua kolmelle moraalille pääperiaatteelle, jotka löytyvät kaikista yhteiskunnista. Ne ovat kommunismi, hierarkia ja vaihto. Graeberin mukaan kaikissa yhteiskunnissa on piirteitä kommunismista ja kaikki ihmiset käyttäytyvät toisinaan kommunistisesti, mutta mikään yhteiskunta ei kuitenkaan ole täysin kommunistinen, sillä kommunistiset suhteet voivat helposti muuttua kaupallisiksi vaihtosuhteiksi ja vaihdon osapuolten väliset suhteet muuttua hierarkisiksi (115). Säästö- ja lainaryhmien sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus saa toisinaan kommunistisia piirteitä. Useissa ryhmissä toiminnan periaatteena on, että vahvemmat jäsenet auttavat heikompia. Ryhmien sosiaalista ja kulttuurista ulottuvuutta kuvailee periaate: jokaiselta kykyjensä mukaan ja jokaiselle tarpeittensa mukaan. Säästö- ja lainatoiminnan rahoituksellisista toimenpiteistä pidetään tarkkaa kirjaa, mutta toisten auttamisesta ei. Huomio tukee Graeberin argumenttia siitä, että nämä erilaiset moraaliset periaatteet sitoutuvat usein toisiinsa. Usein on hankala sanoa, mikä periaate on vallalla missäkin tilanteessa. Toisinaan korostuvat yhteisölliset kommunistiset suhteet, toisinaan vaihto. On turhaa edes ajatella, että ihmisten taloudellista käyttäytymistä olisi mahdollista tiivistää matemaattiseksi kaavaksi (mts.) kuten mikrorahoitusmallien suunnittelijat ovat usein tehneet jättämällä kulttuurisen kontekstin vähälle huomiolle. Näin ollen perimmäinen tarkoitukseni on tässä tutkielmassa ollut uuden rahoituskäytännön moniulotteisuutta esittelemällä vahvistaa Marcel Maussin (1970 [1954]) jo vuosikymmeniä sitten tekemää huomiota siitä, että taloudellinen toiminta ei koskaan ole erottavissa sosiaalisista suhteista.

9 LÄHTEET

- Allen, Hugh.** 2010. Pushing the Rich World's Debt Crisis onto the Poorest: Why Savings Groups Should Not Rush to Borrow from Banks. Teoksessa *Financial Promise for the Poor: How Groups Build Microsavings* (toim.) Wilson K. & Harper M. & Griffith M. Bloomfield: Kumarian Press.
- Allen, Hugh & Panetta, David.** 2010. Savings Groups: What Are They? The Seep Network.
- Appadurai, Arjun** 1986. *The Social Life of Things*. Cambridge University Press.
- Ardener, Shirley.** 1964. The Comparative Study of Rotating Credit Associations. *Man* 94 (2): 202-228.
- Ardener, Shirley & Burman, Sandra.** (toim.) 1995. *Money-Go-Rounds. The Importance of Rotating Savings and Credit Associations for Women*. Oxford: Berg.
- Armendáriz, Beatriz & Morduch, Jonathan** 2010. *The Economics of Microfinance*. Cambridge: The MIT Press.
- Bailey, F.G.** 1971. *Gifts and Poison: The Politics of Reputation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Biggart, Nicole Woolsey.** 2001. Banking on Each Other: The Situational Logic of Rotating Savings and Credit Associations. *Advances in Qualitative Organization Research* 3: 129-153.
- Barkan, Joel D** 1994. *Beyond Capitalism vs. Socialism in Kenya and Tanzania*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Bortei-Doku, Ellen & Aryeetey, Ernest** 1995. Mobilizing Cash for Business: Women in Rotating Susu Clubs in Ghana. Teoksessa *Money Go Rounds. The Importance of Rotating Savings and Credit Associations for Women* (toim.) S. Ardener & B. Burman. Oxford: Berg.
- Bouman, F.A.J.** 1994. ROSCA and ASCRA: Beyond the Financial Landscape. Teoksessa *Financial Landscapes Reconstructed: The Fine Art of Mapping Development* (toim.) F.J.A. Bouman & O. Hospes. Boulder: Westview Press.
- . 1995a. ROSCA: On the Origin of the Species. *Savings and Development* 19 (2); 117-148.
- . 1995b. Rotating and Accumulating Savings and Credit Associations: A Development Perspective. *World Development* 23 (3): 371-384.
- Bourdieu, Pierre** 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.

- Burman, Sandra & Lembete, Nozipho** 1995. Building New Realities: African Women and ROSCAs in Urban South Africa. Teoksessa *Money Go Rounds. The Importance of Rotating Savings and Credit Associations for Women* (toim.) S. Ardener & B. Burman. Oxford: Berg.
- Bähre, Erik** 2007. *Money and Violence: Financial Self-Help Groups in a South African Township*. Leiden: Brill.
- Cafferntzis, George**. 2002. Neoliberalism in Africa, Apocalyptic Failures and Business as Usual Practices. *Alternatives. Turkish Journal of International Relations* 1 (3): 89.
- Comaroff, J. & Comaroff J** 1991. *Of Revelation and Revolution Volume 1: Christianity, Colonialism, and Consciousness in South Africa*. Illinois, Chicago: University of Chicago Press.
- Cons, Jason & Paprocki, Kasia**. 2008. The Limits of Microcredit – A Bangladeshi Case. *Food First Backgrounder* 14 (4): 2-4.
- Douglas, Mary** 1966. *Purity and Danger*. New York: Praeger.
- Elyachar, Julia**. 2002. Empowerment Money: The World Bank, Non-Governmental Organizations, and the Value of Culture in Egypt. *Public Culture* 14(3): 493–513
- 2005. *Markets of Dispossession: NGOs, Economic Development, and the State in Cairo*. Durham: Duke University Press.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha** 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Ferguson, James** 2006. *Global Shadows: Africa in the Neoliberal World Order*. Durham: Duke University Press.
- Ferguson, James**. 2009. The Uses of Neoliberalism. *Antipode* 41 (1): 166-184.
- Fukuyama, Francis** 1996. *Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity*. Free Press.
- Geertz, Clifford**. 1962. The Rotating Credit Association: A “Middle Rung” in Development. *Economic Development and Cultural Change* 10 (3): 241-263.
- Gibb, Sarah**. 2008. Microfinance’s Impact on Education, Poverty, and Empowerment: A Case Study from the Bolivian Altiplano. Development Research Working Paper Series 4. Institute for Advanced Development Studies.
- Graeber, David** 2011. *Debt: The First 500 Years*. New York: Melville House Publishing.
- Gregory, Christopher A.**1980. Gifts to Men and Gifts to God: Gift Exchange and Capital Accumulation in Contemporary Papua. *Man* 15: 626-652.

- . 1982. *Gifts and Commodities*. London: Academic Press.
- Gupta, Akhil & Sharma, Aradhana**. 2006. Globalization and Postcolonial States. *Current Anthropology* 47 (2): 277-307.
- Harrison, Graham**. 2010. *Neoliberal Africa: The Impact of Global Social Engineering*. London: Zed Books.
- Harvey, David** 2008 [2007]. *Uusliberalismin lyhyt historia*. Suom. Kaisa Koskinen. Tampere, Vastapaino.
- Hornsby, Charles** 2012. *Kenya: A History Since Independence* London: I. B. Tauris.
- Iiffe, John** 2006. *The African Aids Epidemic: A History*. Athens: Ohio University Press.
- Karim, Lamia**. 2001. Politics of the Poor? NGOs and Grass-roots Political Mobilization in Bangladesh. *Political and Legal Anthropology Review* 24 (1): 92-107.
- . 2008. Demystifying Microcredit. The Grameen Bank, NGO's, and Neoliberalism in Bangladesh. *Cultural Dynamics* 20 (1): 5-29.
- 2011. *Microfinance and Its Discontents: Women in Debt in Bangladesh*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lont, Hotze & Hospes, Otto** (toim.) 2004. *Livelihood and Microfinance. Anthropological and Sociological Perspectives on Savings and Debt*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Mauss, Marcel** 1970 [1954]. *The Gift. Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*. London: Cohen & West.
- Mbithi, Philip M & Rasmusson, Rasmus**. 1978. Self Reliance in Kenya: The Case of Harambee. *African Economic History* 6: 194-196.
- Mburugu, Edward K & Adams, Bert N**. 2005. Families in Kenya. Teoksessa Handbook of World Families (toim.) B.N. Adams & J. Trest. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Moodie, Megan**. 2008. Enter Microcredit: A New Culture of Women's Empowerment in Rajashtan? *American Ethnologist* 35 (3): 454-465.
- Nelson, Nici**. 1995. The Kiambu Group: A Successful Women's ROSCA in Mathare Valley, Nairobi (1971 to 1990). Teoksessa *Money Go Rounds. The Importance of Rotating Savings and Credit Associations for Women* (toim.) S. Ardener & B. Burman. Oxford: Berg.
- Parry, Jonathan & Bloch, Maurice** (toim.) 1989. *Money and the Morality of Exchange*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peebles, Gustav. 2010. The Anthropology of Credit and Debt. *Annual Review of*

Anthropology 39: 225-240.

Prempeh, E. Osei Kwadwo 2006. *Against Global Capitalism. African Social Movements Confront Neoliberal Globalization*. Hampshire: Ashgate Publishing.

Rahman, Aminur 2001. *Women and Microcredit in Rural Bangladesh: An Anthropological Study of Grameen Bank Lending*. Boulder: Westview Press.

--. 2004. Microcredit and Poverty Reduction: Trade-Off Between Building Institutions and Reaching the Poor. Teoksessa *Livelihood and Microfinance: Anthropological and Sociological Perspectives on Savings and Debt* (toim.) O. Hospes & H. Lont. Delft: Eburon.

Rankin, Katherine. 2002. Social Capital, Microfinance, and the Politics of Development. *Feminist Economics* 8 (1): 1-24.

Robinson, Marguerite S 2001. *The Microfinance Revolution. Sustainable Finance for the Poor*. Washington D.C: The World Bank.

Rono, Joseph Kipkemboi. 2002. The Impact of the Structural Adjustment Programmes on Kenyan Society. *Journal of Social Development in Africa* 17 (1): 81-98.

Rus, Andej. 2008. 'Gift vs. commodity' debate revisited. *Anthropological Notebooks* 14 (1): 81-102.

Santoro, Lara. 1998. Kenya Brides That Can't Be Bought: A Few Begin to Fight a Tradition. *Christian Science Monitor* 90 (231): 6.

Sahlins, Marshall. 1972. *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine Atherton Inc.

Schuster, Caroline E. 2010. Reconciling Debt: Microcredit and the Politics of Indigently in Argentina's Altiplano. *Political and Legal Anthropology Review* 33 (1): 47-66.

Shahnaz Huda. 2006. Dowry in Bangladesh: Compromizing Women's Rights. *South Asia Research* 26 (3): 249-268

Sillitoe, Paul. 2006. Why Spheres of Exchange? *Ethnology* 45 (1): 1-23.

Smets, Peer. 1998. Money-go-rounds for Women. Finance as Instrument or as Ultimate Goal in Lottery ROSCAs. *Anthropos* 93: 209-215.

Smets, Peer & Bähre, Erik. 2004. *When Coercion Takes Over: The Limits of Social Capital in Microfinance Schemes*. Teoksessa *Livelihood and Microfinance Anthropological and Sociological Perspectives on Savings and Debt* (toim.) O. Hospes & H. Lont. Delft: Eburon.

Waweru, Humphrey 2012. *The Bible and African Culture. Mapping Transactional*

Inroads. African Books Collective.

Zelizer, Viviana A. 1997 [1994]. *The Social Meaning of Money*. New York: Basic Books.

Sähköiset lähteet:

Allan, Alice, Massu, Maude & Svarer, Christine 2014. *Banking on Change, Breaking Barriers*. [pdf-dokumentti]. < <http://www.pro-savings.org/sites/default/files/Banking%20on%20change-%20breaking%20barriers.pdf>>

BBC 2013, muutettu 28.4.2014. Kenya Election: Uhuru Kenyatta Wins Presidency. [www-dokumentti] < <http://www.bbc.com/news/world-africa-21723488>>

CARE 2013a, muutettu 28.4. 2014. Microfinance. [www-dokumentti]. < <http://care.org/work/economic-development/microfinance>>.

-- 2013b, muutettu 28.4.2014. CARE's Microfinance Work. [www-dokumentti].

<<http://care.org/work/economic-development/microfinance/cares-microfinance-work>>.

-- 2013c, muutettu 28.4.2014. Our Work. [www-dokumentti].

<<http://www.care.org/work>>

-- 2013d, muutettu 28.4.2014. Market Access. Luettu 1.2.2014.

<<http://www.care.org/work/economic-development/markets>>

-- 2013e, muutettu 28.4.2014. Economic Development. [www-dokumentti].

<<http://www.care.org/work/economic-development>>

-- 2013f, muutettu 28.4.2014. Where we work. [www-dokumentti]. <

<http://www.care.org/work/where-we-work>>

Central Bank of Kenya, muutettu 29.4.2014. History of Kenyan Currency. [www-dokumentti]. < <https://www.centralbank.go.ke/index.php/history-of-kenyan-currency>>

Chieni, Susan Njeri 1998, muutettu 26.4.1999 *The Harambee Movement in Kenya. The Role Played by Kenyans and The Government in the Provision of Education and Other Social Services*. [www-dokumentti]. <<http://boleswa97.tripod.com/chieni.htm>>.

IFAD. joulukuu 2013. *Enabling Poor Rural People to Overcome Poverty in Kenya*. [pdf-dokumentti].

<<http://www.ifad.org/operations/projects/regions/pf/factsheets/kenya.pdf>> Luettu:

Grameen Bank 1998a, muutettu 28.4.2014. *A Short History of Grameen Bank*. [www-dokumentti]. <http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=114>

Grameen Bank 1998b, muutettu 28.4.2014. What is Microcredit? [www-dokumentti].
<http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=108>

Grameen Bank 1998c, muutettu 28.4.2014. Breaking the vicious cycle of poverty through microcredit. [www-dokumentti]. <http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=169>

ILO 2002. Women and Men in the informal economy: a statistical picture. [pdf-dokumentti].
<<http://www.ilo.org/dyn/infoecon/docs/441/F596332090/women%20and%20men%20stat%20picture.pdf>>

UN 2014, muutettu 28.4.2014. Kenya Country Profile. [www-dokumentti].
<<http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=kenya>>

Unicef 2013. muutettu 28.4.2014. Kenya Statistics. [www-dokumentti].
<http://www.unicef.org/infobycountry/kenya_statistics.html>

VSL Associates, muutettu 28.4.2014. Homepage. [www-dokumentti]. < www.vsla.net >

World Bank: Workers in the Informal Economy. [www-dokumentti].
<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTLM/0,,contentMDK:20224904~menuPK:584866~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:390615,00.html>>

World Health Organization 2010. Kenya: Health Statistics Profile 2010. [pdf-dokumentti]. < <http://www.afro.who.int/en/kenya/country-health-profile.html>>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelut

Yksilöhaastattelut:

Alice 23.9.2012 Kima

Damary 31.9.2012 Kima

Esther 14.9.2012 Kima

Gladys 15.9.2012 Mungoma

James 12.9.2012 Emuhaya District Disabled People's Group – ryhmän kokoontumistila Kiman ja Luandan välissä

Julius 13.8.2012, 31.8.2012, 17.9.2012, 27.9.2012 Kima

Rispah 3.9.2012 Kima

Samuel 12.9.2012 Emuhaya District Disabled People's Group – ryhmän
kokoontumistila Kiman ja Luandan välissä

Susan 29.8.2012 Kima

Ryhmähaastattelut ja tapaamiset:

Bunyore Financial Services Association Microfinance Bank 10.8.2012 ja 25.8. 2012.

Emuesu Self Help Groupin vuoden viimeinen kokous 5.9.2012

Gifted Handsin lainakokous 1.9.2012 ja **säästökokous** 15.9.2012

Maseno University SACCO sihteerin haastattelu 1.10.2012

Mungoma Disabled People's Group kokous 10.9.2012

Mwichio Group perustamiskokous 15.8.2012

Network Self Help Group kokous 20.8.2012

Counselors Self Help Group kokous 3.10.2012

Liite 2: Keskeiset akronyymit ja termit

ASCA tai **ASCRA** eli *Accumulating Savings and Credit Association*: Taloudellinen tukiryhmä, jossa varoja kartutetaan yhteiseen kassaan. Kassa jaetaan vuosisyklin lopussa jäsenten kesken.

Bunyore FSA eli *Bunyore Financial Services Association*: Emuhayassa Bunyoren alueella sijaitseva mikrorahoituspankki, joka tarjoaa säästämisen- ja lainaamispalveluita.

CARE eli *Cooperative for Assistance and Relief Everywhere*: Kansainvälinen hätäapuun ja kehitysapuun keskittyvä humanitäärinen järjestö.

Equity Bank: Kenialainen kaupallinen pankki, jolla on suurin asiakaskunta Keniassa.

Grameen-pankki: Mohammed Yunusin vuonna 1974 Bangladeshin maaseudulle perustama mikrorahoituspankki, joka on luonut pohjan nykyisenmalliselle luottojohtooselle mikrorahoitukselle.

Harambee: Perinteinen kenialainen yhteisavun kulttuuri. Swahilinkielinen sana tarkoittaa yhtä köyttä vetämistä.

KCEP eli *Kipepeo Community Empowerment Programme*: Kimassa, Länsi-Kenian maaseudulla toimiva paikallisen yhteisön taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin tähtäävä vapaaehtoisjärjestö.

Kenya Commercial Bank: Kenian kolmanneksi suurin kaupallinen pankki.

Merry-go-round: Perinteinen kenialainen taloudellisen yhteisavun muoto

Mikrolainat: *Mikrorahoitusinstituutioiden* suosima ja yleisin *mikrorahoituksen* muoto. Pieniä lainoja myönnetään erityisesti pienyritystoiminnan perustamiseen ja ylläpitämiseen.

Mikrorahoitus: Yleisnimitys erilaisille köyhille suunnatuille rahoituspalveluille. Sisältää muiden muassa laina-, säästämisen- ja vakuutuspalveluita.

Mikrorahoitusinstituutio: Pankki tai kehitysyhteistyöjärjestö, jonka toiminta on keskittynyt mikrorahoituspalveluiden tarjoamiseen köyhille ihmisille.

ROSCA eli *Rotating Savings and Credit Association*: Taloudellinen tukiryhmä, jossa

yhdessä kasatut varat annetaan yhdelle jäsenelle kerrallaan. Potinsaantivuoro kiertää, kunnes kaikki ovat saaneet vuoronsa.

SACCO eli *Savings And Credit Cooperative*: Osuuskunta, jonka toimintaan kuuluu mikrorahoituspalveluita. SACCOja perustetaan Keniassa useimmiten alueille, joilla on paljon rahakasveja tai erilaisten ammattiryhmien keskuuteen.

Säästö- ja lainaryhmä: CARE-järjestön kehittämä säästöjohtoinen ja yhteisölähtöinen mikrorahoituskäytäntö.

Liite 3: Kuvat ja taulukot

Kuva 1 (s. 13): Emuhaya sijaitsee Länsi-Keniassa lähellä Ugandan rajaa. Wikipedia: Western Province (Kenya)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Western_Province_%28Kenya%29> Haettu: 12.4.2014.

Kuva 2 (s. 29.): Säästö- ja lainaryhmissä kirjanpito on tarkkaa. Kuvassa Network – ryhmän sihteeri ja toinen rahanlaskijoista. Otettu 20.8.2012.

Kuva 3 (s. 65): Harambee – varainkeruutilaisuus Emuhayassa. Otettu 20.8.2012. Huutokaupattavana kana.

Kuva 4 (s. 69): Kipepeon koulutuksessa säästö- ja lainatoiminnan kerrottiin rakentuvan kolmelle peruspilarille: toistensa hyvin tuntemiselle, luottamukselle ja kurille. Otettu 15.8.2012.

Taulukko 1 (s. 13): Pääinformantit ja haastattelut

Taulukko 2 (s.22): Keskeiset erot ROSCA- ja ASCA – mallisissa mikrorahoitusryhmissä

Taulukko 3 (s. 27–28): Säästö- ja lainaryhmät, joiden toimintaan tutkielma ensisijaisesti pohjautuu